

ARKISTONSEULOJAN INFORMAATIOHORIZONTTI
TIEDONLÄHTEET JA KANAVAT ELY-KESKUSTEN EDELTÄJÄ-
ORGANISAATIOIDEN ARKISTOJEN SEULONTATYÖSSÄ

Miia Lehtola

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja
interaktiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatiotieteiden yksikkö

Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media

LEHTOLA, MIIA: Arkistonseulojan informaatiohorisontti: tiedonlähteet ja kanavat
ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistojen seulontatyössä

Pro gradu -tutkielma, 69 s., 12 liites.

Marraskuu 2014

Asiakirjahallinnan keskeisiä tehtäviä ovat asiakirjojen arvonmääritys ja seulonta. Niillä tarkoitetaan asiakirjojen säilytysarvon määrittämistä ja siitä seuraavia säilyttämisen ja hävittämistoimenpiteitä. Vanhojen arkistoaineistojen seulonta joudutaan usein tekemään taannehtivasti, mikä on aikaa vievää ja vaatii tiedonhankintaa asiakirjojen tunnistamiseksi ja arvonmäärittämiseksi. Tämän tutkielman aiheena on arkistojen seulontatyöhön liittyvä tiedonhankinta. Tutkielmassa selvitetään, mitä tiedonlähteitä ja tiedonhankintakanavia arkistonseulojat käyttävät ja mitkä ovat niiden valintaperusteet.

Tutkimus on tapaustutkimus liittyen valtion aluehallintoviranomaisina toimivien elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) edeltäjäorganisaatioiden arkistojen seulonta- ja järjestämishankkeeseen. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu ajatuksiin kontekstista tiedonhankintaan vaikuttavana tekijänä. Tutkielmassa kuvataan ELY-keskusten arkistonseulojien tiedonhankinnan konteksti erityisesti organisaatioon ja lainsäädäntöön liittyvien tekijöiden kautta. Lisäksi muodostetaan kuva arkistonseulojien jaetusta informaatiohorisontista. Informaatiohorisontin käsite perustuu Diane Sonnenwaldin ajatuksiin. Tässä tutkimuksessa sillä tarkoitetaan kuvausta tietyssä tiedonhankintatilanteessa tiedossa olevista ja/tai käytetyistä tiedonlähteistä ja kanavista.

Tutkimusaineisto kerättiin ELY-keskusten arkistonseulojille osoitetun verkkokyselyn avulla. Kysely sisälsi avoimia kysymyksiä koskien muun muassa tiedonlähteiden käyttöä ja valintaa. Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan valikoitujen tiedonlähteiden tärkeyttä, saavutettavuutta, käytettävyyttä sekä luotettavuutta viisiportaisella asteikolla. Kyselyyn saapui 18 vastausta.

Tutkimustuloksista selvisi, että arkistonseulojat tarvitsevat tietoa erityisesti asiakirjojen säilytysajoista, arkistonmuodostuksesta sekä arkistonmuodostajan historiasta ja toiminnasta. Seulojat suosivat tiedonlähteinä arkistolaitoksen seulontapäätöksiä, normeja ja ohjeita, organisaation omia arkistonmuodostussuunnitelmia sekä työkavereita ja kollegoja. Tärkeimpinä tiedonlähteiden valintaperusteina pidetään tiedonlähteen luotettavuutta ja pakollisuutta. Muun muassa arkistolaitoksen seulontapäätösten käyttö tiedonlähteinä on välttämätöntä, koska arkistolaitoksen määräykset ovat viranomaisia velvoittavia. Arkistolaitoksen aineistoihin, kuten myös työkavereihin ja kollegoihin, luotetaan tulosten mukaan yleisemmin kuin muihin tiedonlähteisiin. Tiedonhankinnan ja tiedonlähteiden käytön ongelmana nähdään tiedon monitulkintaisuus tai tiedon puuttuminen kokonaan.

Avainsanat: tiedonhankinta, tiedonlähteet, informaatiohorisontti, arkistoala, seulonta

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS: TIEDONHANKINTATUTKIMUS.....	3
2.1	Tiedonhankintatutkimus ja konteksti	3
2.1.1	Tiedonhankintatutkimuksen synty	3
2.1.2	Kaksi teoreettista näkökulmaa kontekstiin.....	4
2.1.3	Konteksti ja kontekstuaaliset tekijät.....	7
2.1.4	Tiedonhankinnan kontekstuaalisuus empiirisessä tutkimuksessa	12
2.2	Informaatiohorisontti.....	13
2.2.1	Informaatiohorisontti teoreettisena kehystenä	14
2.2.2	Informaatiohorisontti empiirisessä tutkimuksessa	16
3	TUTKIMUSONGELMA	21
3.1	Käsitteet.....	21
3.2	Tutkimuskysymykset	22
3.3	Tutkimuksen ennakko-oletukset	23
3.4	Tutkimustapaus: ELY-keskukset ja seulonta	24
3.4.1	ELY-keskukset	24
3.4.2	Arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke	25
3.4.3	Seulonta ja arvonnäyttäminen	27
3.4.4	Asiakirjahallinta, seulonta ja valtion viranomaiset	30
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
4.1	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	34
4.2	Kyselyaineiston analyysi.....	35
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	38
5.1	Taustatiedot	38
5.2	Tiedonlähteiden tärkeys, saavutettavuus, käytettävyys ja luotettavuus	40
5.3	Tiedontarpeet, tiedonlähteet ja tiedonlähteiden valinta.....	50
5.4	Arkistonseulojan informaatiohorisontti.....	59
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	63
	LÄHTEET	66
	LIITE 1: KYSELY	70
	LIITE 2: KYSELYVASTAUSTEN ANALYYSITÄULUKOT.....	76

1 JOHDANTO

Asiakirjahallinta on asiakirjojen elinkaaren eri vaiheissa suoritettujen toimenpiteiden suunnitelmallista hallintaa. Näitä vaiheita ovat esimerkiksi organisaatiossa laaditun tai vastaanotetun asiakirjan rekisteröinti ja arkistointi sekä asiakirjan säilyttäminen ja hävittäminen. Suomessa asiakirjahallinta käsittää asiakirjojen koko elinkaaren, joka pitää sisällään sekä asiakirjojen laatimisen ja käytön organisaation omassa toiminnassa että arkistonmuodostuksen ja pysyvän säilyttämisen päätearkistossa. Asiakirjahallinnalla pyritään siihen, että asiakirjat säilyvät käytettävänä, luotettavina ja todistusvoimaisina elinkaarensa eri vaiheissa.

Asiakirjahallintaan kuuluu asiakirjojen arvonmääritys ja seulonta. Näillä tarkoitetaan asiakirjojen säilytysarvon määrittämistä ja siitä seuraavia säilyttämis- ja hävittämistoimenpiteitä. Arvonmäärityksellä ja seulonnalla pyritään asiakirjojen määrän rajoittamiseen. Koska resurssit ovat rajalliset, kaikkia asiakirjoja ei voida säilyttää pysyvästi. Asiakirjoille pitää määrittää riittävä säilytysaika huomioiden muun muassa organisaation toiminnan, yksilöiden ja yhteiskunnan sekä tutkimuksen tarpeet. Nykyään pyritään siihen, että pysyvästi ja määrääjän säilytettävät asiakirjat erotetaan toisistaan jo arkistointivaiheessa, mutta aina ei ole toimittu näin. Vanhojen arkistojen kohdalla seulontaa ei ole usein tehty arkistointivaiheessa, vaan asiakirjojen seulonta joudutaan tekemään jälkikäteen. Tannehtiva seulonta on aikaa vievää ja vaatii seulojilta asiakirjojen tunnistamista ja arvonmääritystä. Seulonnan yhteydessä määrääjän säilytettävät asiakirjat hävitetään, mikäli niiden säilytysaika on päättynyt. Pysyvästi säilytettävät asiakirjat voivat myös vaatia toimenpiteitä, kuten järjestämistä, luettelointia ja suojaamista arkistokelpoisilla materiaaleilla.

Tässä tutkielmassa selvitetään arkistojen seulontatyöhön liittyvää tiedonhankintaa. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat seulontatyössä käytettävät tiedonlähteet ja tiedonhankintakanavat sekä niiden valinnan perusteet. Tutkimus on tapaustutkimus, jonka kohdeorganisaationa toimivat Suomen valtion aluehallintoon kuuluvat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset). Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kuva kontekstista ja siihen liittyvästä informaatiohorisontista, jossa ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoja seulovat henkilöt tekevät seulontatyötä. Informaatiohorisontin käsite perustuu Diane Sonnenwaldin ajatuksiin. Informaatiohorisontti on tietyssä kontekstissa muodostuva tiedonhankinnan toimintaympäristö, joka pitää sisällään tiedonhankintatilanteessa käytetyt tai käytettävissä olevat tiedonlähteet ja tiedonhankintakanavat.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu ajatuksiin kontekstista tiedonhankintaan vaikuttavana tekijänä. Tutkimuksessa muodostetaan ensin kuva ELY-keskusten arkistojen seulontatyön kontekstista kirjallisten lähteiden ja tutkijan havaintojen perusteella. Kontekstia lähestytään käytännöllisestä näkökulmasta pyrkien kuvaamaan muun muassa yleiset organisaatioon ja lainsäädäntöön liittyvät kehykset, joissa ELY-keskusten seulontatyötä tehdään. Tähän pohjautuen selvitetään kyselyn avulla seulontatyöhön liittyviä tiedonlähteitä ja tiedonhankintakanavia sekä niiden valintaperusteita. Seulojen suosimista lähteistä ja kanavista muodostetaan lopuksi informaatiohorisonttikartta kuvaamaan arkistonseulojen jaettua informaatiohorisonttia.

Arkistojen seulontaan tai muuhun asiakirjahallintaan liittyvää tiedonhankintaa ei ole juurikaan tutkittu. Tiedonhankinta kuuluu kuitenkin olennaisena osana asiakirjahallinnan ammattilaisten työkuvaan, joten ammattialan tiedonhankinnan ominaispiirteiden ja ongelmien ymmärtäminen edistää paitsi tiedonhankintatutkimusta myös ammattialan kehitystä. Tutkimus tarjoaakin tietoa tämän vähän tutkitun ammattiryhmän tiedonhankinnasta, sen kontekstista ja informaatiohorisontista lähteineen ja kanavineen. Tutkimus valaisee varsinkin arkistoaineistojen seulontaan liittyvän tiedonhankinnan erityiskysymyksiä suomalaisessa julkishallinnossa. Yleisemmin tutkimuksen tulokset tuottavat tietoa ammatillisen tiedonhankinnan lähteiden ja kanavien valinnasta.

Tutkielma rakentuu kuudesta luvusta. Johdantoa seuraa kirjallisuuskatsaus, jossa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys tiedonhankintaa, sen kontekstisidonnaisuutta ja informaatiohorisonttia käsittelevien tekstien avulla. Kolmannessa luvussa määritellään käytetyt käsitteet, esitetään tutkimuskysymykset ja kuvataan tutkimuksen ennakko-oletukset. Luvussa esitellään tutkimuksen kohteena oleva tapausorganisaatio, ELY-keskukset, sekä työtehtävä, seulonta, johon liittyen tiedonhankintaa tutkitaan. Samalla luku toimii selvityksenä seulojen tiedonhankinnan kontekstista. Neljännessä luvussa selostetaan tutkimuksen toteutus, menetelmät, aineiston keruu ja analyysi. Tutkimustulokset raportoidaan viidennessä luvussa, ja lopuksi kuudennessa luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS: TIEDONHANKINTA-TUTKIMUS

Tutkimus sijoittuu tiedonhankintatutkimuksen alalle. Tutkimuksen teoreettisen viitekehysten muodostavat ajatukset tiedonhankinnan kontekstisidonnaisuudesta sekä erityisesti Diane Sonnenwaldin informaatiohorisontin käsite. Tämä luku muodostuu kahdesta osasta. Luvussa 2.1 kuvaillaan tiedonhankintatutkimuksen kehitystä ja tiedonhankinnan konteksuaalisuutta. Tämän jälkeen luvussa 2.2 käydään läpi informaatiohorisontin käsitettä ja sen käyttöä tiedonhankinnan tutkimuksessa.

2.1 Tiedonhankintatutkimus ja konteksti

Tässä alaluvussa luodaan lyhyt katsaus tiedonhankintatutkimuksen syntyyn ja kehitykseen. Sen jälkeen käsitellään kontekstin käsitettä ja roolia tiedonhankintatutkimuksessa.

2.1.1 Tiedonhankintatutkimuksen synty

Tiedonhankintatutkimus sai alkunsa 1950-luvulla, jolloin tutkimus keskittyi lähinnä tieteellisen tiedonhankinnan alueelle. Erityisen kiinnostuksen kohteena oli muun muassa tiedontarpeiden luonne tutkijoiden tiedonhankinnassa. Ammatillisen tiedonhankinnan tutkimus laajeni tutkijoista muihin ammattiryhmiin 1970-luvulla. 1960-luvulla oli alkanut myös arkielämän tiedonhankinnan tutkimus. (Haasio & Savolainen 2004, 47–48, 52–53.) Tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavia malleja alettiin kehittää 1960-luvulla, joskin laajempi kiinnostus niihin heräsi vasta 1980-luvulla (Haasio & Savolainen 2004, 49; Wilson 1999).

Varhaisimmista tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavista malleista maininnan tässä yhteydessä ansaitsevat William Paisleyn tiedonhankinnan systeemimalli ja Thomas J. Allenin tiedonhankinnan malli. Molemmat 1960-luvulta olevat mallit huomioivat tiedonhankinnan kontekstin. Paisleyn mallin taustalla on muun muassa ajatus siitä, että erilaisissa tiedontarpeissa käytetään erilaisia tiedonlähteitä. Paisleyn malli huomioi tiedonhankkijan taustan, motivaation ja yksilöllisten ominaisuuksien sekä sosiaalisten, poliittisten, taloudellisten ja muiden vastaavien kontekstitekijöiden vaikutuksen tiedonhankintaprosessiin. Paisleyn malli on saanut kritiikkiä jäykkyydestään ja siitä, ettei se huomioi eri tekijöiden välistä vuorovaikutusta. Allenin tiedonhankinnan malli on Paisleyn mallia joustavampi, mutta ei huomioi kontekstitekijöitä yhtä

laajasti jättäen poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät sivuun tarkastelusta. Sekä Paisleyn että Allenin mallit pohjautuvat tutkijoiden tiedonhankintaan. (Paisley 1968; Allen 1969; tässä Haasio & Savolainen 2004, 49–51.)

Tiedonhankintatutkimus oli pitkään järjestelmäkeskeistä. Tutkimus keskittyi tietojärjestelmien ja -palveluiden käyttöön liittyviin kysymyksiin tavoitteenaan parantaa järjestelmiä ja palveluita. Paradigman muutos järjestelmäkeskeisestä käyttäjäkeskeiseen alkoi 1980-luvun puolivälin jälkeen laukaisevana tekijänä erityisesti Brenda Dervinin ja Michael Nilanin perinteistä paradigmaan kritisoiva artikkeli¹. Käyttäjäkeskeisen paradigman myötä tutkimuksessa yleistyivät näkemykset informaatiosta subjektiivisena, tiedonkäyttäjistä aktiivisina ja yksilöllisinä sekä tiedonhankinnan tilannekohtaisuudesta ja kokonaisvaltaisuudesta. Lisäksi laadullinen tutkimus lisääntyi. (Haasio & Savolainen 2004, 56–59.) Nämä muutokset palvelevat hyvin esimerkiksi tiedonhankinnan kontekstisidonnaisuuden tutkimista.

2.1.2 Kaksi teoreettista näkökulmaa kontekstiin

Tiedonhankinnan kontekstisidonnaisuus on huomioitu useissa tutkimuksissa sekä tiedonhankinnan malleissa. Kontekstin määritelmä kuitenkin vaihtelee tutkimuksesta toiseen, jos sitä määritellään ollenkaan. Samoin käytetyt käsitteet vaihtelevat. Seuraavaksi käydään läpi kontekstin käsitettä teoreettisesta näkökulmasta.

Kontekstin olemassaolo informaatiokäyttäytymistä rajaavana kehyksenä tunnustetaan, mutta informaatiotutkimuksen piirissä ei ole yhteistä ymmärrystä siitä, mistä konteksti muodostuu tai kuinka se toimii informaatiokäyttäytymisen yhteydessä (Courtright 2007). Kontekstiin on monia erilaisia lähestymistapoja.

Brenda Dervin (1997) on pohtinut kontekstia käsitteenä ja ilmiönä yhteiskuntatieteellisen tutkimuskirjallisuuden piirissä. Dervinin mukaan kontekstia ilmiönä ei ole juurikaan käsitelty filosofiselta tai teoreettiselta kannalta. Kontekstiin suhtautuminen vaihtelee kahden ääripään välillä. Toisessa ääripäässä konteksti nähdään ikään kuin säiliönä, jossa itse ilmiö tapahtuu. Konteksti voi olla mikä tahansa tekijä, joka vaikuttaa tutkittavaan ilmiöön. Kontekstuaalisina

¹ Dervin Brenda & Nilan Michael, 1986. Information Needs and Uses. Teoksessa Williams Martha E. (toim.), Annual Review of Information Science and Technology (ARIST), vol. 21, s. 3-33. White Plains: Knowledge Industry Inc.

tekijöinä voidaan mainita esimerkiksi yksilön ominaisuuksiin, kulttuuriin tai organisaatioon sekä tilanteeseen liittyviä tekijöitä. Toinen ääripää näkee kontekstin merkityksen kantajana, erottamattomana ympäristönä, jota ilman mitään käyttäytymistä ei voida ymmärtää. Jokainen konteksti on erilainen, jolloin yleistysten tekeminen on vaikeaa. Molemmissa ääripäissä myönnetään, että lista kontekstuaalisista tekijöistä on loputon. Toiset yrittävät luoda käsitteellisiä järjestelmiä näiden tekijöiden hahmottamisen avuksi, toiset pitävät tätä epäolennaisena, koska eri tekijät ovat niin toisiinsa kietoutuneita, ettei niiden purkaminen ole perusteltua. (Dervin 1997.)

Vaikka kontekstiin on monia näkökantoja, Dervin on löytänyt yhteisiä teemoja teoreettisesti ja filosofisesti kontekstia lähestyvien näkökannoista. Yleisiä teemoja ovat tiedon ymmärtäminen vaillinaisena ja hetkellisenä sekä todellisuuden ymmärtäminen ajassa ja tilassa muuttuvana. Sama ajatus kontekstisidonnaisuudesta näkyy myös käsityksessä tietäjän ja tiedon kohteen erottamattomuudesta, tulkinnan tapahtumisesta aina kontekstissa. Muita yhteisiä teemoja ovat näkemykset siitä, että kontekstia ei voi erottaa tutkimuskohteesta erilliseksi, itsenäiseksi kokonaisuudeksi ja että huomio on keskitettävä prosessiin, dialektisuuteen ja moninaisiin riippuvaisuuksiin kontekstin ja tutkittavan ilmiön välillä. Viimeisenä, merkittävänä teemana on näkemys kontekstista merkityksen välttämättömänä lähteenä. (Dervin 1997.)

Sanna Talja, Heidi Keso ja Tarja Pietiläinen (1999) ovat lähestyneet kontekstia metateoreettisesta näkökulmasta. Tämä eroaa lähtökohdaltaan käytännöllisestä näkökulmasta, jossa kontekstilla viitataan yksilön tiedonhankintakäyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin tai muuttujiin. Näitä muuttujia ovat esimerkiksi sosioekonomiset tekijät, yhteisön ja organisaation rakenteet ja kulttuurit sekä työroolit ja tehtävät. Metateoreettisesta näkökulmasta konteksti on paikka, jossa ilmiö rakennetaan tutkimuskohteena. Taljan ja kumppaneiden teoreettisena lähtökohdana on sosiokonstruktivismi, jonka mukaan kielellä on merkittävä rooli sosiaalisen todellisuuden tuottamisessa.

Talja ja kumppanit (1999) nimeävät kaksi eri lähestymistapaa kontekstiin, objektivoidun ja tulkitsevan. Lähestymistavat vastaavat Dervinin kontekstiin suhtautumisen ääripäitä. Objektivoidussa lähestymistavassa konteksti rakennetaan tunnistamalla ja nimeämällä erilaiset sosiaaliset, kulttuuriset, yksilölliset sekä tilanteeseen ja organisaatioon liittyvät tekijät, joiden nähdään rajoittavan ja motivoivan yksilön käyttäytymistä. Tarkoituksena ei siis ole sinänsä osoittaa tiedon kontekstuaalisuutta vaan kuvata yksilön käyttäytymisen tausta. Kontekstin nähdään viittaavan objektiiviseen todellisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on löytää yleisiä

lakeja, käyttäytymiskuvioita tai -prosesseja. Talja ja kumppanit kritisoivat sitä, että kontekstin rakentaminen nimeämällä muuttujia antaa ymmärtää, että todellisuus ja faktat voidaan kuvaila kielen avulla objektiivisesti. Kontekstin käsitteellistäminen luomalla malleja muuttujista otetaan itsestään selvänä eikä tutkijan teoreettista viitekehystä tuoda ilmi. (Talja et al 1999.)

Tulkitseva lähestymistapa eroaa objektivoidusta siinä, että kontekstuaalisia entiteettejä ei nähdä olevan olemassa itsessään vaan ne tuotetaan tutkijan sosiaalisen toiminnan myötä samoin kuin tutkimuskohdekin. Tutkijan viitekehys ja valinnat vaikuttavat siis tutkimuksen suuntaan. Tulkitsevassa lähestymistavassa data on sosiaalisen todellisuuden representaatio eikä sen faktuaalinen kuvaus. Tiedonhankintakäyttäytymisestä saatava tieto on siten aina tulkittua sekä informaation tuottajan että tutkijan toimesta. Esimerkiksi haastattelutilanteessa haastateltava saattaa antaa idealisoidun kuvauksen toiminnastaan sen mukaan, millaista käyttäytymistä pitää tilanteessa kulttuurisesti hyväksyttävänä. Tutkijan luenta puolestaan vaikuttaa aineistosta saatuihin merkityksiin ja luentaan vaikuttaa muun muassa valittu teoreettinen viitekehys. Tästä näkökulmasta konteksti onkin risteys, jossa data ja tutkija teoriansa kanssa kohtaavat. (Talja et al 1999.)

J.D. Johnson, joka myös on tarkastellut kontekstin eri merkityksiä, toteaa olevan epätodennäköistä, että yksittäinen tutkija hallitsisi kaikki valmiudet ja metodologian kontekstin tutkimiseen kaikista erilaisista lähestymistavoista käsin. Kontekstin tutkimusta monimutkaistaa senkin, että kontekstia voi tarkkailla useissa tasoissa. Alemman tason konteksti, esimerkiksi organisaatiokulttuuri, voi pohjautua laajempaan sosiaaliseen, ekonomiseen tai historialliseen kontekstiin. Monimutkaisessa sosiaalisessa järjestelmässä voidaan myös väittää, että jokaisen yksilön konteksti on uniikki, jolloin kontekstien vaikutuksia on hankala avata. (Johnson 2003).

Tässäkin tutkimuksessa tullaan nimeämään kontekstitekijöitä ja siten kuvaamaan tutkittavana olevan tiedonhankintakäyttäytymisen taustaa. Tutkimuksessa kuvaillun kontekstin ei kuitenkaan ole tarkoitus näyttäytyä objektiivisena totuutena, joka vastaa kaikkien tutkimukseen osallistuvien käsitystä tai kokemusta tiedonhankinnan kontekstistaan. Kuvaus kontekstista on tässä tapauksessa tutkijan tekemä tulkinta, jonka syntymiseen vaikuttaa muun muassa tutkijan työtausta tutkittavassa organisaatiossa. Lähtökohta on käytännöllinen. Kontekstikuvausta hyödynnetään muun muassa kyselyrungon muodostamisessa sekä tutkimusaineiston analyysissä.

2.1.3 Konteksti ja kontekstuaaliset tekijät

Teoreettiselta kannalta konteksti voidaan ymmärtää hyvinkin eri tavoin, mutta myös käytännön lähestymistavat kontekstiin vaihtelevat. Eri tiedonhankinnan mallit käsitteellistävät kontekstin eri tavoin, ja lisäksi malleissa huomioitavat kontekstuaaliset tekijät vaihtelevat. Tässä alaluvussa käydään läpi sitä, miten konteksti nähdään ja käsitteellistetään eri tiedonhankinnan malleissa.

Kontekstia kuvaillaan usein tiedonhankintaan vaikuttavien tekijöiden avulla, jolloin itse käsite jää määrittelemättä. Näitä kontekstuaalisia tekijöitä listataan ja ryhmitellään eri tavoin. Esimerkiksi vuonna 1981 julkaistussa T.D. Wilsonin tiedonhankinnan mallissa tiedontarpeiden katsotaan muodostuvat henkilön fyysisten, affektiivisten ja kognitiivisten tarpeiden, työroolin ja ympäristön vaikutuksesta. Vaikuttavina ympäristötekijöinä ovat työ-, sosiokulttuurinen, poliittis-taloudellinen ja fyysinen ympäristö. Tiedonhankinta tapahtuu näiden tekijöiden vaikutuksen alaisena. Wilsonin mallissa tiedonhankintaan vaikuttavat myös yksilöistä, henkilöiden välisistä suhteista tai ympäristöstä johtuvat esteet. (Wilson 1981.) Wilson käyttää myöhemmin näistä esteistä nimitystä *väliin tulevat tekijät* (Wilson 1997).

Myös Gloria Leckie ja Karen Pettigrew (1997) nostavat esiin tiedontarpeisiin ja tiedonhankintaan vaikuttavat väliin tulevat tekijät liittyen *ammattillisen tiedonhankinnan yleismalliinsa*, joka tutkii tiedonhankintaa erityisesti työympäristön ja työroolien näkökulmasta. Tiedontarpeisiin vaikuttavina tekijöinä mainitaan erilaiset yksilölliset ja tilannetekijät sekä tiedontarpeen toistuvuus ja ennustettavuus. Tiedonhankintaan vaikuttavat lisäksi tiedonlähteet, jotka voivat olla muodollisia tai epämuodollisia, organisaation sisäisiä tai ulkopuolelta tulevia ja suullisia tai kirjallisia. Lähteiden saavutettavuus sekä yksilön käyttämieltymykset vaikuttavat tiedonhankinnan lopputulokseen. Tiedonhankintaan vaikuttaa myös tietoisuus lähteistä ja niiden sisällöistä sekä tiedonhankinnan prosessista. Erityisesti saavutettavuus, tuttuus ja aiempi kokemus lähteiden käytöstä, kuten myös ajankäyttöön ja taloudellisuuteen liittyvät tekijät, vaikuttavat lähteiden valintaan. Edellä mainituista vaikuttavista tekijöistä itse mallissa on kuvattuna vain tiedonlähteet ja tietoisuus informaatiosta. (Leckie & Pettigrew 1997.)

Konteksti on merkittävässä roolissa myös Allen Fosterin 2000-luvun alussa kehittämässä *tiedonhankintakäyttäytymisen epälineaarissa mallissa*, jossa tiedonhankintakäyttäytyminen nähdään dynaamisena, kokonaisvaltaisena ja virtaavana. Mallin vuorovaikutteiset kontekstitasot ovat ulkoinen konteksti, sisäinen konteksti ja kognitiivinen lähestymistapa. Ulkoiseen

kontekstiin kuuluvat muun muassa sosiaalinen ympäristö verkostoinen, organisaation ilma-
piiri, ajalliset ja taloudelliset tekijät sekä informaation löydettävyys ja lähteiden saavutetta-
vuus. Sisäinen konteksti puolestaan viittaa henkilön eli tiedonhankkijan ominaisuuksiin, kuten
aikaisempiin tietoihin ja kokemuksiin, tunteisiin ja ajatuksiin sekä johdonmukaisuuteen. Fos-
ter erottaa erilliseksi vaikuttavaksi tekijäksi myös henkilön kognitiivisen lähestymistavan tai
asenteen, joka näkyy esimerkiksi halukkuudessa tunnistaa ja käyttää relevanttia informaatiota.
(Foster 2004).

Muiden muassa Katriina Byström ja Preben Hansen (2005) ovat pohtineet tiedonhankinnan ja
ammatillisten työtehtävien yhteyttä. Byström ja Hansen tarkastelevat tietointensiivisiä työteh-
täviä, joille on ominaista, että tehtäväprosessin aikana ilmenee tiedontarpeita, joista seuraa
muun muassa tiedonhankintatehtäviä. (Byström & Hansen 2005.) Esimerkiksi tämän tutki-
muksen kohteena olevaa seulontatyötä voi tarkastella joukkona tietointensiivisiä työtehtäviä,
joihin liittyy tiedontarpeita ja siten myös tiedonhankintaa.

Tehtävät ovat Byströmin ja Hansenin mukaan aina yhteydessä kontekstiin, jossa niitä suori-
taan. Suorittajan yksilöllisten piirteiden lisäksi tehtäviin vaikuttavat myös kontekstista ja ti-
lanteesta johtuvat tekijät. Kontekstilla viitataan ympäristöön tai toimialueeseen, jossa tehtävä
suoritetaan. Konteksti sisältää siis abstraktin ympäristön, kuten normit, arvot, päämäärät ja
rajoitukset, sekä konkreettisen ympäristön tarjolla olevine resursseineen. Kontekstiin liittyvil-
le tekijöille on ominaista se, että ne ovat vakaita ja pysyviä sekä vaikuttavat syvästi tehtävien
suorittamiseen. Tilanteeseen liittyvät tekijät puolestaan vaikuttavat tehtävien suorittamiseen
tilapäisten olosuhteiden kautta. Ne voivat liittyä esimerkiksi yksilöllisiin osaamistekijöihin,
tarjolla oleviin tietolähteisiin ja aikarajoitteisiin tai hakuteknologioihin. (Byström & Hansen
2005.)

Työtehtävien suorittaminen tapahtuu ainakin joiltain osin työorganisaation antamissa rajoissa.
Organisaation ominaispiirteet sekä rajoittavat että tarjoavat mahdollisuuksia tehtävän suori-
ttamiseen. Myös työtehtävän ominaispiirteet vaikuttavat tehtäväprosessiin. Näitä piirteitä ovat
muun muassa tehtävän kompleksisuus, rakenteen selkeys, rutiininomaisuus, yhteys muihin
tehtäviin sekä se, onko tehtävä sisäsyntyinen vai ulkoapäin annettu. Lisäksi tehtävän suori-
ttamiseen vaikuttaa tehtävän suorittajan aiempi tieto ja kokemus aiheesta. (Byström & Hansen
2005.)

Byström ja Hansen jakavat tehtävät kolmeen tasoon: työtehtäviin, tiedonhankintatehtäviin ja tiedonetsintätehtäviin. Työtehtävä on päätaso, jonka alatehtävinä on tiedonhankintatehtäviä, joiden alatehtävinä puolestaan on tiedonetsintää. Tiedonhankintatehtävän eri vaiheissa analysoidaan tarvittava informaatio, tunnistetaan ja valitaan tiedonhankintakanavat ja tiedonlähteet, suoritetaan tiedonhaku sekä arvioidaan saadut tulokset ja tarvittaessa jatketaan tiedonhankintaa. Tiedonhankintatehtävään vaikuttavat työtehtävä, johon tiedonhankinta liittyy, sekä tiedontarpeet ja käytettävissä olevat resurssit. Lähteiden ja kanavien valintaan vaikuttavat monet tekijät, kuten niiden saavutettavuus, aika- ja talousresurssit sekä tehtävän suorittajan tiedot ja kokemukset ja tiedonhankintastrategiat. (Byström & Hansen 2005.)

Kontekstuaalisia tekijöitä voidaan siis jaotella muun muassa sen mukaan, ovatko ne sisäisiä vai ulkoisia, konkreettisia vai abstrakteja. Kontekstitekijät voivat olla sisäisiä eli henkilöön itseensä liittyviä, kuten yksilön asenne ja aikaisemmat kokemukset, tai ulkoisia ympäristöstä tulevia, kuten organisaatiokulttuuri tai lainsäädäntö. Kontekstitekijät voivat olla toisaalta konkreettisia, kuten käytössä olevat työvälineet, tai abstrakteja, kuten säännöt ja ohjeet. Esimerkiksi tiedonlähteiden valintaan vaikuttavat paitsi lähteiden ominaisuudet myös ulkoiset ja sisäiset kontekstitekijät. Lähteen ominaisuus voi olla sen kieli, sisäinen kontekstitekijä tiedonhankkijan kielitaito ja ulkoinen kontekstitekijä sähköisen asiakirjan tiedostomuoto.

Kontekstin käsitteen lisäksi tai sen sijaan käytetään myös muita ilmauksia. Kontekstiin liittyviä käsitteitä ovat muun muassa *tapahtumapaikka* (setting), *tilanne* (situation) ja *ympäristö* (environment). Kontekstia, tilannetta ja ympäristöä saatetaan käyttää toisiaan vastaavina käsitteinä, mutta eroavaisuuksiakin niiden käytössä on. Esimerkiksi tilanne voidaan nähdä osana kontekstia niin, että konteksti on laaja, pysyvä kehys, jonka sisällä on erityisistä dynaamisista olosuhteista koostuvia tilanteita. Tilanteet voidaan nähdä yksilön kognitiivisina ja/tai sosiaalisina, vuorovaikutteisina tiloina. Toisaalta tilanteet voidaan nähdä ympäristön kautta, esimerkiksi informaatiokäyttäytyminen voi tapahtua konkreettisessa organisaatio- tai työympäristössä. Myös tilanteen käsitettä, kuten kontekstiakin, käytetään tiedonhankintatutkimuksessa monin tavoin, eikä yhteistä linjaa ole. (Courtright 2007; Cool 2001.)

Tiedonhankinnan kontekstuaalisuuteen viittaavat käsitteet ovat monesti mallikohtaisia, ja usein malleissa käytetään tilallisia metaforia. Wilson (1981) kuvailee mallissaan tiedonhan-

kinnan tapahtumista *tiedon universumissa*, jossa tiedonhankkija on yhteydessä erilaisiin *informaatiojärjestelmiin* oman *elämismaailmansa* ohjaamana.² Elämismaailma sisältää henkilön aiemmat kokemukset tiedonhankkijana sekä muun muassa työmaailman erilaisine viiteryhmineen. Informaatiojärjestelmien, joiksi esitetään välittäjät ja teknologiat, kautta tiedonhankkijalla on pääsy tiedonlähteisiin. (Wilson 1981.) Reijo Savolainen (2006) on kiinnittänyt huomion tiedonhankinnan kontekstuaalisuuden hahmottamiseen tilallisten tekijöiden ja tilallisten metaforien avulla. Savolainen on selvittänyt tilallisten tekijöiden huomioimista erityisesti arkielämän tiedonhankintatutkimuksen piirissä päähuomion ollessa tiedonhankintaa lähteiden valinnan ja käytön tasolla tarkastelevissa tutkimuksissa. Erityisiä kontekstuaalisuuteen viittaavia tilallisia käsitteitä ovat esimerkiksi Elfreda A. Chatmanin *pieni maailma* (small world) ja Karen E. Fisherin *informaatiomaaperä* (information grounds) tai Diane Sonnenwaldin *informaatiohorisontti* (information horizon). (Savolainen 2006; Savolainen 2009; Court-right 2007.)

Savolaisen mukaan tilaan viittaavat ilmaukset tiedonhankinnan tutkimuksessa, kuten esimerkiksi Fisherin informaatiomaaperä tai Sonnenwaldin informaatiohorisontti, kertovat siitä, että tiedonhankinta on ilmiönä tilassa tapahtuvaa, mikä tekee tilallisista tekijöistä merkittäviä kontekstitekijöitä. Tilalliset tekijät tiedonhankinnassa voivat viitata muun muassa tiedonlähteiden fyysisiin sijaintipaikkoihin, tiedonhakijan ja tiedonlähteen fyysiseen etäisyyteen ja siten tiedonlähteen saavutettavuuteen, tai siihen miten tiedonhakijat hahmottavat tiedonlähteiden hyödyllisyyden suhteessa toisiinsa. Jälkimmäinen näkemys ilmenee muun muassa Sonnenwaldin informaatiohorisontissa. (Savolainen 2006.)

Savolainen tarkastelee tiedonhankinnan tutkimuksessa esiintyviä tilallisia tekijöitä objektivoivan ja perspektivistisen lähestymistavan kautta, jotka vastaavat Taljan ja kumppaneiden objektivoitua ja tulkitsevaa lähestymistapaa. Tilallisia tekijöitä hahmotetaan sen perusteella, miten objektiivisina ilmiöinä niitä pidetään. Eräänlaisena välimuotona objektivoivalle ja perspektivistiselle lähestymistavalle on realistis-pragmaattinen lähestymistapa. Esimerkkinä objektivoivasta lähestymistavasta on J.D. Johnsonin käsite *informaatiokentät* (information fields), jotka viittaavat tiedonhakijan päivittäiseen tiedonhankintaympäristöön sisältäen muun muassa fyysisen ympäristön, sosiaaliset kontaktit ja välilliset tiedonhankintakanavat. Tiedon-

² Käsitteiden suomennoksissa on käytetty apuna Haasion & Savolaisen teosta (2004, 70–77).

hankinta tapahtuu objektivoivan lähestymistavan mukaisesti ikään kuin säiliössä, joka rajoittaa tiedonhakijan toimintaa. Johnsonin mallia voidaan tarkastella myös realistis-pragmaattisen lähestymistavan valossa, erityisesti kun huomioidaan Johnsonin ja kumppaneiden myöhempi ajatus *informaatiopoluista* (information pathways), jotka kuvaavat tiedonhankkijan reittejä tiedonkentällä tämän etsiessä tietoa ja valitessa lähteitä. Realistis-pragmaattisessa lähestymistavassa tiedonhankintaa rajoittavat tekijät hyväksytään objektiivisina tosiasioina, mutta toisaalta pidetään mahdollisena, että rajoittaviin tekijöihin on mahdollista vaikuttaa ja niitä voi muuttaa, jolloin tilalliset tekijät eivät ole pelkästään tiedonhankintaa rajoittavia. (Savolainen 2006)

Johnson ja kumppanit selittävät kentän ja polkujen eroa niin, että informaatiokentässä on kyse pysyvämmästä muuttujien joukosta, kun taas polut kuvaavat jaksottaisten, toisistaan riippuvaisten toimintojen sarjaa. Informaatiokenttä on ikään kuin alkuolosuhteiden eli kontekstitekijöiden muovaama lähtökohta poluille. Tapahtumajaksojen kuvaamisen ongelmana on, että mahdollisia polkuja on yleensä useita, mutta käytännössä vain jotkut toteutuvat. (Johnson et al 2006.) Esimerkkejä realistis-pragmaattisesta lähestymistavasta tiedonhankinnan tilallisiin tekijöihin ovat myös Chatmanin pieni maailma ja Fisherin informaatiomaaperä, joita on käytetty erityisesti arkielämän tiedonhankinnan tutkimuksessa, ja joissa tilallisten tekijöiden lisäksi painottuvat sosiaaliset tekijät. (Savolainen 2006; Savolainen 2009.)

Perspektivistisessä lähestymistavassa painotetaan tilallisten tekijöiden tulkintaa subjektiivisesti ja tilannesidonnaisesti. Todellisuus, kuten tiedonhankinnan ympäristö, ei ole jotain valmiina olemassa olevaa, vaan se on aina käytännössä hahmotettava ja rakennettava. Esimerkiksi Sonnenwaldin informaatiohorisontti toimii Savolaisen mukaan tilallisena kuvana tai karttana, johon tiedonhankkija sijoittaa tiedonlähteitä niille antamansa merkityksen mukaan niin, että kyseisessä tilanteessa ja kontekstissa tärkeimmät lähteet tulevat tiedonhankkijaa lähimmäksi ja vähemmän tärkeät kauemmaksi horisonttiin. Savolainen toteaa, että koska Sonnenwald ei erittele informaatiohorisontin ja tiedonlähteiden suhdetta tarkoin, ne vaikuttavat samanmerkityksisiltä. Savolainen kiinnittää myös huomion tiedonhankinnan tilallisten ja ajallisten tekijöiden suhteeseen. Tilallisten rakenteiden, kuten informaatiohorisontin, heikkoutena saattaa olla se, että ne luovat pysäytetyn kuvan tiedonhankinnasta. (Savolainen 2006.) Sonnenwaldin informaatiohorisontin käsitettä tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.2. Informaatiohorisontti.

2.1.4 Tiedonhankinnan kontekstuaalisuus empiirisessä tutkimuksessa

Kuten edellä on kuvattu, konteksti ymmärretään ja siihen suhtaudutaan eri tavoin. Tiedonhankinnan kontekstisidonnaisuuden huomioivassa tutkimuksessa on omat haasteensa, ja sitä onkin tehty eri tavoin ja päämäärin. Tässä luvussa luodaan katsaus siihen, miten tiedonhankinnan kontekstuaalisuutta on lähestytty empiirisessä tiedonhankintatutkimuksessa.

Informaatiokäyttäjymisen kontekstin määrittämisen haasteellisuus voi riippua tutkittavasta kohteesta. On esitetty, että ammatillisen tiedonhankinnan tutkimus on kohdistuneempaa kuin arkielämän tiedonhankinnan tutkimus, koska organisaatioiden informaatioympäristö on selkeämpi ja vakaampi kuin useat arkielämän ympäristöt. Organisaatiot tarjoavat luonnolliset rajat toiminnalle, joka on yleensä päämäärätietoista. Rajoitetussa ympäristössä tutkijan on helppo valita kontekstuaaliset tekijät, jotka tutkimuksessa huomioidaan. Toisaalta tarkasteluun voidaan ottaa myös organisaation ulkopuolisia kontekstitekijöitä. Esimerkiksi lainsäädäntö on tällainen ulkopuolinen tekijä, joka saattaa vaikuttaa informaatiokäyttäjymiseen organisaatiossa. Tutkimus voidaan kohdentaa myös johonkin rajattuun kontekstitekijään. Ammatillisen tiedonhankintatutkimuksen parissa on oltu kiinnostuneita esimerkiksi työroolien ja työtehtävien vaikutuksesta informaatiokäyttäjymiseen. (Courtright 2007.) Tämä tutkimus sijoittuu ammatillisen tiedonhankintatutkimuksen alalle, ja on oletettavaa, että tutkittavan kohteen merkittävät tiedonhankinnan kontekstitekijät löytyvät juuri organisaation rakenteen ja toiminnan sekä lainsäädännön piiristä.

Kontekstitekijöitä voidaan jaotella ja painottaa tutkimuksissa eri tavoin. Courtright (2007) ryhmittelee artikkelissaan tutkimuksia sen mukaan, mihin kontekstitekijöihin ne keskittyvät. Ensinnäkin on tutkimuksia, jotka keskittyvät sääntöihin ja resursseihin informaatiokäyttäjymiseen vaikuttavina tekijöinä. Samaan tapaan tutkitaan myös organisaatiokulttuuria vaikuttavana tekijänä. Toiseksi on tutkimuksia, jotka nostavat esiin sosiaaliset tekijät informaatiokäyttäjymistä määrittävinä tekijöinä. Nämä tutkimukset voidaan jakaa edelleen kolmeen ryhmään. Tutkimukset käsittelevät joko yhteistyötä ja tiedonvaihtamista, sosiaalisia verkostoja ja sosiaalista pääomaa tai sosiaalisia normeja ja auktoriteettia liittyen muun muassa lähteiden valintaan tai luotettavuuden arviointiin. Kolmannen tutkimusryhmän muodostavat tehtäviä tai ongelmatilanteita sekä ammattialaa, ammattiroolia tai jotain arkielämän toimintaa lähtökohtina pitävät tutkimukset. Ammatillisen tiedonhankintatutkimuksen yhteydessä puhutaan yleensä tehtävistä ja arkielämän tiedonhankinnan yhteydessä tilanteista tai ongelmista. Kaikki käsitteet viittaavat kuitenkin siihen, että vastaan on tullut haaste, jonka ratkaisemiseksi tarvi-

taan sisäisiä ja ulkoisia tiedonlähteitä. (Courtright 2007.) Käsillä olevan tutkimuksen voi katsoa kuuluvan viimeiseen ryhmään. Tutkimuksen lähtökohtana on arkistonseulojien ammattiryhmän tiedonhankinta ja siinä käytettävät tiedonlähteet.

Ammatillisen tiedonhankintatutkimuksen piirissä on tutkittu runsaasti tiettyjä ammattiryhmiä. Esimerkiksi tieteentekijät, insinöörit, tutkijat, terveydenhoitoalan ammattilaiset, johtajat, toimittajat ja lakimiehet ovat usein olleet tutkimuksen kohteena (Case 2012, 287–317). Sen sijaan arkistoalan ammattilaisten tiedonhankinnasta ei juuri ole aiempaa tutkimusta. Sini Lehto (2012) on tehnyt arkistoalan ammattilaisten tiedonhankinnasta pro gradu -tutkielman, mutta muuten tutkimusta ei löydy.

Lehto tutki pro gradussaan havainnoimalla ja haastatteleamalla Espoon kaupunginarkiston seitsemän asiakirja-ammattilaisen tiedonhankintaa. Tutkimuksessa selvitettiin koko tiedonhankinnan prosessia tiedontarpeiden synnystä lähteiden ja kanavien valintaan sekä tiedonkäyttöön. (Lehto 2012, s. 7, 35.) Tuloksista tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavia ovat käytetyt tiedonlähde- ja kanavatyyppit sekä niiden valintaperusteet. Lehdon saamien tulosten mukaan asiakirja-ammattilaiset hyödyntävät sekä henkilölähteitä että sähköisiä ja painettuja lähteitä. Henkilölähteitä, kuten kollegoita ja organisaation muuta henkilökuntaa, hyödynnettiin lähteinä erityisen usein, ja sähköisiä lähteitä suosittiin, jos sellaisia oli saatavilla. Lähteiden ja kanavien valintaan vaikuttivat oletus tiedon löytymisestä kyseisestä lähteestä, aiemmat käyttökokemukset, sähköinen saatavuus, käytön helppous, tiedon luotettavuus ja ajantasaisuus sekä vaihtoehtojen vähyys. Lisäksi lainsäädännön vaatimukset vaikuttivat siihen, että esimerkiksi arkistolaitos nähtiin pysyvän säilytyksen kysymyksissä ainoana luotettavana tiedonlähteenä. (Lehto 2012, s. 52–56, 70–71.) Lehdon mukaan tiedonhankinnan ongelmina nousivat esiin muun muassa tiedonlähteiden vähyys, alan käsitteiden vakiintumattomuus ja menetelmien erilaisuus, tiedon hajanaisuus ja yleisyys sekä tiedon löytämisen epävarmuus. Ongelmat näkyivät esimerkiksi lakanneiden arkistojen kohdalla. (Lehto 2012, s. 58–61.)

2.2 Informaatiohorisontti

Tässä luvussa käsitellään Diane Sonnewaldin ajatuksia tiedonhankinnan kontekstista sekä informaatiohorisontin käsitettä. Sonnenwaldin näkemysten lisäksi käydään läpi erilaisia sovelluksia informaatiohorisontista sekä sen käyttöä empiirisessä tutkimuksessa.

2.2.1 Informaatiohorisontti teoreettisena kehyksenä

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin teoreettinen viitekehys muodostuu Diane Sonnenwaldin tiedonhankintaa, kontekstia ja informaatiohorisonttia käsittelevistä ajatuksista. Tämä alaluku keskittyy Sonnenwaldin malliin teoreettisesta näkökulmasta. Seuraavassa alaluvussa esitellään mallin käyttöä empiirisissä tutkimuksissa.

Sonnenwald (1999) on pohtinut ihmisten informaatiokäyttäytymistä kontekstien, tilanteiden ja sosiaalisten verkostojen näkökulmasta ja muodostanut kehyksen, jonka avulla tiedonhankintaa voidaan tarkastella. Sonnenwaldin mukaan *konteksti* muodostuu menneiden, nykyisten ja tulevien tilanteiden tai olosuhteiden joukon olennaisista osista. Yleensä osallisilla on kontekstista jonkinlainen yhteinen ymmärrys, vaikka käsitys kontekstin rajoista, rajoituksista ja erioikeuksista ei olisikaan täysin yhtenäinen. Konteksteja voidaan kuvailla erilaisilla määritteillä, joita ovat esimerkiksi paikka, aika, tavoitteet, tehtävät, järjestelmät, tilanteet, prosessit, organisaatiot ja osallistujat. Kontekstit eivät ole toisistaan irrallisia vaan saattavat limittyä toisiinsa. Sonnenwaldin mukaan konteksti on *tilannetta* laajempi käsite. Tilanteet tapahtuvat kontekstin sisällä. Tilanne voidaan kuvailla ajassa tapahtuvina toimintoina tai käyttäytymisenä. Osallisilla voi olla tilanteista erilainen käsitys. Tilanteet voivat myös lomittua toisiinsa. Henkilöiden väliset *sosiaaliset verkostot* muodostuvat tilanteissa ja konteksteissa, mutta toisaalta myös vaikuttavat tilanteiden ja kontekstien rakentumiseen. Sosiaalinen verkosto ei ole yhtenäinen kaikille edes samassa kontekstissa tai tilanteessa, ja toisaalta saman sosiaalisen verkoston henkilöt eivät välttämättä ole osallisia kaikkiin samoihin tilanteisiin. (Sonnenwald 1999.)

Sonnenwaldin mukaan informaatiokäyttäytyminen muodostuu yksilöistä, sosiaalisista verkostoista, tilanteista ja konteksteista. Näin tiedontarpeen muodostumiseen ja saatavilla olevien lähteiden tunnistamiseen vaikuttavat yksilön lisäksi hänen tilanteensa, kontekstinsa sekä sosiaalinen verkostonsa. Vaikutus ei ole yksisuuntaista vaan tiedontarve ja siihen saatu vastaus puolestaan vaikuttavat yksilöön, tilanteeseen, kontekstiin ja sosiaaliseen verkostoon. Tilanteille on tyypillistä, että niissä tapahtuu muutoksia. Muutosten havainnointi, pohdiskelu ja arviointi ovat myös osa informaatiokäyttäytymistä ja saattavat johtaa tiedonpuutteen tai -tarpeen tunnistamiseen ja tiedonhankintaan. Yhtä hyvin yksilö voi myös päättää olla etsimättä tietoa. (Sonnenwald 1999.)

Tiedon hankkiminen tapahtuu kontekstin ja tilanteen sisällä olevassa *informaatiohorisontissa*. Informaatiohorisontti on Sonnenwaldin kehyksen avainkäsite, ja se viittaa yksilön tiedonhankinnan toimintaympäristöön. Informaatiohorisontti pitää sisällään moninaiset tiedonhankintakanavat ja -lähteet, joita ovat sosiaaliset verkostot, asiakirjat ja medialähteet, tiedonhakuvälineet sekä havainnoinnit ja kokeilut maailmassa. Informaatiohorisontit määräytyvät tilanteissa ja konteksteissa sosiaalisesti ja yksilöllisesti. Se, mikä on hyvä ja hyväksytty tiedonlähde, riippuu tilanteesta ja kontekstista. Taloudelliset ja poliittiset tekijät voivat myös muokata informaatiohorisonttia muun muassa lähteiden saatavuuteen vaikuttamalla. Lisäksi yksilön omat mieltymykset ja tieto olemassa olevista lähteistä vaikuttavat informaatiohorisonttiin. Tiedonlähteet saattavat olla yhteydessä toisiinsa, jolloin yksi lähde voi johtaa toiseen. Esimerkiksi henkilölähde voi suositella artikkelia. Näin yksilön informaatiohorisontti laajenee lähteiden välityksellä. Lähteet voivat myös tarjota tietoa ilman yksilön omaa aktiivisuutta sen perusteella, millaista tietoa kuvittelevat yksilön tarvitsevan. (Sonnenwald 1999.)

Informaatiokäyttäytyminen voidaan Sonnenwaldin mukaan nähdä yksilön ja tiedonlähteiden yhteistyönä. Yhteistyö näkyy refleksiivisenä vuorovaikutuksena, jonka tavoitteena on tarjota informaatiota ja jakaa merkityksiä. Usein ennakko-oletuksena on, että yhteistyö jatkuu myöhemminkin, jolloin siihen kannattaa sitoutua ja esimerkiksi opetella uuden hakujärjestelmän käyttö. Yhteistyö on kuitenkin sidoksissa yksilön informaatiohorisonttiin tietyssä tilanteessa ja kontekstissa. Sonnenwald käsitteellistää informaatiohorisontit *tiheään täytetyiksi ratkaisutiloiksi* (densely-populated solution spaces), jotka muodostuvat joukosta tiedonlähteitä ja joissa haetaan paitsi tehokkainta ja parasta ratkaisua tiedonhakuongelmiin myös pyritään tekemään tämä ratkaisu näkyväksi yksilölle ja muille tiedonlähteille. (Sonnenwald 1999.)

Sonnenwaldin informaatiohorisonttia on käytetty empiirisessä tutkimuksessa sekä teoreettisena kehyksenä että tiedonkeruumenetelmänä. Kehystä on kritisoitu vain vähän. (Huvila 2009.) Reijo Savolainen ja Jarkko Kari (2004) ovat kehittäneet Sonnenwaldin ajatuksiin pohjautuen jonkin verran informaatiohorisontista poikkeavan käsitteen *tiedonlähdehorisontti* (information source horizon). Savolainen ja Kari painottavat sitä, että tiedonlähdehorisontti on tilallinen metafora, kuvitteellinen kenttä tiedonhankkijan mielessä. Se ei siis koostu materiaalisista kohteista, kuten kirjoista tai kirjastoista. Tiedonhankkija sijoittaa mielessään tiedonlähteet kentälle niiden tietyssä tilanteessa oletetun tai mielletyn relevanssin mukaan. Keskeisimmät tiedonlähteet sijoittuvat lähimmäksi tiedonhankkijaa ja vähemmän tärkeät kauemmaksi horisonttiin. Horisontit ovat osa tiedonhankkijan tiedostamaa laajempaa *tiedonlähdeympäristöä*, joka pitää sisällään tiedonhankkijan tiedossa olevat ja vuosien kuluessa käyttämät tiedonlähteet ja kana-

vat. Tiedonlähdeympäristö on pysyvämpi ja hitaammin muuttuva kuin sen pohjalta muodostuvat tilannekohtaiset tiedonlähdehorisontit. Tiedonlähdehorisontit voivat olla joko suhteellisen vakaita ilmentäen sitä, kuinka tiedonlähteitä yleensä arvostetaan, tai dynaamisia siinä mielessä, että ne muokkautuvat tehtävän mukaan ja voivat muuttua uusista lähteistä saatujen kokemusten perusteella. Lähteiden paikka voi vaihdella tiedonlähdehorisonteissa, ja sama lähde voi olla useissa horisonteissa, jotka voivat olla osittain päällekkäisiä. (Savolainen & Kari 2004.)

Savolaisen ja Karin tiedonlähdehorisontti eroaa Sonnenwaldin informaatiohorisontista painottamalla horisontin luonnetta metaforana, joka ei koostu konkreettisista tiedonlähteistä. Lisäksi toisin kuin Sonnenwaldilla Savolaisen ja Karin kehityksessä tiedonlähteet sijoittuvat horisonttiin niiden oletetun relevanssin tai suosimisen perusteella. Sonnenwaldilla informaatiohorisontti kuvaa pikemminkin sitä, miten lähteet ovat suhteessa toisiinsa, esimerkiksi käyttöjärjestyksen merkityksessä, kuten seuraavan luvun empiiristen tutkimusten kuvauksista ilmenee.

2.2.2 Informaatiohorisontti empiirisessä tutkimuksessa

Sonnenwald kollegoineen on kehittänyt informaatiohorisonttimalliin liittyen myös tutkimusmetodin tiedonhankinnantutkimusta varten. Metodissa tutkimusaineistoa kerätään *informaatiohorisonttikarttojen* avulla. (Sonnenwald et al. 2001.) Tässä alaluvussa esitellään Sonnenwaldin menetelmään ja sen käyttöä tutkimuksessa, kuten myös muita informaatiohorisonttiin perustuvia tutkimuksia.

Sonnenwaldin menetelmässä tutkittavia pyydetään kuvailemaan tiedonhankintatilanteita ja piirtämään niistä informaatiohorisonttikartta, joka kuvaa heidän tiedonlähteitään ja niiden käyttöä tietyssä kontekstissa. Tutkimusaineisto muodostuu informaatiohorisonttikartoista sekä muusta kerätystä aineistosta, kuten haastatteluista. Metodi tarjoaa vaihtoehdon perinteisille tutkimusmenetelmille, ja Sonnenwaldin ja kumppaneiden mukaan sen tavoitteena on lisätä ymmärrystä ihmisten informaatiokäyttäytymisestä. Pyrkimyksenä on vastata esimerkiksi kysymyksiin tiedonhankintaprosessin kulusta, tiedonlähteiden suhteista toisiinsa, tiedonlähteiden arvioinnista ja preferoinnista sekä kontekstien ja tilanteiden vaikutuksesta tiedonhankintaprosessiin. Onnistuakseen menetelmä edellyttää, että tutkittavat henkilöt pystyvät artikuloimaan informaatiohorisonttejaan sekä graafisesti että sanallisesti. (Sonnenwald et al. 2001.)

Sonnenwald ja kumppanit ovat testanneet menetelmää tutkiessaan sähköisen mentorointiohjelman vaikutusta alempien sosioekonomisten alueiden opiskelijoihin. Tutkimuksessa selvitet-

tiin opiskelijoiden tiedonhankintaa tieteelliseen tietoon ja työelämään liittyen. Opiskelijoita haastateltiin ensin tiedonhankintatilanteisiin liittyen, jonka jälkeen heitä pyydettiin piirtämään informaatiohorisonttikartta käyttämistään tiedonlähteistä sekä ilmaisemaan tiedonlähteiden käyttöjärjestys ja preferoidut lähteet. Opiskelijoita pyydettiin selittämään karttaa piirtämisen yhteydessä. Kartta kokoaa tiedonhankintakäyttäytymisen graafiseksi esitykseksi, mikä helpottaa tutkimuksen tekijöiden mukaan tutkimusaineiston analyysia, kun kokoamista ei tarvitse tehdä pelkästä haastatteluaineistosta. Menetelmään puolustetaan myös sillä, että tutkimukseen osallistujien saattaa olla helpompi hahmottaa kokonaisuus graafisesti kuin pelkästään sanallisesti. (Sonnenwald et al. 2001.)

Tutkimusaineiston analyysi paljasti opiskelijoiden käyttämät lähteet, opiskelijoiden suhteen niihin sekä lähteiden suhteet toisiinsa. Monet opiskelijat suosivat internetiä ensimmäisenä lähteenä. Tutkimus osoitti, että lähteiden suosimisen ja käyttöjärjestyksen perusteella muodostuu erilaisia tiedonhankintakuvioita. Lähteet voivat esimerkiksi muodostaa peräkkäisten lähteiden ketjun, haarautuvan kuvion tai niitä voidaan käyttää useita kerrallaan leveänä rintamana. Kuvioiden lisäksi kartoista tunnistettiin erilaisia tiedonlähdetyppejä, kuten tiedonhankinnan alku- ja loppulähteitä sekä muita suosittelevia lähteitä. Informaatiohorisonttikarttojen analysointi paljastaa paitsi lähteiden väliset yhteydet, myös yhteyden puuttumisen. Karttojen käytön etuna tutkimuksessa oli, että menetelmä teki näkyväksi tiedonhankinnan prosessin. Vaikka kyselytutkimuksella voidaan avata lähteiden preferointia kysymällä suosikkilähteitä, itse prosessia, liikkumista lähteistä toiseen, on vaikea selvittää kyselyn avulla. (Sonnenwald et al. 2001.)

Informaatiohorisonttikarttojen ja haastatteluaineiston vertailu osoitti, että haastatteluissa mainitut tiedonlähteet löytyivät pääasiassa myös piirretyistä kartoista. Informaatiohorisonttikarttojen pätevyyttä arvioitiin myös vertailemalla niiden analyysituloksia opiskelijoille tehdyn kyselyn tuloksiin. Kyselyssä opiskelijoita pyydettiin kertomaan käyttämänsä tiedonlähteet viimeisen kahden kuukauden ajalta. Kyselyssä annettiin vaihtoehtoina akateemisia lähteitä. Informaatiohorisonttikartat kuitenkin osoittivat, että opiskelijat käyttävät monipuolisemmin lähteitä, myös vapaa-aikaan liitettyjä lähteitä, joita tutkijat eivät välttämättä tule ajatelleeksi tieteellisen tai ammatillisen tiedonhankinnan yhteydessä. (Sonnenwald et al. 2001.)

Savolainen ja Kari (2004) tutkivat kehittämänsä tiedonlähdehorisonttikehyksen avulla internetin roolia arkielämäntiedonhankinnassa. Tutkimuksessa haastateltiin 18 henkilöä siitä, mitä tiedonlähteitä ja kanavia he suosivat esimerkiksi harrastetietoja hankkiessaan. Tutkimushenki-

löitä myös pyydettiin piirtämään ja kirjoittamaan valmiille pohjalle käyttämänsä tiedonlähteet. Tutkimuksessa selvitettiin erityisesti, miten verkkolähteet sijoittuivat lähteiden käytössä ja millaisia relevanssikriteerejä tutkimushenkilöt käyttivät. Lähteiden relevanssia voidaan arvioida useiden kriteerien avulla. Kriteerejä ovat muun muassa: tiedonlähdetyyppin yleinen arvostaminen, aiemmat kokemukset, muiden henkilöiden arvostus tiedonlähdettä kohtaan, tilannekohtaiset tekijät, tietotekniset taidot, tiedontarpeen luonne sekä tiedonlähteen oletettu saavutettavuus ja laatu. Savolainen ja Kari keskittyvät tutkimuksessaan erityisesti verkkolähteiden oletettuun saavutettavuuteen (vaadittava fyysinen, kognitiivinen ja psykologinen vaiva sekä ajankäyttö) ja laatuun (tiedon virheettömyys, luotettavuus ja hyödyllisyys) relevanssikriteereinä.

Savolaisen ja Karin (2004) tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että tutkittavat henkilöt suosivat erityisesti henkilölähteitä sekä myös painettuja lähteitä ja verkkolähteitä. Internetiä suosittiin helpon saavutettavuuden lisäksi sen ajantasaisuuden, vuorovaikutteisuuden, informaation runsaan määrän ja muille lähteiden tarjoaman tuen vuoksi. Kun tiedonlähdehorisontissa liikuttiin kauemmas horisonttiin, korostui relevanssiarvioinnissa lähteiden laadun merkitys. Henkilöt, jotka sijoittivat verkkolähteet vähemmän tärkeiden lähteiden joukkoon, pitivät internetin informaatiota huonolaatuisena sekä heikosti organisoituna.

Savolainen (2008) on käyttänyt tiedonlähdehorisonttia yhdessä informaatiopolun (Johnson et al 2006) käsitteen kanssa tutkiessaan tiedonlähdemieltymyksiä liittyen ongelmanratkaisuun arkielämän tiedonhankinnassa. Informaatiopolku havainnollistaa järjestystä, joilla tiedonlähdehorisontissa olevia tiedonlähteitä käytetään tai aiotaan käyttää. Savolaisen mukaan informaatiopolut voivat täydentää informaatiohorisontin käsitettä. Tutkimus toteutettiin haastatellen 18 ympäristöaktivistia, jotka myös piirsivät tiedonlähdehorisontin valitsemastaan arkielämän ongelmanratkaisuun liittyvästä tiedonhankintatapahtumasta. Tulosten mukaan ihmiset etsivät ongelmalähtöistä informaatiota ensisijassa henkilö- ja verkkolähteistä. Toissijaisesti esiin nousivat painettu media ja organisaatiolähteet. Kaikenlaisten lähteiden kohdalla informaation sisältö on tärkein syy suosia lähdettä, vaikkakin lähteen saatavuus ja saavutettavuus vaikuttavat myös lähteiden valintaan. Informaatiopolkujen analyysi paljasti, että useimmiten henkilöt käyttivät kolmea tai neljää lähdettä, ja tiedonhankintaprosessi aloitettiin todennäköisemmin henkilö- tai verkkolähteestä. (Savolainen 2008.)

Isto Huvila (2009) on kehittänyt Sonnenwaldin tutkimusmetodin pohjalta metodin, jossa tutkimushenkilöiden sijaan informaatiohorisonttikartan piirtäjänä toimii tutkija. Huvila kutsuu

näitä piirroksia *analyttisiksi informaatiohorisonttikartoiksi*, ja niiden tarkoituksena on toimia tutkimusaineiston analyysin välineinä. Syitä olla käyttämättä tutkimushenkilöiden itse piirtämiä karttoja voivat Huvilan mukaan olla resurssien riittämättömyys pitkiin kasvokkain käytäviin aineistonkeruumenetelmiin, kiinnostuksen kohdistuminen enemmän ryhmä- kuin yksilökäyttäytymiseen, tutkimushenkilöiden piirrostapojen erojen aiheuttama vertailtavuuden puute, tai tarve päästä syvempään analyttiseen käsitykseen informaatiohorisonteista kuin tutkimushenkilöiden itse piirtämät kartat mahdollistaisivat. Tutkijan piirtämät kartat esittävät siis analyttisestä näkökulmasta jaettuja informaatiohorisontteja. Kartat ovat tyypiteltyjä kuvauksia jonkin ryhmän informaatiokäyttäytymisestä, eivät yksittäisten toimijoiden informaatiohorisontteja. (Huvila 2009.)

Huvila on kehittänyt menetelmänsä pohjoismaisten arkeologien työrooleihin liittyvän informaatiokäyttäytymisen tutkimuksen yhteydessä. Teemahaastatteluilla kerätystä aineistosta muodostettiin arkeologien seitsemän eri työroolin mukaiset analyttiset informaatiohorisonttikartat. Jokainen kartta tiivistää tietyn työroolin tiedonlähteet, niiden väliset suhteet sekä lähteiden käytön mukaan muodostuvat kuviot. Huvilan analyttiset informaatiohorisonttikartat eivät esitä fyysistä todellisuutta vaan miellettyä todellisuutta, mikä Huvilan mukaan viittaa pikemminkin Savolaisen ja Karin kuin Sonnenwaldin käsitykseen informaatiohorisontin luonteesta. Sen sijaan Sonnenwaldin vaikutus näkyy siinä, että lähteiden etäisyys kartoissa ei suoraan viittaa lähteiden relevanssiin, kuten Savolainen ja Kari asian hahmottavat. Huvilan tutkimuksessa tiedonlähteiden etäisyys kartassa ilmentää vaadittavaa työtä ja edistymistä informaatioprosessissa, ei niinkään tiedonlähteiden relevanssia. (Huvila 2009.)

Huvilan tutkimuksessa informaatiohorisonttikarttoja käytetään visualisoimaan arkeologien eri työrooleissa käyttämät lähteet sekä lähteiden paikat informaatioprosessissa. Kartoilla ilmaistaan myös informaatiohorisonttien suhteellista syvyyttä ja laajuutta. Syvät kartat viittaavat kapeaan valikoimaan merkittäviä tiedonlähteitä. Laajat kartat puolestaan viittaavat siihen, että useat tiedonlähteet koetaan potentiaalisesti merkittäviksi. Karttojen syvyys tai laajuus ilmaisee kuitenkin Huvilan mukaan vain potentiaalista lähteiden määrää, ei niinkään niiden todellisen käytön syvyyttä tai laajuutta. Huvila toteaa, että analysoimalla informaatiohorisonttikarttojen syvyyttä ja laajuutta sekä lähteiden roolia lähettävinä, välittävinä tai vastaanottavina, voidaan huomata, että arkeologien tiedonkäytön yhtenäisyys on näennäistä. Samat lähteet eri työroolien kartoissa sijoittuvat eri tavoin. Työroolien erot tulevatkin näkyviin lähteiden käytössä, eivät käytettyinä lähteinä sinänsä. Informaatiohorisonttikarttojen organisoituminen paljastaa lähteiden käytön erot. (Huvila 2009.)

Huvila testaa tutkimuksessaan muodostetun jaetun informaatiohorisonttikartan pätevyyttä muun muassa vertaamalla sitä yksittäisten haastatteluiden perusteella piirrettyihin yksilöllisiin informaatiohorisonttikarttoihin ja toteaa jaetun kartan päteväksi, sillä kartat pääasiassa erosivat toisistaan vain vähän. Analyttiset informaatiohorisonttikartat mahdollistavat siis tiedonlähteiden käytön jaettujen tekijöiden kuvaamisen toisin kuin aiemmat menetelmät. Lisäksi analyttisten informaatiohorisonttikarttojen muodostamisessa on mahdollista hyödyntää useita aineistonkeruumenetelmiä. Yleisesti Huvila pitää analyttisten informaatiohorisonttikarttojen etuna sitä, että ne tarjoavat tekstiin tai taulukoihin verrattuna helposti havainnoitavan kattavan yleiskuvan ja vertailukohdan tutkimustuloksiin. (Huvila 2009.)

Eri empiiristen tutkimusten sovellukset informaatiohorisontti- ja tiedonlähdehorisonttikartoista eivät ole täysin keskenään vertailukelpoisia. Vaikka kaikki esittävät tiedonhankinnassa käytettyjä lähteitä, ne kuvaavat kuitenkin hieman eri asioita. Kartat eroavat siinä, kuvataanko niissä yksilön vai ryhmän tiedonhankintaa tai onko kartta tutkijan vai tutkittavan piirtämä. Kartat voivat toimia tutkimusaineistona, analyysin välineenä tai havainnollistajana. Tiedonlähteiden sijoittuminen informaatiohorisontissa voi kertoa eri asioita lähteiden suosimisesta, relevanssista tai käyttöjärjestyksestä.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään Huvilan menetelmää analyttisistä informaatiohorisonttikartoista. Tutkimusaineiston perusteella muodostetaan arkistonseulojille yhteinen informaatiohorisontti, joka kuvastaa yleisesti suosittuja tiedonlähteitä ja kanavia. Tarkoitus ei ole tutkia yksilöiden välisiä eroja, vaan yleistä lähteiden käyttöä tutkittavan joukon parissa. Seulojen informaatiohorisontti tulee kuvaamaan lähteiden käyttöä niiden suosimisen tai tärkeyden merkityksessä, eikä esimerkiksi lähteiden käyttöjärjestystä.

3 TUTKIMUSONGELMA

Tässä luvussa määritellään ensin tutkimuksen pääkäsitteet. Toiseksi esitetään tutkimuskysymykset sekä tutkimusta ohjaavat ennakko-oletukset.

3.1 Käsitteet

Tutkimuksessa käytettävät pääkäsitteet ovat seuloja, tiedonhankinta, tiedonlähde ja tiedonhankintakanava sekä konteksti ja informaatiohorisontti. Käsitteitä käytetään seuraavien määritelmien mukaisesti.

Seulontatyötä tekevistä henkilöistä käytetään tutkimuksessa nimitystä (*arkiston*)*seuloja*. Seulojilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka tekevät konkreettista arkistoaineistojen seulontaa ja järjestämistä, ja tässä tapauksessa nimenomaan ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen parissa.

Tiedonhankinnalla tarkoitetaan tehtävän suorittamiseksi tai ongelman ratkaisemiseksi vaadittavan informaation tai tiedon hankkimista erilaisia tiedonhankintakanavia ja tiedonlähteitä hyödyntäen. Käsitteitä *tiedonlähde* ja *tiedonhankintakanava* käytetään niiden yleisessä merkityksessä. Tiedonlähteellä viitataan informaation kantajaan, kuten painettuihin ja sähköisiin dokumentteihin tai henkilötiedonlähteisiin. Tiedonlähteitä voidaan luokitella esimerkiksi formaaleihin ja informaaleihin tai organisaation sisäisiin ja ulkoisiin. Tiedonhankintakanava puolestaan on käytäntö tai väline, jonka avulla päästään tiedonlähteelle. Tiedonlähteen ja kanavan välinen ero on häilyvä. Esimerkiksi henkilöt tai tietoverkot voivat tilanteesta riippuen toimia joko lähteenä tai kanavana. (Haasio & Savolainen 2004, 19–20.) Tässä tutkimuksessa tiedonlähteiden ja kanavien välille ei tehdä jyrkkää eroa.

Kontekstilla tarkoitetaan niitä sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tiedontarpeiden syntymiseen ja tiedonhankintaan. Esimerkiksi Sonnenwaldin (1999) mukaan kontekstia voidaan kuvailla paikan, ajan, tavoitteiden, tehtävien, järjestelmien, tilanteiden, prosessien, organisaatioiden ja osallistujien kautta. Kontekstuaaliset tekijät ovat suhteellisen pysyviä ja vakaita, ja ainakin jossain määrin jaettuja seulojen kesken. Kontekstin sisällä tiedonhankintaan voivat vaikuttaa myös erilaiset vaihtuvat tilanteet ja sosiaalinen verkosto. Konteksti ymmärretään tässä tutkimuksessa niin, että se muodostuu seulojen tiedonhankinnan ympäristö- ja

taustatekijöistä. Konteksti ei ole objektiivinen tosiasia, vaan tutkijan kuvaus tekijöistä, jotka vaikuttavat tiedonhankintaan.

Informaatiohorisontti on kuvaus tietyssä tiedonhankintatilanteessa tiedossa olevista ja/tai käytetyistä tiedonlähteistä ja tiedonhankintakanavista. Informaatiohorisonttien muodostumiseen vaikuttavat kontekstit, tilanteet sekä sosiaaliset ja yksilölliset tekijät, kuten Sonnenwald (1999) toteaa. Tässä tutkimuksessa informaatiohorisontti käsitetään Savolaisen ja Karin (2004) mukaisesti tilallisenä metaforana, jonne tiedonlähteet sijoitetaan jonkin päätetyn kriteerin mukaisesti. Informaatiohorisontti on kuvaus tiedonlähteistä ja kanavista, kun taas konteksti on kuvaus tiedonhankinnan taustalla vaikuttavista tekijöistä. Kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat siihen, millaiseksi tiedonhankkijan informaatiohorisontti muodostuu.

3.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen pääpaino on seulojen informaatiohorisontin selvittämisessä. Informaatiohorisontti on tässä tutkimuksessa visuaalinen kuvaus arkistonseulojen seulontatyössään käyttämistä tiedonlähteistä ja tiedonhankintakanavista. Se kuvaa seulontatyössä käytetyt suosituimmat ja tärkeimmiksi koetut tiedonlähteet ja kanavat.

Tutkimuskysymykset ovat:

Millainen on informaatiohorisontti, jossa ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoja seuloivat henkilöt hankkivat seulontaan liittyvää informaatiota?

- a) Mistä tiedonlähteistä ja tiedonhankintakanavista informaatiohorisontti muodostuu?
- b) Mitä tiedonlähteitä ja kanavia seulojat suosivat tiedonhankinnassaan?
- c) Mitkä ovat perusteet, joilla käytetyt tiedonlähteet ja kanavat valitaan?
- d) Mitä ongelmia tiedonlähteisiin ja kanaviin sekä niiden käyttöön liittyy?

Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia arkistonseulojille suunnatun kyselyn avulla. Kyselyllä selvitetään tiedonlähteiden ja kanavien käyttöä ja niiden valinnan perusteita. Kyselyaineistosta pyritään saamaan vastaukset tutkimuskysymyksen neljään alakohtaan. Tulosten perusteella muodostetaan analyttinen informaatiohorisonttikartta, joka kuvaa seulojen käyttämiä tiedonlähteitä ja kanavia. Informaatiohorisonttikartta toimii yhteenvetona kyselyn tuloksista (tutkimuskysymyksen alakohdat a ja b) ja esittää vastauksen päätutkimuskysymyk-

seen seulojen informaatiohorisontista. Muodostettua informaatiohorisonttikarttaa selittävät ja täydentävät aineistosta saadut vastaukset kahteen viimeiseen alakysymykseen tiedonlähteiden ja kanavien valintaperusteista ja niiden käytön ongelmista.

3.3 Tutkimuksen ennakko-oletukset

Tutkimus keskittyy seulojen informaatiohorisontin, eli suosittujen tiedonlähteiden ja kanavien, selvittämiseen. Koska tiedonhankinta tapahtuu ja informaatiohorisontti muodostuu aina kontekstissa, kuten edeltävistä luvuista on käynyt ilmi, muodostetaan tutkimuksessa käsitys kohteena olevan seulontatyön kontekstista. Konteksti ymmärretään kuvauksena arkistonseulojen tiedonhankinnan tausta- ja ympäristötekijöistä. Kuvaus kontekstista on tutkijan rakentama ja perustuu tietoihin, joita tutkijalla on ollut saatavilla seulojen työhön vaikuttavista taustatekijöistä, kuten ELY-keskusten asiakirjahallinnon organisoinnista, seulonta- ja järjestämishankkeen tavoitteista ja resursseista sekä viranomaisten arkistotoimea ohjaavasta lainsäädännöstä. Tutkimuksessa ei pyritä kuvaamaan kaikkia mahdollisia kontekstitekijöitä, vain tutkimuksen kannalta keskeiset.

ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen yhteydessä tapahtuva seulontatyö tapahtuu erityisessä kontekstissa. Seulojen tiedonhankinnan konteksti muodostuu organisatorisesti kolmesta tasosta: seulojan paikallisesta ELY-keskuksesta, ELY-keskusten asiakirjahallintoa ohjaavasta tietohallintoyksiköstä sekä viranomaisten arkistotoimea ohjaavasta ja määräysvaltaa käyttävästä arkistolaitoksesta. Lisäksi seulonta- ja järjestämishankkeen aikataulut, rahoitus ja tavoitteet ovat osa seulontatyön kontekstia.

Jokaisessa paikallisessa ELY-keskuksessa asiakirjahallinto ja sen myötä seulontatyö on organisoitu omalla tavallaan. Seulontaa tekevät sekä vakinaiseen henkilökuntaan kuuluvat asiakirjahallinnon henkilöt oman työnsä ohella että hankkeeseen erikseen palkatut henkilöt. Välittömään työympäristöön liittyvät konteksti- ja tilannetekijät saattavat vaihdella eri virastojen kesken. Virastojen kesken voi olla esimerkiksi vaihtelua aineistojen tuntemuksessa ja seulontaan käytettävissä olevissa resursseissa. Myös paikalliset tilanteet, yksilöiden ominaisuudet ja sosiaaliset verkostot vaikuttavat tiedonhankintaan.

Kuitenkin lainsäädäntö, erityisesti arkistolaki, asettaa seulonnalle tiukat puitteet. Seulontatyötä ohjaavat arkistolain valtuuttamana arkistolaitos ja sen yksiköt. Lisäksi ELY-keskusten keskitetty tietohallintoyksikkö ohjaa ja koordinoi hanketta ja opastaa seulojia. Hankkeen resur-

sointi on osittain työ- ja elinkeinoministeriön myöntämän projektirahoituksen varassa. Näitä voidaan pitää kaikille seulojille yhteisenä lähityöympäristöä laajempaa kontekstina.

Myös tiedonhankintaan liittyvä tehtävä, seulonta, on kaikille yhteinen kontekstitekijä. Tehtävä ja sen tavoitteet on määritelty ELY-keskuksen seulonta- ja järjestämishankkeen taholta, joskin paikallisesti on voitu sopia omia tavoitteita. Tehtävää on rajattu muun muassa seulottavien arkistoaineistojen, ajan ja taloudellisten resurssien kohdalla. Näillä rajauksilla voi olla vaikutusta tiedonhankintaan. Käytännön työtehtävä kuitenkin muodostuu samoista toiminnoista, esimerkiksi asiakirjojen tunnistamisesta ja säilytysaikojen selvittämisestä, joten tehtävään liittyvät tiedontarpeet ovat kaikilla samankaltaisia.

Tarkempi kuvaus tutkittavan seulontatyön kontekstista esitetään seuraavassa luvussa 3.4 Tutkimustapaus: ELY-keskukset ja seulonta. Seulonnan ja sen tiedonhankinnan kontekstin hahmotelma toimii taustalla tutkimustulosten tulkinnassa. Ennakko-oletuksena on, että ainakin arkistolaitoksen ja sen määräysten vahva rooli tulee näkymään tutkimustuloksissa. Muiden kontekstitekijöiden roolia tiedonlähteiden valintaan on vaikeampi arvioida etukäteen.

3.4 Tutkimustapaus: ELY-keskukset ja seulonta

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tapausorganisaatio ja tutkimuksen kohteena olevaan tiedonhankintaan liittyvä työtehtävä, arkistojen seulonta. Erityisesti perehdytään arkistolaitoksen seulontaa koskeviin näkemyksiin, koska tutkimuksen tapausorganisaation seulontatyö tapahtuu arkistolaitoksen ohjauksessa. Luku toimii samalla kuvauksena ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa tehtävän seulontatyön ja siihen liittyvän tiedonhankinnan kontekstista.

3.4.1 ELY-keskukset

Valtion aluehallinnon uudistamisen seurauksena vuoden 2010 alusta aloittivat toimintansa elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) sekä aluehallintovirastot (AVIt). Näihin monialaisiin virastoihin on yhdistetty entisten lääninhallitusten, työ- ja elinkeinokeskusten (TE-keskusten), alueellisten ympäristökeskusten, ympäristölupavirastojen, tiepiirien sekä työsuojelupiirien työsuojelutoimistojen tehtävät. ELY-keskuksiin siirtyivät TE-keskusten, tiepiirien sekä osittain ympäristökeskusten ja lääninhallitusten tehtävät. AVEihin puolestaan siirtyivät ympäristölupavirastojen, työsuojelupiirien sekä osittain ympäristökes-

kusten ja lääninhallitusten tehtävät. (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle aluehallintouudistuksen toimeenpanosta ja toteutumisesta 2013, 11; Valtiovarainministeriön [www-sivut](#).) Keskityn jatkossa pääasiassa ELY-keskuksiin, koska tutkimukseni kohdistuu niihin.

ELY-keskukset ovat valtion aluehallintoviranomaisia, joiden tehtävänä on hoitaa valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla. Suomessa on 15 ELY-keskusta. ELY-keskusten toiminta jakautuu kolmeen vastuualueeseen, jotka ovat: 1) elinkeinot, työvoima ja osaaminen (E), 2) liikenne ja infrastruktuuri (L) sekä 3) ympäristö ja luonnonvarat (Y). Kaikissa ELY-keskuksissa ei ole kaikkia vastuualueita. Kaikki kolme vastuualuetta on yhdeksässä ELY-keskuksessa, neljässä on kaksi vastuualuetta (E- ja Y-vastuualueet) ja kahdessa toimii ainoastaan E-vastuualue. (ELY-keskusten [www-sivut](#); Laki ELY-keskuksista 2009/897; Asetus ELY-keskuksista 1144/2013.)

ELY-keskusten E-vastuualueen toimialoihin kuuluvat muun muassa yritystoiminta, teknologia ja innovaatiot, työvoima ja työllisyys, maaseutuelinkeino ja kalatalous, koulutus, osaaminen ja kulttuuri sekä maahanmuutto. L-vastuualueella hoidetaan esimerkiksi liikennejärjestelmiin, liikenneturvallisuuteen, joukkoliikenteeseen, maanteiden kunnossapitoon ja parantamiseen liittyviä asioita sekä myönnetään lupia tiealueen käyttöön. Y-vastuualueen toimialoja puolestaan ovat ympäristön- ja luonnonsuojelu, alueiden käyttö ja rakentamisen ohjaus sekä vesivarojen käyttö ja hoito. (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle aluehallintouudistuksen toimeenpanosta ja toteutumisesta 2013, 11; ELY-keskusten [www-sivut](#).)

ELY-keskuksilla on yhteinen tietohallintoyksikkö, joka on sijoitettu Etelä-Savon ELY-keskuksen yhteyteen. Tietohallintoyksikön tehtävänä on muun muassa ohjata ja koordinoida ELY-keskusten tietohallintoa, kehittää tiedon hallintaa sekä hoitaa ELY-keskusten asiakirjahallinnon keskitettyjä suunnittelu- ja kehittämistehtäviä. (Asetus ELY-keskuksista 1144/2013.) ELY-keskusten tietohallintoyksikkö ohjaa ja koordinoi siis myös ELY-keskusten arkistojen seulonta- ja järjestämishanketta.

3.4.2 Arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke

Valtion aluehallinnon organisaatiouudistuksen yhteydessä muodostuneiden uusien virastojen haltuun jäivät edeltäjäorganisaatioiden arkistot. ELY-keskusten tapauksessa tämä tarkoittaa sitä, että niiden arkistoon sisältyy alueellisten tiepiirien, ympäristökeskusten ja TE-keskusten arkistot sekä näiden organisaatioiden edeltäjäorganisaatioiden arkistot. Näiden arkistoaineistojen seulomiseksi perustettiin hanke, joka esitellään tässä alaluvussa.

Arkistolaitoksen tekemän periaatepäätöksen mukaan organisaatiouudistuksen yhteydessä vanhojen virastojen arkistonmuodostus päätettiin ja ELY-keskuksista tuli kustakin oma arkistonmuodostajansa. Arkistolaitos myönsi luvan siirtää toimintansa päättäneiden virastojen pysyvästi säilytettävän, siirtokunnossa olevan arkistoaineiston arkistolaitokseen. Siirrot voidaan tehdä yleisestä käytännöstä poiketen veloituksetta myös alle 40 vuotta vanhan arkistoaineiston osalta, kunhan siirrot tehdään 31.12.2014 mennessä. (Kansallisarkiston periaatepäätös toimintansa päättävien viranomaisten arkistoista.) Tähän päätökseen nojaten aluehallinnon viranomaiset ovat ottaneet tavoitteekseen seuloa ja siirtää toiminnassaan tarpeettomat, pysyvästi säilytettävät edeltäjäorganisaatioiden asiakirja-aineistot arkistolaitokseen vuoden 2014 loppuun mennessä. Taustalla on myös tavoite vapautua paperisista arkistoaineistoista, ja siten säästää tilakustannuksissa, sekä siirtyä sähköiseen asiakirjahallintaan. (Aluehallintoviranomaisten arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke -työryhmä 2011, 13–14.)

Seulonta- ja järjestämishanke on projektoitu valtakunnallisesti ja se koskee ELY-keskusten lisäksi aluehallintovirastoja. Valtiovarainministeriö asetti 31.8.2010 hanketta suunnittelemaan työryhmän, jonka raportti ilmestyi tammikuussa 2011. Raportissa esitettiin hankkeelle organisointi-, hallinnointi- ja toteutusmallit sekä kustannusarvio ja rahoitusmalli. Tarkoituksena on ollut, että resursseja seulontatyöhön saadaan sekä irrotettua olemassa olevasta henkilökunnasta että hankkeen puitteissa palkatusta määräaikaista työvoimasta. (Aluehallintoviranomaisten arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke -työryhmä 2011, 15, 21.) Työ- ja elinkeinoministeriö on myöntänyt ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishankkeelle määrärahaa seulojen palkkaamista varten. Määrärahaa on saanut 14 ELY-keskusta ja sen edellytyksenä on, että ELY-keskukset osoittavat vastaavan työpanoksen verran rahaa omista toimintamenoistaan. (Määrärahan osoittaminen arkistojen seulontahankkeen toteuttamiseen, Työ- ja elinkeinoministeriön päätös 3.6.2013.)

ELY-keskuksissa tehtävän seulontatyön lisäksi arkistolaitokselle on myönnetty määrärahaa arkistolaitoksen yksiköissä tehtävää seulontatyötä varten. Arkistolaitoksen, valtiovarainministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön välisessä seulonta- ja järjestämishanketta koskevassa sopimuksessa vuodelta 2011 määritellään, että hankkeen ohjausvastuu on arkistolaitoksella. ELY-keskusten osalta hankkeen pilotointi tapahtui Varsinais-Suomen ja Uudenmaan ELY-keskuksissa. (ALKU-järjestämishankkeen loppuraportti vuodelta 2011.) Arkistolaitoksen voimin on vuosina 2011–2014 järjestetty 11 ELY-keskuksen aineistoja. Samana ajanjaksona seulonta- ja järjestämishanke on levinnyt myös ELY-keskusten omana seulontatyönä kaikkiin 15 ELY-keskukseen. (Kangas Suvi, 2014, sähköpostikirjeenvaihto.)

ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoja on siis seulottu ja järjestetty sekä ELY-keskusten omana työnä että arkistolaitoksen työnä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vain ELY-keskusten seulojen tiedonhankintaan. Rajauksen avulla tutkittava seulojen tiedonhankinnan konteksti pysyy samankaltaisena. Arkistolaitoksen seulojat toimivat eri organisaatioissa ja siten erilaisessa tiedonhankinnan kontekstissa.

Seulonta- ja järjestämishankkeen alkukartoituksen mukaan aluehallintoviranomaisten (sisältää sekä ELY-keskukset että AVIt) hallussa oli vuoden 2009 lopulla noin 52 hyllykilometriä edeltäjäorganisaatioiden asiakirja-aineistoa, joista 20 hyllykilometriä on pysyvästi säilytettävää ja 32 hyllykilometriä määräajan säilytettävää. Hanke koskee suunnitelman mukaan vain pysyvästi säilytettävää aineistoa. (Aluehallintoviranomaisten arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke -työryhmä 2011, 25–26.) Käytännössä ei kuitenkaan ole mahdollista rajata seulontaa vain pysyvästi säilytettävään aineistoon, koska arkistoaineistot on osin muodostettu niin, että pysyvästi ja määräajan säilytettäviä asiakirjoja ei ole eroteltu toisistaan. (Kangas Suvi, 2014, sähköpostikirjeenvaihto.)

ELY-keskusten osuus pysyvästi säilytettävästä aineistosta on arviolta 60 prosenttia eli 12 hyllykilometriä. Pysyvästi säilytettävän aineiston osuuden arviointi, ja seulottavan aineiston määrän mittaaminen ylipäätään, on hankalaa. Esimerkiksi toukokuussa 2013 ELY-keskuksissa oli omien arvioidensa mukaan yhteensä 14 220 hyllymetriä seulontaa odottavaa edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoa. Lukuun eivät sisälly aineistokokonaisuudet, jotka sisältävät pelkästään määräajan säilytettäviä asiakirjoja, mutta mukana on aineistoa, jossa määräajan ja pysyvästi säilytettävä aineisto ovat sekaisin. Huhtikuussa 2014 seulottavan aineiston määrä oli kutistunut 8 862 hyllymetriin. Kaiken kaikkiaan on selvää, että hankkeen puitteissa seulottavana on merkittävä määrä arkistoaineistoa. (Kangas Suvi, 2014, sähköpostikirjeenvaihto.)

3.4.3 Seulonta ja arvonmääritys

Asiakirjahallinnan yksi olennaisista tehtävistä on arvonmääritys ja siihen pohjautuva seulonta. Arvonmäärityksellä tarkoitetaan asiakirjojen säilytysajan määrittelyä seulontaperiaatteiden ja -kriteerien avulla. Seulonnalla pyritään vähentämään asiakirjojen määrää jakamalla asiakirjat pysyvästi ja määräajan säilytettäviin. Seulonnan voi ymmärtää sisältävän sekä arvonmäärityksen että määräajan säilytettävien asiakirjojen konkreettisen hävittämisen. (Lybeck et al 2006, 56.)

Julkishallinto tuottaa joka vuosi noin 46 hyllykilometriä asiakirjoja (Lybeck et al 2006, 57), joista kaikkea ei voida jo kustannussyistä säilyttää. Arkistolaitoksen seulontapolitiikassa 2008–2010 esitettiin tavoitteena, että pysyvään säilytykseen otettaisiin 10–15 prosenttia asiakirjoista, mutta uudemmassa vuoden 2012 seulontapolitiikasta määrällistä tavoitetta ei enää löydy. Sähköisen toimintaympäristön uskotaan mahdollistavan entistä kattavamman pysyvän säilyttäminen. (Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2008–2010; Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 17.12.2012). Seulonta on joka tapauksessa välttämätöntä ainakin paperiarkistojen kohdalla, jotta arkiston asiakirjamäärä pysyy hallittavissa ja aineiston käytettävyys säilyy. Seulotu arkisto on paremmin hallittavissa myös julkisuus- ja tietosuojaperiaatteiden kannalta. Lisäksi seulonnalla on tarkoitus turvata tärkeän aineiston säilyminen pysyvästi. (Lybeck et al 2006, 56–57.)

Suomessa arvonnäilytys on ollut käytännöllistä ja lainsäädäntöön pohjaavaa. Taustateorian vaikutteita on saatu muun muassa Theodore Schellenbergin arvojaottelusta. Saksalaisvaikutus puolestaan näkyy siinä, että hallintohierarkia on otettu seulontakriteeriksi. Keskus-, alue- ja paikallishallinnon samansisältöisten asiakirjatietojen päällekkäistä säilyttämistä pyritään välttämään. Tämä on mahdollistunut, kun arkistonmuodostussuunnitelmia on alettu käyttää seulontaesityksinä, jolloin eri arkistonmuodostajien tehtäviä voidaan vertailla arvonnäilytystä tehtäessä. (Lybeck et al 2006, 57.) Makro- ja mikroseulonta ovat käytössä olevat analyysitasot, joilla arkistolaitos arvioi asiakirjatietojen pysyvää säilytysarvoa. *Makroseulonnassa* tarkastellaan arkistonmuodostajan yhteiskunnallista merkitystä huomioiden muun muassa organisaation aseman ja tehtävät, toiminnan laaja-alaisuuden ja vaikutukset sekä toimintaprosessit. Tämän perusteella voidaan tunnistaa yleisellä tasolla pysyvästi säilytettäviä asiakirjatietoja. *Mikroseulonta* puolestaan keskittyy itse organisaation arkistonmuodostukseen, tietojärjestelmiin, asiakirjakokonaisuuksiin ja niiden tietosisältöihin. Tavoitteena on selvittää yksittäisen organisaation kertyvät asiakirjatiedot ja niiden ainutlaatuisuus. (Arkistolaitoksen seulontastrategia 17.12.2012.)

Arkistonmuodostajien toteuttama seulonta voidaan jakaa ennakoivaan ja taannehtivaan seulontaan. *Ennakkoseulonnassa* asiakirjojen säilytysajat ja -tavat määritellään jo asiakirjahallinnan suunnitteluvaiheessa. Seulontan työvälineenä on silloin arkistonmuodostussuunnitelma. Arkisto muodostetaan jo alusta lähtien niin, että hävitettävät asiakirjat on aikanaan mahdollisimman helppo poistaa kokonaisuudesta. Suomalaisessa arkistohoidossa ennakkoseulontaan on pyritty 1980-luvun alusta lähtien. Arkistolaitos pitää suunnitelmallista ennakkoseulontaa

seulontatoiminnan pääperiaatteena. (Lybeck et al 2006, 57; Arkistolaitoksen seulontastrategia 17.12.2012.)

Ennakoivan seulonnan vastakohta on *taannehtiva seulonta*. Taannehtivassa seulonnassa asiakirjat seulotaan jälkikäteen, kun arkisto on jo muodostettu. Jälkeenpäin tehtävä seulonta on hidasta ja vie siten runsaasti resursseja. (Lybeck et al 2006, 57.) Seulonnan piiriin voidaan katsoa kuuluvaksi myös arkistoaineiston *puhdistaminen*. Puhdistamisessa asiakirjojen joukosta poistetaan muun muassa asiakirjojen kaksoiskappaleet, alustavat luonnokset ja muistiinpanot sekä arkistoon kuulumattomat mainokset, lehdet ja painotuotteet. (Lybeck et al 2006, 60.)

Seulonnan lähtökohtana on asiakirjallisten tietojen säilyttäminen, joten asiakirjojen hävittäminen on perusteltava aina erikseen. Arvonmäärityksessä asiakirjallisten tietojen säilytystarvetta tarkastellaan kolmesta näkökulmasta. Säilytystarve voi ensinnäkin perustua arkistonmuodostajan oman toiminnan vaatimuksiin. Asiakirjat on säilytettävä niin kauan kuin niitä toiminnassa ja toiminnan arvioinnissa tarvitaan. Toiseksi asiakirjojen säilytys voi olla tärkeää erilaisiin velvoitteisiin ja oikeusturvaan liittyvistä syistä. Asiakirjoja voidaan tarvita todisteiksi selvitysten ja valitusten varalta. Riittävän säilytysajan määrittelemisen edellyttää muun muassa erityislakien tuntemusta. Kolmantena säilytysaikaan vaikuttavana tekijänä ovat kulttuuriset ja tutkimukselliset tarpeet. (Lybeck et al 2006, 59.)

Seulonta ja siihen sisältyvä arvonmääritys ovat asiakirjojen rekisteröinnin ja arkistoinnin ohella arkistonmuodostuksen ydintoimintoja. Koska arkistonmuodostuksen vaiheet vaikuttavat toisiinsa, suunnitelmallisuus ja asiakirjojen koko elinkaaren huomioiminen säästävät aikaa ja vaivaa, kun korjaavia toimenpiteitä ei tarvitse tehdä jälkikäteen. Esimerkiksi arkistointijärjestys ja arkistointivaiheessa asiakirjoihin tehtävät säilytysaikamerkinnot vaikuttavat siihen, miten vaivatonta määrääikaisten asiakirjojen hävittäminen on niiden säilytysajan päätyttyä. (Lybeck et al 2006, 14, 23, 38–39.)

Seulonnan kannalta edeltävät arkistonmuodostuksen vaiheet ovat siis olennaisia. Esimerkiksi rekisteröinnissä käytettävä asiaryhmitys vaikuttaa seulontaan. Jos saman asiaryhmän sisällä olevilla asiakirjoilla on sama säilytysaika, voidaan määrääjän säilytettävät asiakirjat hävittää kokonaisuuksina. Jos säilytysajat vaihtelevat, täytyy eri ajan säilytettävät asiakirjat erotella toisistaan, jolloin seulominen monimutkaistuu. (Lybeck et al 2006, 48.)

Asiakirjojen arkistointi eli asiakirjojen liittäminen arkistoon arkistonmuodostussuunnitelman ohjaamana vaikuttaa myös seulontaan. Hyvin suunniteltu arkistointi huomioi asiakirjojen säi-

lytysajat yhtenä perusteena, jolla asiakirjat järjestetään arkistoon. Mikäli pysyvästi ja määräajan säilytettävät asiakirjat merkitään hävitysvuosilla ja erotellaan toisistaan arkistoinnissa, on määräajan säilytettävien asiakirjojen hävittäminen yksinkertaista siinä vaiheessa, kun niiden säilytysaika täyttyy. Nykyään asiakirjahallinnon tavoitteena on, että arkistointi hoidetaan suunnitelmallisesta alusta alkaen, jolloin myöhempää uudelleen järjestämistä ei tarvita. (Lybeck et al 2006, 49–52.)

ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa toteutetaan taannehtivaa seulontaa. Seulonnan kohteena ovat ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistot ovat rakentuneet monin eri tavoin. Arkistohoidon järjestäminen ja käytänteet ovat vaihdelleet eri organisaatioissa. Pysyvästi ja määräajan säilytettäviä asiakirjoja ei usein ole eroteltu arkistoidessa. Aineisto on pääosin 1900-luvulta ja 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, mutta myös 1800-luvulta olevaa aineistoa sisältyy kokonaisuuteen. Seulottava aineisto on yleisesti ottaen moninaista, mikä tekee seulontatyöstä työlästä ja hidasta. Aineistojen laajuudessa ja lähtötasossa on kuitenkin eroja nykyisten organisaatioiden välillä. (Taustatiedot: Kangas Suvi, 2014, sähköpostikirjeenvaihto.)

3.4.4 Asiakirjahallinta, seulonta ja valtion viranomaiset

Tutkimuksen tapausorganisaationa olevat ELY-keskukset ovat osa valtion aluehallintoa. Valtion virastoina niiden asiakirjahallintaa ohjataan säädöksin ja määräyksin. Tässä luvussa käsitellään sitä, millaisessa kontekstissa valtion viranomaisten asiakirjahallinta tapahtuu Suomessa.

Lainsäädäntö

Valtion viranomaisten asiakirjahallinnasta säädetään arkistolaissa, joten lainsäädäntö on merkittävä vaikuttava tekijä viranomaisten asiakirjahallinnalle. Arkistolaki koskee valtion viranomaisten lisäksi myös monia muita tahoja, kuten valtion liikelaitoksia, kuntien viranomaisia ja toimielimiä, julkisoikeudellisia laitoksia sekä joiltain osin myös julkista tehtävää hoitavia yhteisöjä ja yksityisiä henkilöitä – siis julkishallintoa. (Lybeck et al 2006, 25–26.)

Suomen ensimmäinen arkistolaki säädettiin vuonna 1939 tavoitteenaan viranomaisten arkistoaineiston säilymisen turvaaminen sekä sen järjestäminen ja luettelointi. Arkistolaki uusittiin ensimmäinen kerran 1981, jolloin päämääränä oli muun muassa vastata asiakirjallisen tiedon kasvuun lisäämällä arkistotoimen suunnitelmallista hoitoa sekä rajoittamalla aineistomääriä.

Nykyinen arkistolaki, joka on edeltäjänsä tiiviimpi, säädettiin vuonna 1994. (Lybeck et al 2006, 25.)

Vuoden 1994 arkistolaki painottaa arkistolaitoksen roolia arkistotoimen kehittämisessä, ohjauksessa ja koulutuksessa, ei niinkään norminantajana. Viime kädessä arkistonmuodostajat ovat itse vastuussa asiakirjahallinnastaan. Arkistolaitoksella on silti ohjauksen lisäksi myös määräysvaltaa. (Lybeck et al 2006, 26.) Arkistolaissa todetaan osapuolten velvollisuuksiin liittyen:

”Arkistonmuodostajan on määrättävä tehtävien hoidon tuloksena kertyvien asiakirjojen säilytysajat ja -tavat sekä ylläpidettävä niistä arkistonmuodostussuunnitelmaa. Asiakirjojen säilytysaikoja määrättäessä on otettava huomioon, mitä niistä on erikseen säädetty tai määrätty.” (Arkistolaki 8 § 2. mom.).

Ja edelleen:

”Arkistolaitos määrää, mitkä asiakirjat tai asiakirjoihin sisältyvät tiedot säilytetään pysyvästi.” (Arkistolaki 8 § 3. mom.).

Jälkimmäinen lain momentti kertoo arkistolaitoksen määräysvallan ytimen. Arkistolaitos määrää siitä, mitkä asiakirjat säilytetään pysyvästi ja miten näitä asiakirjoja käsitellään. Arkistolaitos antaa määräyksiä asiakirjojen pysyvästä säilyttämisestä, pysyvästi säilytettävien asiakirjojen materiaaleista ja menetelmistä, arkistotiloista sekä asiakirjojen siirtämisestä arkistolaitokseen. (Lybeck et al 2006, 28; Arkistolaki.) Arkistonmuodostajien velvollisuutena on noudattaa näitä määräyksiä:

”Arkistotoimen tehtävänä on varmistaa asiakirjojen käytettävyys ja säilyminen, huolehtia asiakirjoihin liittyvästä tietopalvelusta, määritellä asiakirjojen säilytysarvo ja hävittää tarpeeton aineisto.” (Arkistolaki 7 § 1. mom.).

Arkistonmuodostajien kuuluu lisäksi määrätä säilytysajat määräajan säilytettäville asiakirjoille ja hävittää asiakirjat säilytysajan päättymisen jälkeen. Määräajan säilytettävien asiakirjojen säilytysaikoja päätettäessä on huomioitava säädökset ja määräykset, joita on monissa erityislaeissa. Arkistonmuodostajien omaa vastuuta on lisätty. Nykyinen vastuunjako, jossa arkistolaitos määrää ainoastaan pysyvästi säilytettävistä asiakirjoista, on tullut voimaan vasta vuoden 1994 arkistolain myötä. Vuoden 1981 laissa arkistolaitos päätti kaikista säilytysajoista. (Lybeck et al 2006, 25, 29.)

Arkistolaitos ja seulonta

Arkistolaitos määrittelee arkistojen seulonnan perustaa ja tavoitteita laatimassaan seulontapolitiikka-asiakirjassa sekä siihen liittyvässä seulontastrategia-asiakirjassa. Asiakirjat pyrkivät selventämään, millä perusteilla julkishallinnon asiakirjoista vain osa päätyy arkistolaitoksen päätöksellä pysyvään säilytykseen. Arkistolaitoksen seulontapolitiikan mukaan pyrkimyksenä on turvata kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja käytettävyys. Nämä asiakirjat nähdään tärkeinä tutkimuksen sekä kansakunnan ja sen kansalaisten itsemääräyksen vuoksi. (Arkistolaitoksen seulontapolitiikka, 17.12.2012; Arkistolaitoksen seulontastrategia, 17.12.2012.)

Seulontapolitiikassa määritellään, että pysyvästi säilytetään olennaiset asiakirjatiedot, jotka valottavat:

a) *”viranomaisten keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä, niiden toimivaltaa, toiminnan suunnittelua, johtamista ja päätöksiä sekä niiden täytäntöönpanoa ja vaikutuksia kansalaisiin, eri väestöryhmiin ja ympäristöön samoin kuin kansalaisten ja viranomaisten välistä vuorovaikutusta.”*

ja b) *”Suomen historiallista, valtiollista, yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista, väestöllistä ja sivistyksellistä kehitystä sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöä ja sen muutoksia.”* (Arkistolaitoksen seulontapolitiikka, 17.12.2012.)

Seulontapolitiikka painottaa edelleen, että asiakirjatietojen on seulonnasta huolimatta säilyttävä luotettavina ja monipuolisina sekä niistä on selvittävä asiakirjojen konteksti eli toiminnalliset, ajalliset, paikalliset ja asialliset yhteydet. (Arkistolaitoksen seulontapolitiikka, 17.12.2012.)

Seulontatoiminnan tueksi on muotoiltu konkreettisia seulontaperiaatteita ja -kriteerejä, joita arkistolaitos soveltaa säilytysarvoja määritellessään. Esimerkkejä näistä kriteereistä ovat: organisaation omat päätökset säilytetään pysyvästi, tiedonhaun apuvälineet (diaarit, hakemistot) pysyvästi säilytettäviin asiakirjoihin liittyen säilytetään pysyvästi, poikkeusajoilta säilytetään tavallista enemmän tietoja, säilytysarvon määrittelyssä on eri tieteenalojen tarpeet huomioitava tasapuolisesti sekä vähän tutkimuksessa käytetyt tai muualla julkaistut asiakirjatiedot voidaan hävittää. (Lisää seulontaperiaatteista ja -kriteereistä ks. Lybeck et al 2006, 61; Arkistolaitoksen seulontastrategia, 17.12.2012.)

Arkistolain piirissä olevien organisaatioiden asiakirjatietojen arvonmääritys tapahtuu määräaikaaisesti säilytettävien asiakirjojen osalta arkistonmuodostajan itsensä toimesta. Pysyvästi

säilytettävistä asiakirjoista määrää arkistolaitos. Käytännössä arvonmääritys pysyvästi säilytettävien asiakirjojen kohdalla tapahtuu niin, että arkistonmuodostaja toimittaa arkistolaitokselle seulontaesityksen, jona yleensä toimii arkistonmuodostussuunnitelma. Arkistolaitos päättää arkistonmuodostussuunnitelman pohjalta pysyvästi säilytettävät asiakirjat. Usein seulontaesitys tehdään viranomaisten yhteistyönä, jolloin sama päätös kohdistuu useampaan arkistonmuodostajaan. (Lybeck et al 2006, 25, 58.) Esimerkiksi ELY-keskuksilla on yhteinen arkistonmuodostussuunnitelma, vaikka jokainen ELY-keskus on oma arkistonmuodostajansa.

Arkistonmuodostussuunnitelman avulla haetaan seulontapäätöstä yleensä silloin, kun on kyseessä jatkuvasti kertyvä aineisto. Tällöin kyse on ennakkoseulonnasta. Jo olemassa olevan arkiston taannehtivaksi seulomiseksi voidaan laatia luettelo asiakirjoista, ja hakea seulontapäätöstä luettelon avulla. Arkistonmuodostussuunnitelmaa on edellytetty Suomessa vuoden 1981 arkistolaista alkaen. (Lybeck et al 2006, 25, 64, 79.) Tätä edeltävällä ajalla ennakoivaa seulontaa ei välttämättä ole tehty, jolloin jälkikäteen tehtävät seulontapäätökset ovat tarpeellisia.

ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen kohdalla olennaista on, että päätöksen asiakirjatietojen pysyvästä säilyttämisestä tekee aina arkistolaitos. ELY-keskuksissa tehtävässä seulontatyössä olennaista on tunnistaa asiakirjatiedot ja löytää niitä vastaava arkistolaitoksen seulontapäätös. Jos asiakirjoja koskien on määräys pysyvästä säilyttämisestä, ne säilytetään pysyvästi. Jos arkistolaitos ei edellytä asiakirjojen pysyvää säilyttämistä, ELY-keskukset määrittelevät itse aineistolle säilytysajan ja hävittävät aineiston säilytysajan päätyttyä. Mikäli arkistolaitos ei ole arvioinut asiakirjojen säilytysarvoa, niille on haettava taannehtivasti arkistolaitokselta seulontapäätöstä. ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen tapauksessa arkistolaitos on antanut taannehtivia seulontapäätöksiä myös oma-aloitteisesti johtuen siitä, että hankkeen seulontatyötä on tehty myös arkistolaitoksen yksiköissä (ks. esim. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten edeltäjäorganisaatioiden eräiden asiakirjojen pysyvä säilyttäminen)³.

³ AVI:n ja ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden seulontapäätöksiin voi tutustua tarkemmin arkistolaitoksen www-sivuilla, jossa ne ovat seulonta- ja järjestämishankkeen vuoksi yhteenkoottuina: <http://www.arkisto.fi/fi/avi-ja-ely-organisaatioiden-edeltaejien-seulontapaaetoeksia/>

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena, jonka kohdeorganisaationa on valtion aluehallinto-viranomaisena toimivat ELY-keskukset. Tutkimuksen tekijällä oli valmiit yhteydet tutkittavaan organisaatioon. Tekijä työskentelee tutkittavassa organisaatiossa ja tuntee ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen työnsä puolesta. Tällainen lähtökohta sopii tapaustutkimukselle tutkimusmenetelmänä, jossa tutkijan osallisuus ulkopuolisuuden sijaan on tyypillistä. Tapaustutkimukselle on myös ominaista, että pyritään kuvaamaan yksi, erityinen tapaus huolellisesti. (Aaltola & Valli 2007, 189.) Kuitenkin, vaikka tutkimuksen kohteena on yksi organisaatio, tutkimustulosten voidaan osin nähdä olevan yleistettävissä muihinkin julkishallinnon organisaatioihin, sillä esimerkiksi organisaation ulkoiset kontekstitekijät, kuten lainsäädäntö, ovat samanlaisia kaikille julkishallinnon organisaatioille. Voidaan olettaa, että ELY-keskusten asiakirjahallinnan tiedonhankinnan kontekstissa on tyypillisiä piirteitä myös muille valtion organisaatioille.

Tutkimusaineiston keräämisessä käytettiin kyselytutkimusta. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui verkkokysely, koska tutkimuksen kohderyhmään kuuluvia henkilöitä toimii ympäri Suomen sijaitsevilla ELY-keskuksista. Sähköisesti tehtävä kysely mahdollisti laajalla maantieteellisellä alueella olevien seulojen kokemusten keräämisen. Kyselyrunko muodostettiin syksyllä 2013. Kysely oli kaikille vastaajille samanlainen ja se sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Kyselyrunko on liitteenä (Liite 1).

Kyselyn taustakysymyksillä pyrittiin selventämään seurantatyön kontekstitekijöitä seuloittavan aineiston sekä seulojen koulutuksen ja työkokemuksen osalta. Kyselyn avoimet kysymykset käsittelevät seulojen tiedontarpeita, käytettyjä ja tunnettuja tiedonlähteitä sekä niiden valintaperusteita. Lisäksi kysyttiin tiedonlähteiden hyvistä ja huonoista ominaisuuksista sekä tiedonhankinnan ongelmatilanteista. Avoimet kysymykset pohjautuvat luvussa 3.2 esiteltyihin tutkimuskysymyksiin. Seulojille esitetyt kysymykset muotoiltiin niin, että saadusta aineistosta on mahdollista muodostaa vastaukset tutkimuskysymyksen neljään alakohtaan.

Suljetuilla kysymyksillä selvitettiin vastaajien näkemyksiä kahdeksan valikoidun tiedonlähteen tai kanavan tärkeydestä sekä saavutettavuudesta, käytettävyydestä ja luotettavuudesta. Tarkastelun kohteeksi valikoidut kahdeksan tiedonlähde pohjautuvat tutkimuksen ennakko-

oletukseen ELY-keskusten seurantatyön tapahtumisesta arkistolaitoksen, ELY-keskusten tietohallintoyksikön sekä paikallisten ELY-keskusten piirissä. Oletuksena oli, että seurantatyössä käytettävät tiedonlähteet ovat pääasiassa peräisin näistä organisaatiokanavista, joten kyselyyn valittiin niiden parista tunnettuja tiedonlähteitä. Muiden mahdollisten tiedonlähteiden ja kanavien ilmituleminen pyrittiin varmistamaan sillä, että käytetyistä ja tunnetuista tiedonlähteistä kysyttiin myös avoimissa kysymyksissä. Lisäksi avoimet kysymykset tiedonlähteistä sijoitettiin kyselyrungossa ennen monivalinta-arviointoja, jotta jälkimmäisissä mainitut tiedonlähteet eivät johdattelisi sanallisesti annettuja vastauksia.

Kyselyn teknisen ja sisällöllisen toimivuuden varmistamiseksi sen testaajaksi pyydettiin kaksi ELY-keskuksessa työskentelevää asiakirjahallinnon ammattilaista, joiden kommenttien perusteella kysely viimeisteltiin. Valmis verkkokysely lähetettiin marraskuussa 2013 sähköpostilinkkinä seurantatyötä ELY-keskusten seurantat- ja järjestämishankkeissa tehneille henkilöille. Seurantahankkeessa mukana olleiden yhteystiedot saatiin ELY-keskusten tietohallintoyksikön yhteyshenkilöiltä. Kaikkiaan kysely lähetettiin 29 henkilölle niin, että mukana oli jokaisesta 15 ELY-keskuksesta ainakin yksi henkilö. Sähköpostilähetteessä vastaanottajia pyydettiin välittämään kysely edelleen organisaatiossaan mahdollisille muille seurantatyöhön osallistuneille. Tällä haluttiin varmistaa, että kysely saavutti kaikki mahdolliset vastaajat. Vastausaika kyselyssä oli kaksi viikkoa, ja vastaamisesta lähetettiin yksi muistutusviesti neljä päivää ennen vastaamisajan päättymistä. Kyselyyn vastattiin anonyymina.

4.2 Kyselyaineiston analyysi

Tutkimusaineisto koostuu sekä numeraalisesta että sanallisesta informaatiosta. Kyselyyn sisältyneistä avoimista kysymyksistä tuloksena on sanallisia vastauksia, kun taas suljetuin asteikoin toteutetut kysymykset tarjoavat numeromuotoista tietoa.

Avoimilla kysymyksillä selvitettiin seulojen tiedontarpeita, tiedonlähteitä sekä niiden valintaperusteita. Tämän aineiston analyysissä käytettiin perinteistä laadullisen tutkimuksen menetelmää, sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä laadullinen aineisto käydään läpi koodaten kiinnostuksen kohteena olevat asiat sekä järjestäen ja jäsentäen aineistoa luokittelemalla, teemoittelemalla tai tyypittelemällä sitä (Tuomi & Sarajarvi 2009, 92–93).

Analyysi eteni pääasiassa aineistolähtöisesti, mutta teorian annettiin ohjata luokittelua silloin kun se koettiin hyödylliseksi. Teoriaohjauksella viitataan siihen, että analyysissä hyödyn-

netään aiempaa tietoa tai teoriaa, mutta analyysi ei kuitenkaan suoraan pohjautu teoriaan vaan analyysiyksiköt nousevat aineistosta. Aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat ajattelu-prosessissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Aiemman tiedon vaikutus analyysissä näkyy tässä tutkimuksessa esimerkiksi siinä, että tiedonlähteitä luokiteltiin tunnettujen tiedonlähde-tyyppien perusteella dokumenteiksi, henkilölähteiksi ja verkkolähteiksi.

Käytännössä avoimiin kysymyksiin saatujen sanallisten vastausten analyysi eteni niin, että vastaukset purettiin kysymys kerrallaan taulukoihin. Taulukoissa vastauksista esiin nousseet asiat ryhmiteltiin sisällön perusteella erilaisiin luokkiin. Näin yksittäisistä vastauksista muodostui yleisiä luokkia. Vastauksissa ilmeni sekä usein toistuvia teemoja että yksittäisiä mainintoja, jotka jäivät taulukoidessa irrallisiksi kuulumatta mihinkään luokkaan. Nämä kaikki näkyvät liitteenä olevissa analyysitaulukoissa (Liite 2). Avointen kysymysten keskeiset tutkimustulokset kerrotaan luvussa 5.3 Tiedontarpeet, tiedonlähteet ja tiedonlähteiden valinta. Kyselyssä ei ollut pakollisia vastauskenttiä, joten kaikki vastaajat eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Vastaajien määrä kussakin kysymyksessä näkyy liitteenä olevasta analyysitaulukosta.

Aineiston analyysin tavoitteena oli kuvailla ja ymmärtää ELY-keskusten arkistonseulojien tiedonhankintaa, tiedonlähteitä ja kanavia sekä niiden valintaperusteita. Tulosluku rakentuu niin, että johonkin asiaan liittyvien mainintojen määrät merkitään sulkeisiin, jos ilmiön yleisyys ei tekstistä muuten käy ilmi. Koska kyselyaineisto vastauksineen on verrattain pieni, tarkoituksena ei ollut pyrkiä tilastolliseen yleistämiseen, mutta ilmiöiden yleisyys vastaajien keskuudessa on silti haluttu tuoda esiin.

Suljetulla asteikoilla esitetyissä kysymyksissä vastaajia pyydettiin valitsemaan valmiista vastausvaihtoehdoista sopivin. Kysymyksillä kartoitettiin vastaajien näkemyksiä ennakkoon valittujen tiedonlähteiden tärkeydestä asteikolla *ei lainkaan tärkeä–jonkin verran tärkeä–tärkeä–erittäin tärkeä–en osaa sanoa* sekä tiedonlähteiden saavutettavuudesta, käytettävyydestä ja luotettavuudesta asteikolla *huono–tyydyttävä–hyvä–erinomainen–en osaa sanoa*. Näistä monivalintakysymyksistä tuloksena on numeromuotoista informaatiota. Vastausten jakaumat esitetään taulukkolaskentaohjelmassa luotujen pylväskaavioiden avulla luvussa 5.2. Tiedonlähteiden saavutettavuus, käytettävyys, luotettavuus ja tärkeys. Myös vastaajien taustaja selventävien suljettujen kysymysten tulokset esitetään pylväskaavioina luvussa 5.1. Taustatiedot.

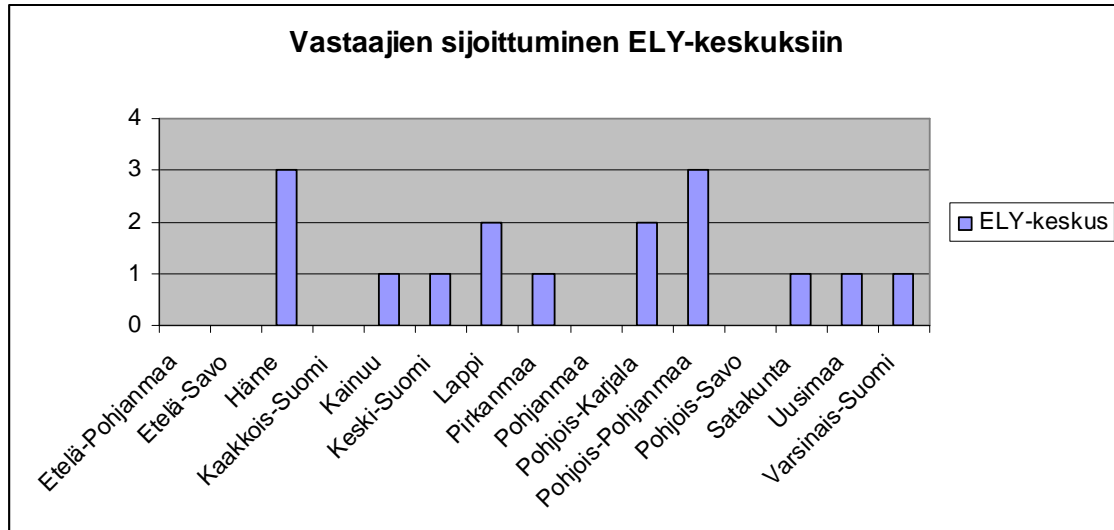
Kyselyaineiston analyysin lopuksi tutkimustuloksista muodostettiin analyttinen informaatiohorisonttikartta. Kartta kuvastaa ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa arkistoja seulovien jaettua informaatiohorisonttia tiedonlähteineen ja tiedonhankintakanavineen. Informaatiohorisonttikartta esitetään luvussa 5.4 Arkistonseulojan informaatiohorisontti.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitetään seulojen tiedonlähteitä ja kanavia sekä niiden valintaperusteita kartoittavan kyselyn tulokset. Kysely kohdistettiin ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistojä ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa seuloville henkilöille. Luvussa 5.1 kerrotaan taustakysymysten tulokset, luvussa 5.2 vastaajien arviot valikoitujen tiedonlähteiden tärkeydestä, saavutettavuudesta, käytettävyydestä ja luotettavuudesta sekä luvussa 5.3 sanallisten vastausten analyysin tulokset. Luvussa 5.4. tulokset tiivistetään arkistonseulojen jaettua informaatiohorisonttia kuvaavaksi informaatiohorisonttikartaksi.

5.1 Taustatiedot

Kyselyn taustakysymyksillä selvitettiin vastaajien sijoittumista eri ELY-keskuksiin, seulonnan kohteena olevia aineistoa sekä arkistonseulojen koulutusta ja työkokemusta. Kyselyyn vastattiin 18 kertaa. Vastaajien sijoittuminen eri ELY-keskuksiin selviää alla olevasta kaaviosta 1.

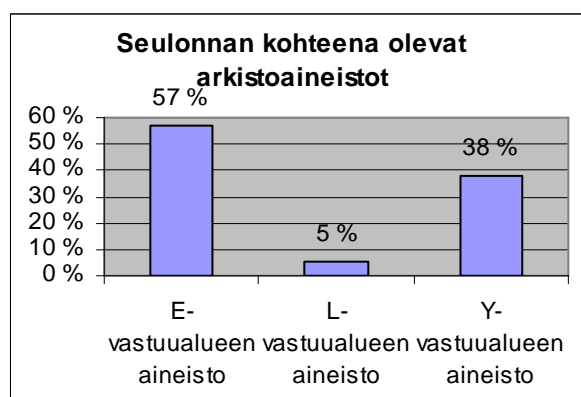

Kaavio 1. Vastaajien sijoittuminen ELY-keskuksiin.

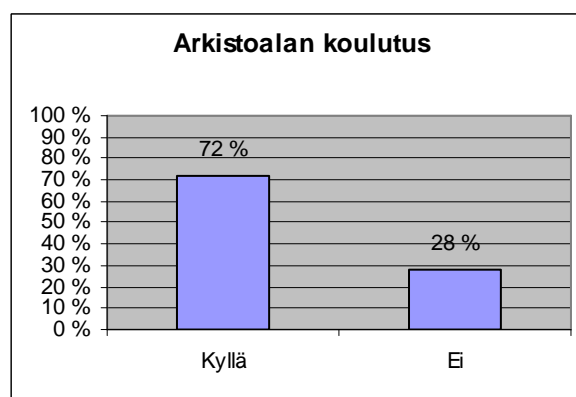
Vastauksia tuli kymmenestä eri ELY-keskuksesta, jolloin viisi ELY-keskusta 15 olemassa olevasta ELY-keskuksesta jäi ilman merkintää vastaajasta. Kaksi vastaajaa ei kertonut sijoi- tuspaikkaansa, joten mukana olevien ELY-keskusten määrä voi olla suurempikin. Vastaajia ELY-keskusta kohden oli nolasta kolmeen. Vastausmäärää voidaan pitää hyvänä, koska vas- tauksissa on edustettuna kaksi kolmasosaa ELY-keskuksista.

Vastaajilta kysyttiin myös, mitä arkistoaineistoja he ovat seuloneet ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen yhteydessä. Vastausvaihtoehtoina olivat ELY-keskusten eri vastuualueiden edeltäjäorganisaatioiden aineistot, ja tulokset näkyvät kaaviossa 2. Vastaajista 57 prosenttia (12 henkilöä) on seulonut ELY-keskusten E-vastuualueen edeltäjäorganisaatioiden aineistoja ja 38 prosenttia (8 henkilöä) Y-vastuualueen edeltäjien aineistoja. Ainostaan yksi henkilö on seulonut L-vastuualueen edeltäjien aineistoja. Kysymykseen oli mahdollista vastata valitsemalla useampi kuin yksi kohta, joten vastauksesta näkee, että osa henkilöistä on seulonut useamman kuin yhden vastuualueen arkistoaineistoja.

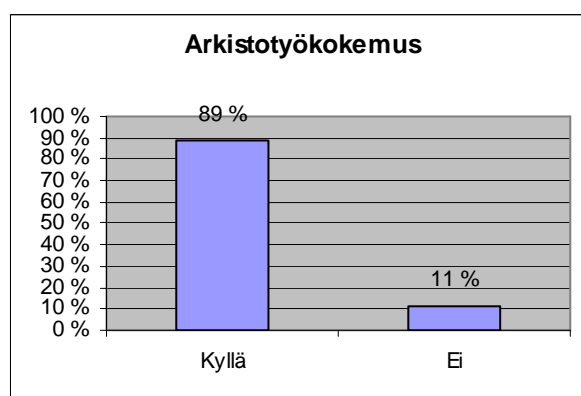
Lisäksi vastaajien ammattitaidon selvittämiseksi kysyttiin vastaajien koulutuksesta ja työkokemuksesta arkistoalalla. Kaaviot 3-5 esittävät näihin kysymyksiin saadut tulokset.

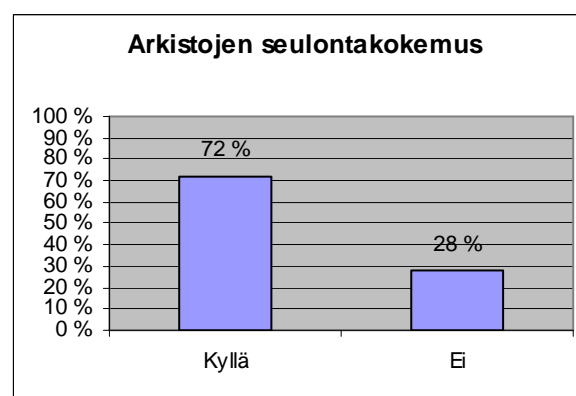
Kaavio 2. Seulonnan kohteena olevat arkistoaineistot.

Kaavio 3. Seulojien arkistoalan koulutus.

Kaavio 4. Seulojien arkistotyökokemus.

Kaavio 5. Seulojien aikaisempi kokemus arkistojen seulonnasta.

Kyselyyn vastanneista seulojista 72 prosenttia ilmoitti, että heillä on arkistoalan koulusta (Kaavio 3). Aiemmpaa, tutkimuksen kohteena olevaa seulonta- ja järjestämishanketta edeltävää

työkokemusta arkistoalalta on vastaajista 89 prosentilla (Kaavio 4), ja varsinaista arkistojen seurlontaan liittävää kokemusta on 72 prosentilla (Kaavio 5). Suurin osa kyselyyn vastanneista seulojista on siis arkistoalan ammattilaisia, joilla on koulutusta ja/tai kokemusta alalta.

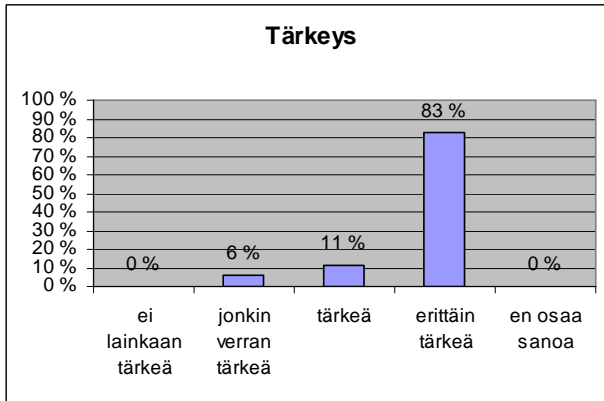
5.2 Tiedonlähteiden tärkeys, saavutettavuus, käytettävyys ja luotettavuus

Kyselyllä selvitettiin seulojen näkemyksiä valikoiduista tiedonlähteistä tai kanavista. Tässä luvussa esitetään tulokset seulojen antamista arvioinneista. Tarkastelun kohteena olevat tiedonlähteet olivat arkistolaitoksen seurlontapäätökset, arkistolaitoksen normit ja ohjeet, arkistolaitoksen asiantuntijat, ELY-keskusten tietohallintoyksiköt ohjeet ja määräykset, ELY-keskusten tietohallintoyksikön asiantuntijat, ELY-keskusten omat ohjeet, ELY-keskusten johto ja esimiehet sekä työkaverit ja kollegat. Tarkastellut lähteet voidaan luokitella ensinnäkin organisaation mukaan seulojan omaan työyksikköön eli paikalliseen ELY-keskukseen, kaikkien ELY-keskusten asiakirjahallintoa ohjaavaan ELY-keskusten tietohallintoyksikköön sekä valtion viranomaisten arkistotoimea ohjaavaan arkistolaitokseen. ELY-keskukset ja tietohallintoyksikkö ovat organisaation sisäisiä lähteitä, kun taas arkistolaitos on ulkoinen lähde. Toiseksi lähteet voidaan jakaa dokumenttilähteisiin ja henkilölähteisiin.

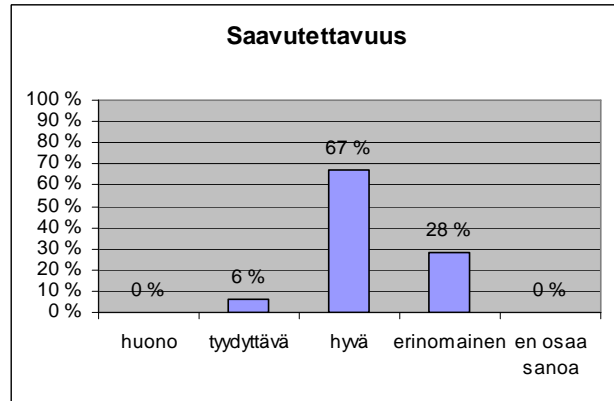
Seulojilta kysyttiin, millaisena he näkevät kyseisten lähteiden saavutettavuuden, käytettävyyden, luotettavuuden ja tärkeyden. Käsitteet määriteltiin kyselyssä. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, miten helposti lähteet ovat saatavilla tai tavoitettavissa. Käytettävyys viittaa siihen, miten helppo lähteissä olevaa tietoa on käyttää. Luotettavuudella viitataan tiedon pätevytyteen ja paikkansapitävyyteen. Tärkeys tarkoittaa lähteen tärkeyttä seurlontatyössä. Tärkeyttä pyydettiin arvioimaan asteikolla *ei lainkaan tärkeä–jonkin verran tärkeä–tärkeä–erittäin tärkeä–en osaa sanoa*, ja lähteiden muita ominaisuuksia asteikolla *huono–tyydyttävä–hyvä–erinomainen–en osaa sanoa*. Seuraavaksi tulokset käydään läpi ensin tiedonlähde kerrallaan ja lopuksi tiedonlähteitä vertaillen.

Arkistolaitoksen seurlontapäätökset

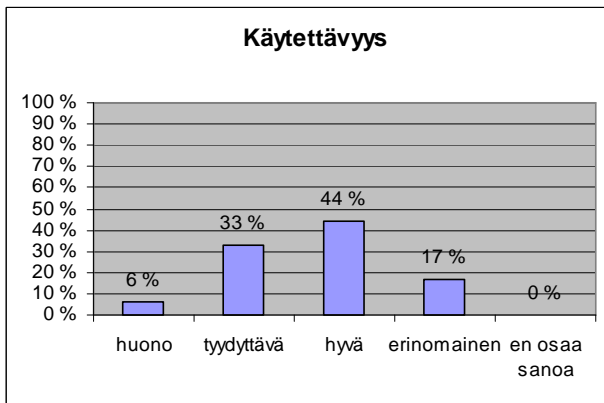
Arkistolaitoksen seurlontapäätökset määräävät, mitkä organisaation asiakirjatiedoista ovat pysyvästi säilytettäviä. Arkistonseulojen arviot arkistolaitoksen seurlontapäätöksistä esitetään kaavioissa 6–9.

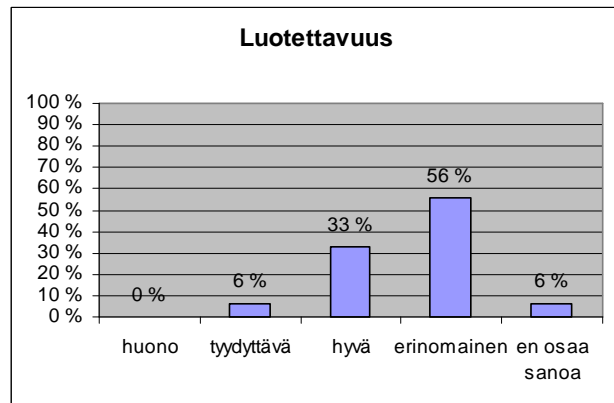
Kaavio 6. Arkistolaitoksen seulontapäätösten tärkeys.

Kaavio 7. Arkistolaitoksen seulontapäätösten saavutettavuus.

Kaavio 8. Arkistolaitoksen seulontapäätösten käytettävyys.

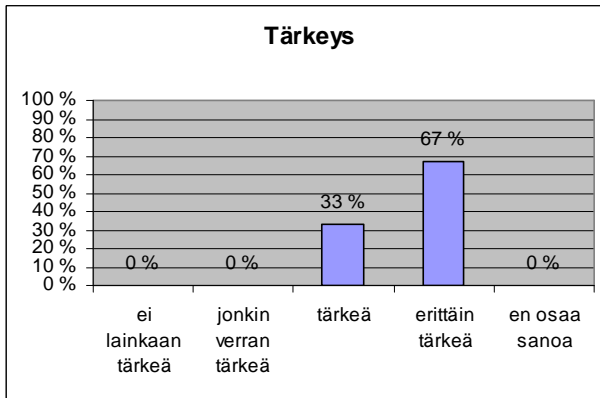
Kaavio 9. Arkistolaitoksen seulontapäätösten luotettavuus.

Kyselyyn vastanneista 94 prosenttia piti seulontapäätöksiä tärkeänä tai erittäin tärkeänä tiedonlähteenä seulontatyössä (Kaavio 6). Lähes kolme neljäsosaa vastaajista piti seulontapäätöksiä erittäin tärkeänä. Seulontapäätösten saavutettavuutta piti hyvänä tai erinomaisena 95 prosenttia (Kaavio 7).⁴ Myös seulontapäätösten luotettavuuteen uskottiin. Luotettavuutta piti hyvänä tai erinomaisena 89 prosenttia vastaajista (Kaavio 9). Eniten hajontaa ilmeni arvioitaessa seulontapäätösten käytettävyyttä tiedonlähteenä. Huonona tai tyydyttävänä käytettävyyden näki 39 prosenttia vastaajista, kun taas 61 prosenttia oli sitä mieltä, että seulontapäätösten käytettävyys on hyvää tai erinomaista (Kaavio 8).

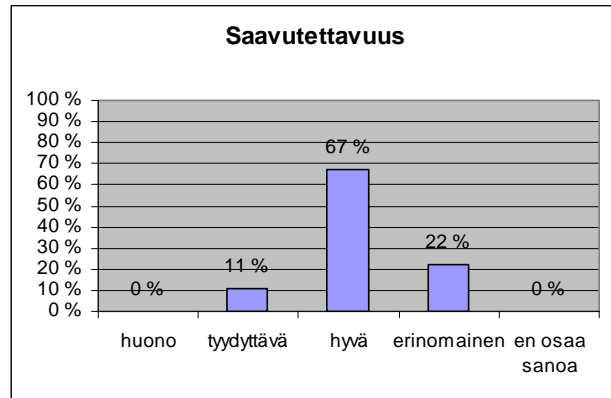
⁴ Kaavioissa esiintyvät prosenttiosuudet on pyöristetty lähimpään kokonaislukuun. Tästä syystä prosenttiosuuk-sien yhteenlaskettu summa voi ylittää 100 prosenttia.

Arkistolaitoksen ohjeet ja normit

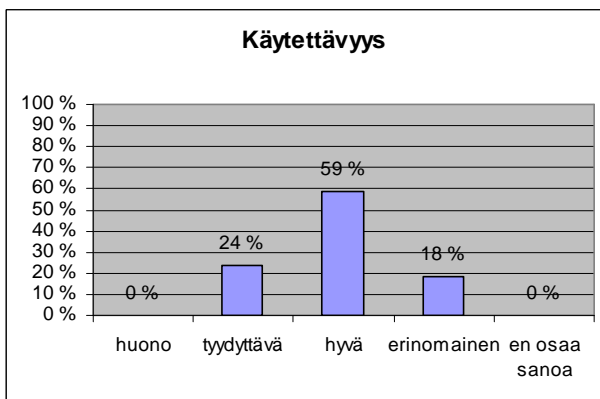
Seulontatyössä voidaan organisaatiokohtaisten tai yleisten seulontapäätösten lisäksi hyödyntää myös muita arkistolaitoksen normeja tai ohjeita. Vastaajien näkemykset näistä ohjeista ja normeista esitetään kaavioissa 10–13.

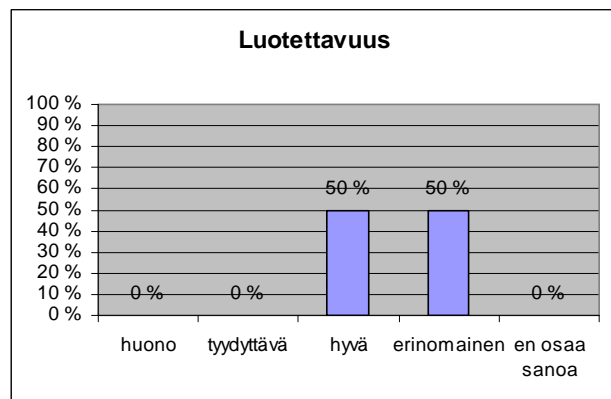
Kaavio 10. Arkistolaitoksen ohjeiden ja normien tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 11. Arkistolaitoksen ohjeiden ja normien saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 12. Arkistolaitoksen ohjeiden ja normien käytettävyys tiedonlähteenä.

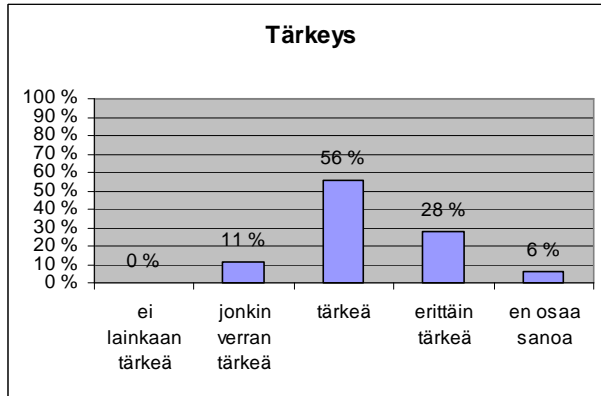

Kaavio 13. Arkistolaitoksen ohjeiden ja normien luotettavuus tiedonlähteenä.

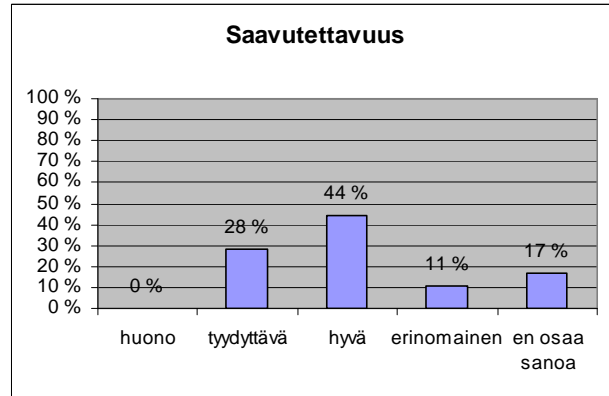
Kyselyyn vastanneista kaikki pitivät arkistolaitoksen ohjeita ja normeja tärkeinä tai erittäin tärkeinä tiedonlähteinä (Kaavio 10) ja niiden luotettavuutta hyvänä tai erinomaisena (Kaavio 13). Ohjeiden ja normien saavutettavuus on tulosten mukaan hyvä (Kaavio 11). Myös käytettävyyden enemmistö vastaajista kokee hyvänä tai erinomaisena, vaikka neljäsosa pitääkin sitä vain tyydyttävänä (Kaavio 12).

Arkistolaitoksen asiantuntijat

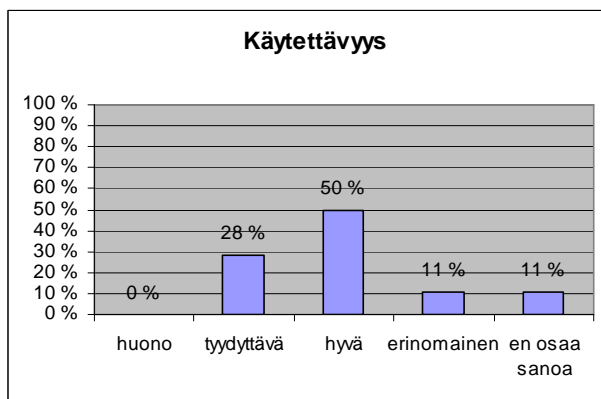
Arkistolaitoksen asiantuntijat toimivat mahdollisina seulonnan henkilölähteinä. Seulojien näkemys arkistolaitoksen asiantuntijoista seulonnan tiedonlähteinä esitetään kaavioissa 14–17.

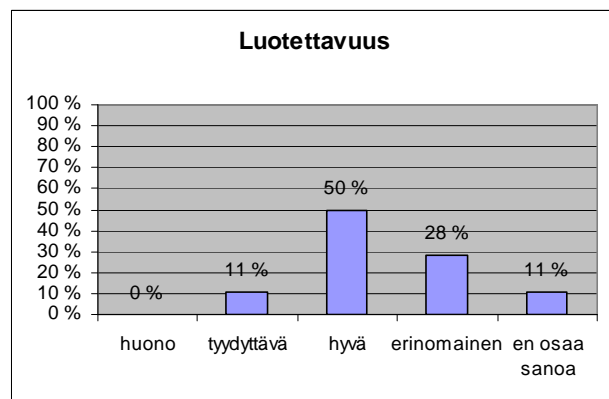
Kaavio 14. Arkistolaitoksen asiantuntijoiden tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 15. Arkistolaitoksen asiantuntijoiden saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 16. Arkistolaitoksen asiantuntijoiden käytettävyys tiedonlähteenä.

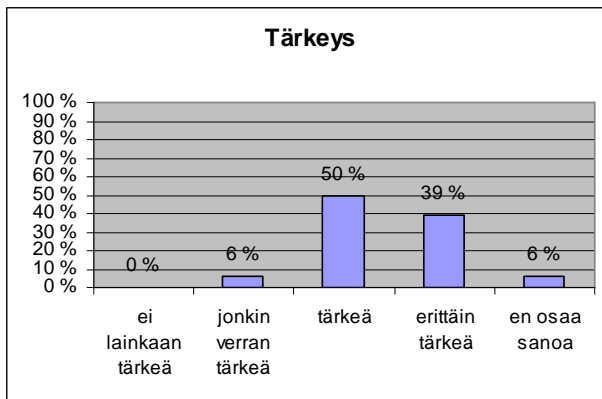

Kaavio 17. Arkistolaitoksen asiantuntijoiden luotettavuus tiedonlähteenä.

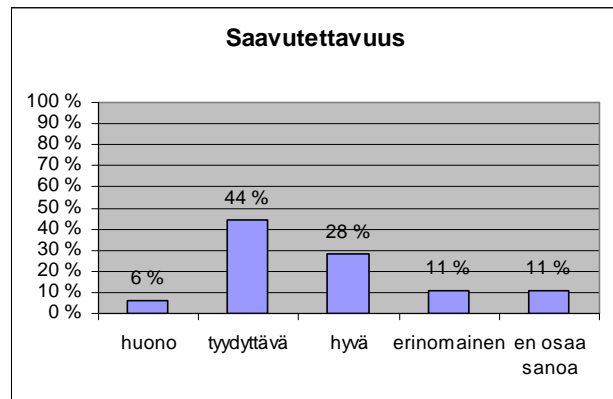
Arkistolaitoksen asiantuntijoiden neuvoja tärkeinä tai erittäin tärkeinä piti 84 prosenttia (Kaavio 14), mutta toisin kuin seulontapäätösten sekä ohjeiden ja normien kohdalla asiantuntijoita erittäin tärkeänä tiedonlähteenä pitävien osuus oli pienempi kuin tärkeänä pitävien. Enemmistön näkemyksen mukaan arkistolaitoksen asiantuntijat olivat tiedonlähteinä vähintään hyvin tavoitettavissa (55 %, Kaavio 15) ja helppo käyttää (61 %, Kaavio 16). Toisaalta 28 prosenttia vastaajista piti saavutettavuutta ja käytettävyyttä vain tyydyttävänä. Arkistolaitoksen asiantuntijoiden luotettavuuden tiedonlähteenä vähintään hyväksi arvio 78 prosenttia (Kaavio 17).

ELY-keskusten tietohallintoyksikön ohjeet ja määräykset

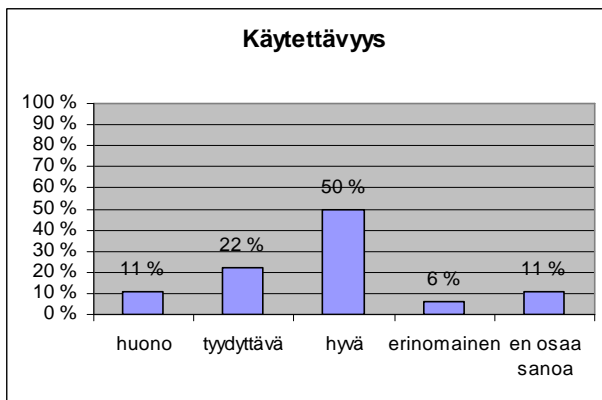
ELY-keskusten asiakirjahallintoa ohjaa keskitetysti ELY-keskusten tietohallintoyksikkö. Tietohallintoyksikkö on esimerkiksi antanut päätöksiä asiakirjojen säilytysajoista silloin kun arkistolaitos ei ole määrännyt asiakirjoja pysyvään säilytykseen. Seulojien arviot tietohallintoyksikön ohjeista ja määräyksistä ovat kaavioissa 18–21.

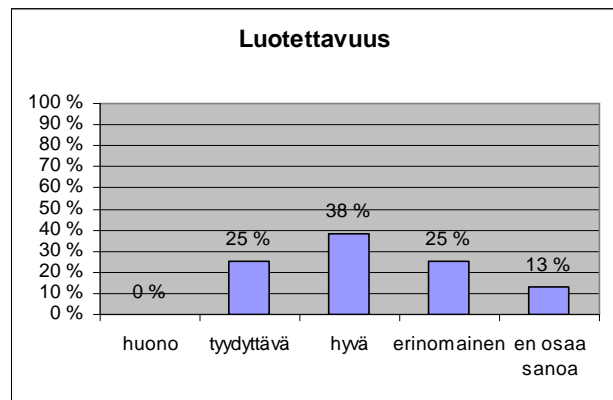
Kaavio 18. Tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 19. Tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 20. Tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten käytettävyys tiedonlähteenä.

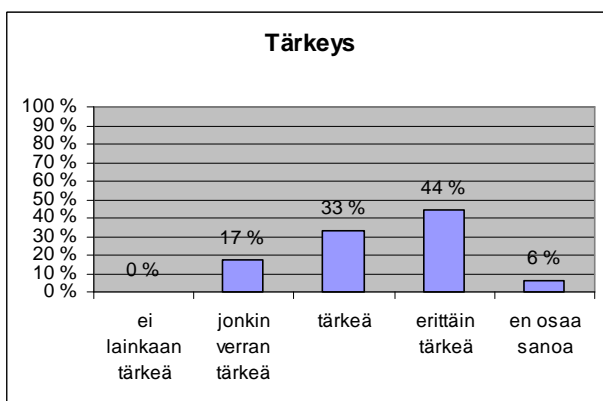
Kaavio 21. Tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten luotettavuus tiedonlähteenä.

ELY-keskusten tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten roolia seulonnan tiedonlähteinä pidettiin tärkeänä (50 %) tai erittäin tärkeänä (39 %) (Kaavio 18). Toisaalta puolet vastaajista koki tietohallintoyksikön seulontaan liittyvien aineistojen saavutettavuuden tyydyttävänä tai huonona (Kaavio 19). Vaikka yli puolet vastaajista piti tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten käytettävyyttä vähintään hyvänä, kolmasosa koki käytettävyyden tyydyttävänä tai jopa huonona (Kaavio 20). Myös tietohallintoyksikön seulontatiedonlähteiden luotettavuuden arvioinnissa ilmeni paljon hajontaa. Suuri osa (38 %) piti ohjeiden ja määräysten luotettavuut-

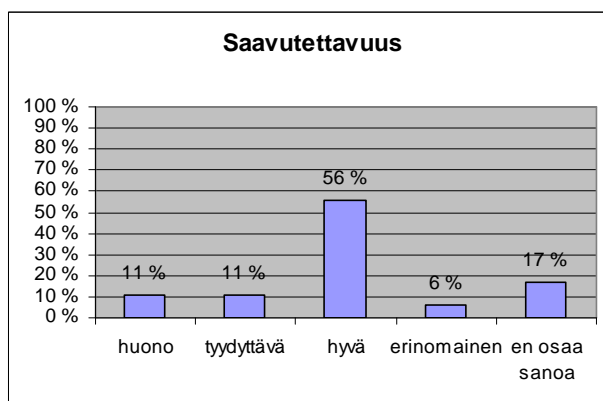
ta hyvänä ja lisäksi neljäsosa jopa erinomaisena, mutta toisaalta neljäsosa vastaajista piti niiden luotettavuutta tyydyttävänä (Kaavio 21).

ELY-keskusten tietohallintoyksikön asiantuntijat

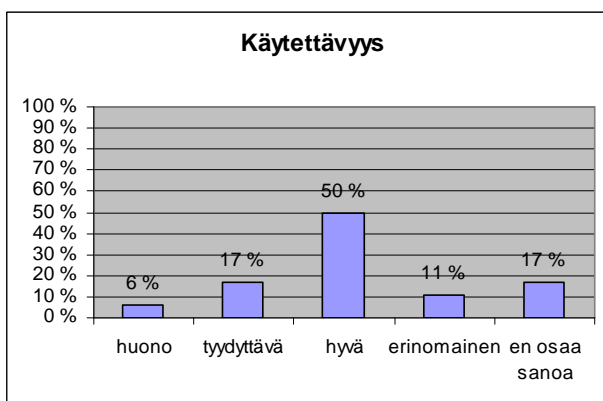
ELY-keskusten tietohallintoyksikön tuottamien dokumenttien lisäksi myös tietohallintoyksikön asiantuntijoita voidaan käyttää tiedonlähteinä. Kaavioissa 22–25 esitetään kyselyyn vastanneiden arviot tietohallintoyksikön asiantuntijoista seulontatyön tiedonlähteenä.

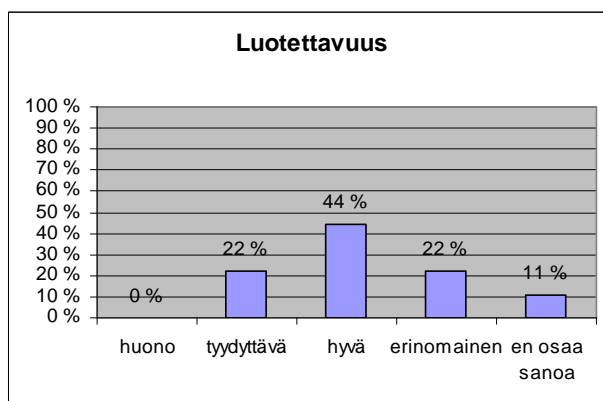
Kaavio 22. Tietohallintoyksikön asiantuntijoiden tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 23. Tietohallintoyksikön asiantuntijoiden saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 24. Tietohallintoyksikön asiantuntijoiden käytettävyys tiedonlähteenä.

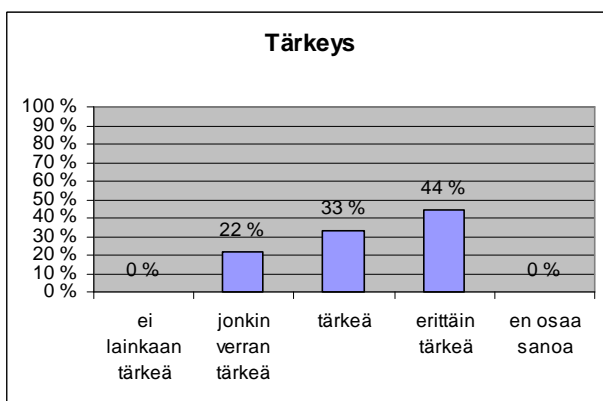
Kaavio 25. Tietohallintoyksikön asiantuntijoiden luotettavuus tiedonlähteenä.

Tietohallintoyksikön asiantuntijoita piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä tiedonlähteenä kolme neljästä vastaajasta (Kaavio 22). Tietohallintoyksikön asiantuntijoiden saavutettavuutta vähintään hyvänä piti 62 prosenttia (Kaavio 23) ja käytettävyyttä 61 prosenttia (Kaavio 24). Vastaajista 17 prosenttia ei osannut arvioida asiantuntijoiden saavutettavuutta tai käytettävyyttä tiedonlähteenä. Vastaajien näkemykset tietohallintoyksikön asiantuntijoiden luotettavuudesta

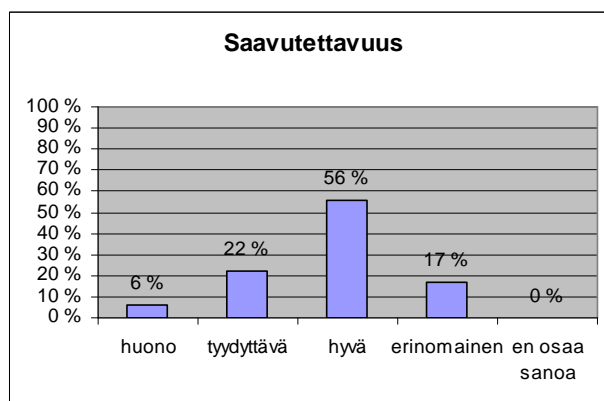
seulonnan tiedonlähteenä vaihtelivat samoin kuin tietohallintoyksikön ohjeiden ja määräysten tapauksessa. Vaikka enemmistö piti asiantuntijoiden luotettavuutta tiedonlähteenä hyvänä (44 %) tai erittäin hyvänä (22 %), viidesosa piti luotettavuutta vain tyydyttävänä (Kaavio 25).

ELY-keskusten omat ohjeet

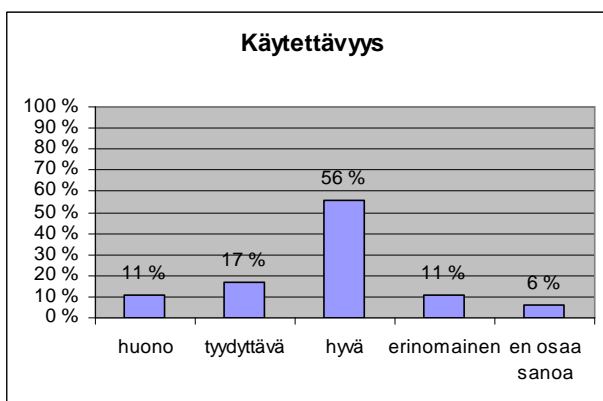
Paikallisilla ELY-keskuksilla voi olla myös omia ohjeita seulontaa varten. Vastaajien näkemys ELY-keskusten omista ohjeista tiedonlähteinä näkyy kaavioissa 26–29.

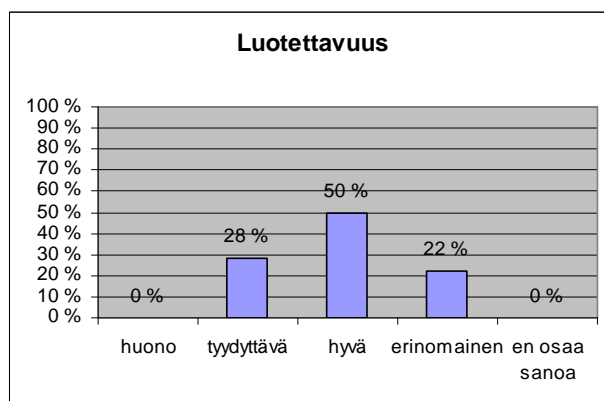
Kaavio 26. ELY-keskusten omien ohjeiden tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 27. ELY-keskusten omien ohjeiden saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 28. ELY-keskusten omien ohjeiden käytettävyys tiedonlähteenä.

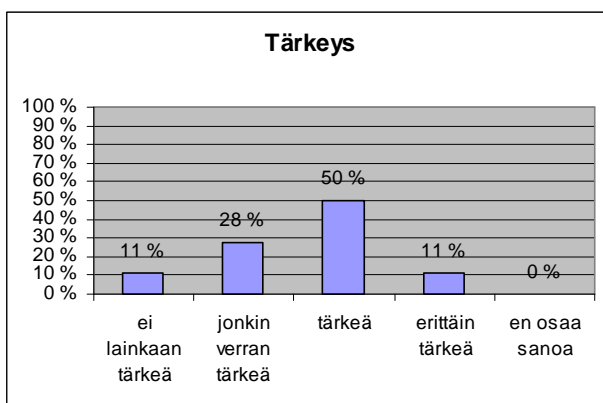
Kaavio 29. ELY-keskusten omien ohjeiden luotettavuus tiedonlähteenä.

Paikallisten ELY-keskusten omia ohjeita piti vähintään tärkeänä 77 prosenttia vastaajista (Kaavio 26). Niiden saavutettavuuteen, käytettävyteen ja luotettavuuteen oltiin myös pääosin tyytyväisiä. Omien ohjeiden saavutettavuuden näki vähintään hyvänä 73 prosenttia (Kaavio 27), käytettävyyden 67 prosenttia (Kaavio 28) ja luotettavuuden 72 prosenttia (Kaavio 29). Toisaalta 28 prosenttia vastaajista piti omien ohjeiden luotettavuutta vain tyydyttävänä.

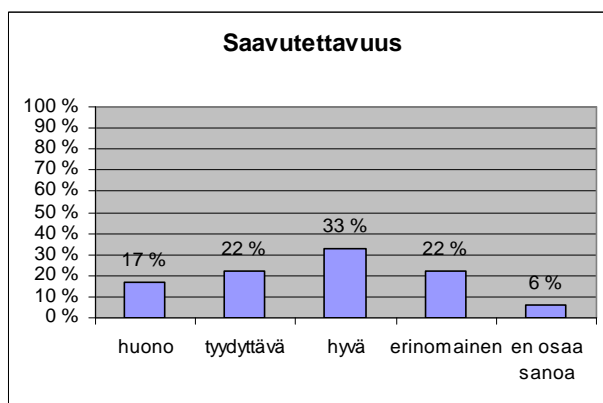
nä. Samoin vastaajien joukossa oli tyytymättömiä omien ohjeiden saavutettavuuteen ja käytettävyyteen.

ELY-keskusten johto ja esimiehet

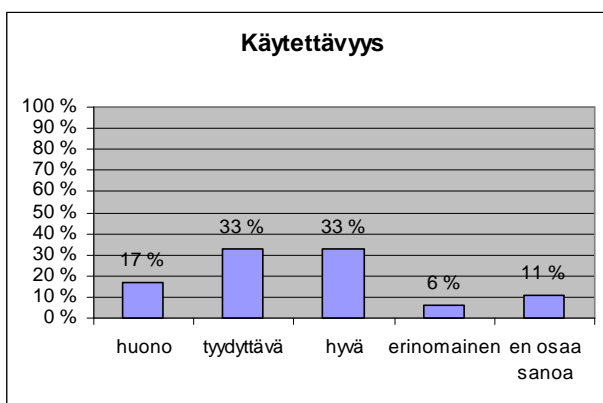
Kyselyyn vastaajia pyydettiin arvioimaan ELY-keskusten johdon ja esimiestensä tärkeyttä ja muita piirteitä seulonnan tiedonlähteenä. Seulojien näkemykset johdosta ja esimiehistä tiedonlähteenä kuvataan kaavioissa 30–33.

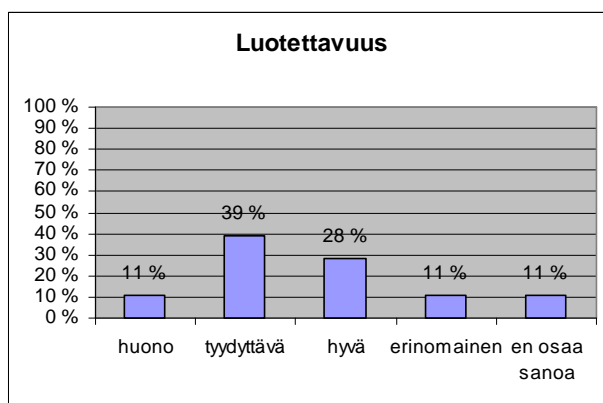
Kaavio 30. ELY-keskusten johdon ja esimiesten tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 31. ELY-keskusten johdon ja esimiesten saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 32. ELY-keskusten johdon ja esimiesten käytettävyys tiedonlähteenä.

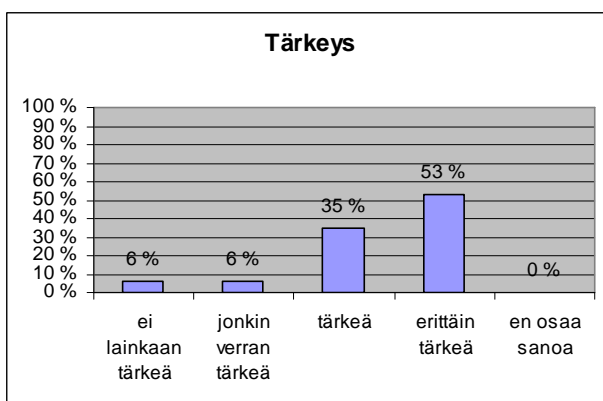
Kaavio 33. ELY-keskusten johdon ja esimiesten luotettavuus tiedonlähteenä.

ELY-keskusten johtoa ja esimiehiä piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä tiedonlähteenä kuusi kymmenestä vastaajasta (Kaavio 30). Vain hieman yli puolet vastaajista koki johdon ja esimiesten saavutettavuuden hyväksi (Kaavio 31). Johdon ja esimiesten käytettävyyden tiedonlähteenä koki huonona tai tyydyttävänä puolet seulojista (Kaavio 32). Samoin puolet piti joh-

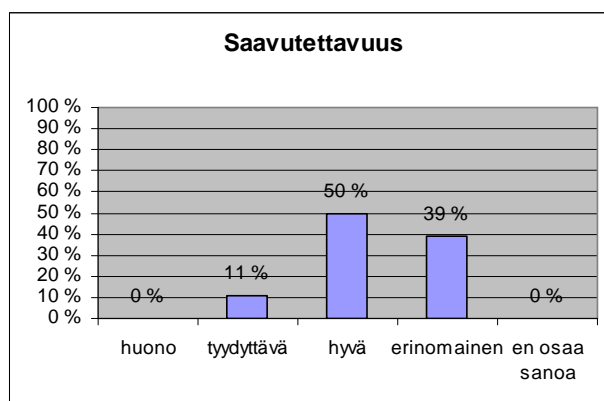
don ja esimiesten luotettavuutta seulonnan tiedonlähteenä huonona tai tyydyttävänä (Kaavio 33).

Työkaverit ja kollegat

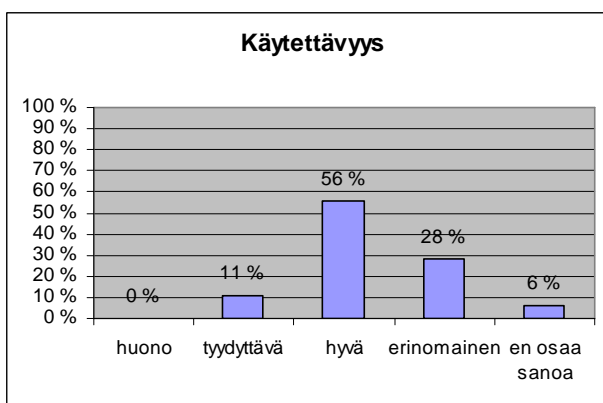
Työkaverit ja kollegat toimivat myös mahdollisina seulonnan tiedonlähteinä. Kaavioista 34–37 näkee, miten kyselyyn vastanneet arvioivat työkavereitaan tiedonlähteenä.

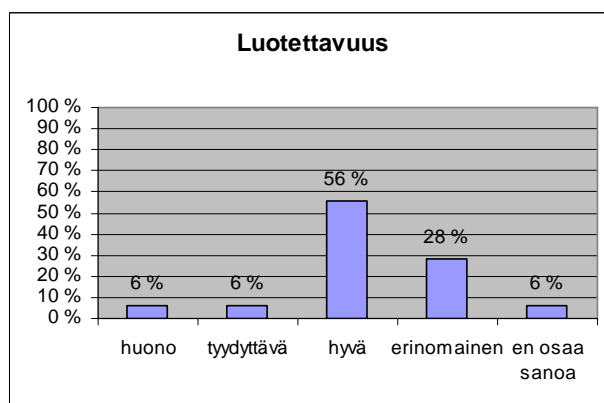
Kaavio 34. Työkavereiden ja kollegoiden tärkeys tiedonlähteenä.

Kaavio 35. Työkavereiden ja kollegoiden saavutettavuus tiedonlähteenä.

Kaavio 36. Työkavereiden ja kollegoiden käytettävyys tiedonlähteenä.

Kaavio 37. Työkavereiden ja kollegoiden luotettavuus tiedonlähteenä.

Vastauksista kävi ilmi, että 88 prosenttia vastaajista pitää kollegoita ja työkavereita tärkeänä tiedonlähteenä (Kaavio 34). Yli puolet vastaajista piti työkavereita erittäin tärkeänä tiedonlähteenä. Kollegoiden saavutettavuus on myös hyvä, 89 vastaajista piti sitä hyvänä tai erinomaisena (Kaavio 35). Myös työkavereiden ja kollegoiden käytettävyyttä (Kaavio 36) ja luotettavuutta (Kaavio 37) pidettiin yleisesti vähintään hyvinä. Näin koki 84 prosenttia vastaajista.

Tiedonlähteiden vertailu

Vertailtaessa tuloksia kyselyyn valikoitujen tiedonlähteiden tärkeydestä, saavutettavuudesta, käytettävyydestä ja luotettavuudesta nousee esiin muutama huomio. Erittäin tärkeinä tiedonlähteinä vastaajat pitivät arkistolaitoksen seulontapäätöksiä sekä arkistolaitoksen muita ohjeita ja normeja. Seulontapäätökset oli merkinnyt erittäin tärkeäksi 83 prosenttia sekä arkistolaitoksen ohjeet ja normit 67 prosenttia vastaajista. Arkistolaitoksen määräykset ovat velvoittavia valtion viranomaisille, mikä selittää niiden merkittävän aseman tiedonlähteenä. Arkistolaitoksen seulontapäätökset määräävät viime kädessä seulottavan arkistoaineiston pysyvästi säilytettävät asiakirjat. Kolmas merkittävä lähde vastausten perusteella on työkaverit ja kollegat. Puolet vastaajista koki kollegat ja työkaverit erittäin tärkeiksi tiedonlähteiksi.

Kaikki kyselyssä arvioinnin kohteeksi nostetut tiedonlähteet koettiin vastaajien enemmistön mielestä pikemminkin tärkeiksi kuin ei-tärkeiksi. Vähiten tärkeänä seulonnan tiedonlähteenä tulosten mukaan pidettiin ELY-keskusten johtoa ja esimiehiä, joita neljä kymmenestä vastaajasta ei pitänyt lainkaan tai vain jonkin verran tärkeänä. Toisaalta 61 prosenttia vastaajista piti myös johtoa ja esimiehiä vähintään tärkeinä tiedonlähteinä.

Tiedonlähteistä parhaiten saavutettavissa olivat arkistolaitoksen seulontapäätökset, arkistolaitoksen ohjeet ja normit sekä työkaverit ja kollegat. Seulontapäätöksiä piti vähintäänkin hyvin saavutettavissa olevina 95 prosenttia vastaajista. Arkistolaitoksen ohjeiden ja normien sekä työkavereiden ja kollegoiden kohdalla vastaava luku oli 89 prosenttia. Sen sijaan ELY-keskusten tietohallintoyksikön ohjeita ja määräyksiä puolet vastaajista piti huonosti tai tyydyttävästi saatavissa tai tavoitettavissa olevina. Neljä kymmenestä koki myös ELY-keskuksen johdon ja esimiehet korkeintaan tyydyttävästi saavutettavina.

Näkemykset tiedonlähteiden käytettävyydestä hajaantuivat. Helpoiten käytettävissä olevaa tietoa tarjoavat tulosten mukaan kollegat ja työkaverit. Vastaajista 84 prosenttia piti kyseistä tiedonlähdettä hyvin tai erinomaisesti käytettävänä. Heikoiten tiedonlähteenä käytettäväksi arvioitiin johto ja esimiehet, jotka puolet vastaajista koki käytettävyydeltään huonoksi tai tyydyttäväksi. Lisäksi neljä kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että tärkeänä tiedonlähteenä pidetyt arkistolaitoksen seulontapäätökset ovat käytettävyydeltään korkeintaan tyydyttäviä.

Myös tiedonlähteiden pätevyyden ja paikkansapitävyyden arvioinneissa näkyi arkistolaitoksen määräävä asema viranomaisten asiakirjahallintaa ohjaavana tahona. Arkistolaitoksen seulontapäätöksiä sekä ohjeita ja määräyksiä pidettiin vastaajien keskuudessa yleisesti luotettavi-

na seulonnan tiedonlähteinä. Seulontapäätösten luotettavuutta piti vähintään hyvänä 89 prosenttia vastaajista. Kaikki vastaajat pitivät arkistolaitoksen ohjeiden ja normien luotettavuutta hyvänä tai erinomaisena. Myös kollegoihin ja työkavereihin luotettiin niin, että niiden luotettavuuden tiedonlähteenä koki vähintään hyvänä 84 prosenttia. Muiden tiedonlähteiden kohdalla vastauksissa oli enemmän hajontaa, joskin pääosa vastaajista piti niitä kuitenkin luotettavina. Poikkeuksena oli ELY-keskusten johto ja esimiehet, joiden luotettavuutta seulonnan tiedonlähteenä puolet vastaajista piti korkeintaan tyydyttävänä.

Kaiken kaikkiaan tuloksista voi vetää johtopäätöksen, että erityisesti arkistolaitoksen kirjalliset seulontapäätökset, ohjeet ja muut määräykset sekä toisaalta kollegat ja työkaverit ovat merkittäviä tiedonlähteitä seulontatyössä. Ne koetaan myös hyvin saavutettaviksi ja käytettäviksi, joskin arkistolaitoksen seulontapäätösten hyvästä käytettävyydestä ei oltu yksimielisiä. Arkistolaitoksen aineistoihin sekä työkavereihin myös luotetaan tulosten mukaan yleisemmin kuin muihin tiedonlähteisiin.

ELY-keskusten tietohallintoyksikkö ei sen sijaan noussut merkittävästi esiin tiedonlähteenä, vaikka tietohallintoyksikkö vastaa seulonta- ja järjestämishankkeen koordinoinnista ELY-keskuksissa. Esimerkiksi tietohallintoyksikön ohjeita pidettiin sinänsä tärkeinä, mutta niiden saavutettavuutta pidettiin huonona, eikä arvioitu luotettavuuskaan ollut arkistolaitoksen ja työkavereiden tasolla. Tätä saattaa selittää se, että tietohallintoyksiköllä ei ole samanlaista aineiston tuntemusta kuin paikallisilla toimijoilla eikä myöskään yhtä merkittävää määräysvaltaa aineiston säilyttämisestä kuin arkistolaitoksella.

ELY-keskusten johdon ja esimiesten rooli seulonnan tiedonlähteenä ei näiden tulosten valossa ole vahva. Merkittävä osa vastaajista ei pidä johtoa ja esimiehiä kovinkaan tärkeänä, helposti käytettävänä tai luotettavana tiedonlähteenä. ELY-keskusten asiakirjahallinto on paikallisesti organisoitu eri tavoin. Kaikissa ELY-keskuksissa asiakirjahallinnon esimies ei välttämättä ole asiakirjahallinnan ammattilainen. Myöskään ELY-keskusten johdossa ei aina ole asiakirjahallinnan osaamista. Tämä voi selittää, miksi johtoa ja esimiehiä ei pidetä merkittävänä seulontatyön tiedonlähteinä.

5.3 Tiedontarpeet, tiedonlähteet ja tiedonlähteiden valinta

Edellisessä luvussa käytiin läpi tulokset monivalintavastauksista, joilla kyselyyn vastanneet arvioivat valikoituja tiedonlähteitä. Kyselyllä selvitettiin tiedonlähdearviointien lisäksi seulo-

jien tiedontarpeita, tunnettuja ja käytettyjä tiedonlähteitä sekä tiedonlähteiden valintaan vaikuttavia perusteita. Nämä kysymykset olivat avoimia eli niihin vastattiin sanallisesti. Tässä luvussa esitetään tulokset näistä vastauksista. Tulokset pohjautuvat kyselyvastausten analyysitaulukointeihin (Liite 2). Tekstin sisällä on merkitty sulkuihin, moniko vastaaja mainitsi tietyn asian vastauksessaan, esimerkiksi kahdeksan vastaajaa 18 vastaajasta (8/18). Kyselyvastausten lainauksissa vastaajiin viitataan V-kirjaimella ja juoksevilla numerolla, esimerkiksi kyselyn viides vastaaja on V5.

Tiedontarpeet

Arkistonseulojilta kysyttiin, mitä tiedontarpeita heillä on ollut seulontatyöhön liittyen (Liite 2, taulukko 1). Seulontatyössä ilmenevinä tiedontarpeina esiin nousivat erityisesti asiakirjojen säilytysaikoihin, arkistojen ja arkistosarjojen muodostumiseen sekä arkistonmuodostajan historiaan ja toimintaan liittyvä informaatio. Vastaajat viittasivat usein tiedonlähteisiin, eivät niinkään tiedontarpeisiin. Tiedonlähteinä toistuivat arkistonmuodostussuunnitelmat (10/18) ja arkistolaitoksen seulontapäätökset (8/18). Vastaajat eivät aina yksilöineet, mitä tietoa niistä tarvittiin. Seulontapäätöksissä arkistolaitos määrää organisaation asiakirjoja pysyvään säilytykseen, joten voidaan olettaa, että seulontapäätöksistä etsitään erityisesti säilytysaikatietoja. Seulontapäätöstä voidaan hakea organisaation arkistonmuodostussuunnitelman avulla, joten arkistolaitoksen hyväksymänä myös arkistonmuodostussuunnitelmia voidaan käyttää säilytysaikatietojen etsimiseen. Toisaalta arkistonmuodostussuunnitelmissa on muutakin informaatiota kuin asiakirjojen säilytysajat. Ne voivat sisältää tietoa muun muassa arkistoaineistojen säilytysmuodosta, säilytysjärjestyksestä ja mahdollisesta salassapidosta.

Maininnat seulontapäätöksistä ja arkistonmuodostussuunnitelmista voidaan siis tulkita tiedontarpeiden ilmauksina koskien muun muassa säilytysaika- ja arkistonmuodostustietoja. Vastauksissa oli selkeitäkin tiedontarpeiden kuvauksia. Nimenomaan seulonnan tiedontarpeeksi, ei tiedonlähteeksi muotoiltuna, vastauksissa nousivat selkeimmin esiin asiakirjojen säilytysaikoihin liittyvät kysymykset (7/18):

”kuinka kauan asiakirjoja säilytetään, mitä voi hävittää ja mitkä säilytetään pysyvästi” (V14).

Seulontatyön aikana oli tarvittu myös arkiston muodostaneen organisaation historiaan ja toimintaan liittyvää tietoa (7/18). Lisäksi oli tarvittu vanhojen arkistoaineistojen arkistonmuodostukseen ja arkistonhoitokäytäntöihin liittyvää informaatiota. Tähän tiedontarpeeseen voi

tulkita viittaavan vastaukset vanhoista arkistonmuodostussuunnitelmista (10/8) sekä diaari- ja arkistokaavoista (3/18), mutta asia muotoiltiin osin myös suoraan (4/18):

”tietoa arkistonmuodostuksesta jos ei ole toimittu AMSin mukaan tai jos AMS ei ole asiassa ohjeistanut” (V2).

Ja:

”miten arkistoaineisto on muodostunut, millä logiikalla arkistoaineisto on hyllyyn päätynyt” (V18).

Muutama vastaaja mainitsi tiedontarpeena seulottavan aineiston käytännön järjestämiseen, siirtokuntoon laittamiseen sekä luettelointiin liittyvän informaation. Lisäksi vastauksissa oli yksittäisiä mainintoja esimerkiksi lainsäädäntöön, asiakirjojen tunnistamiseen sekä puuttuvien asiakirjojen etsimiseen liittyvistä tiedontarpeista.

Käytetyt ja tunnetut tiedonlähteet

Seulojilta kysyttiin, mistä tiedonlähteistä he ovat etsineet tai saaneet tietoa seulontatyöhön (Liite 2, taulukko 2). Kysymystä tarkennettiin kertomalla, että tiedonlähteitä ovat muun muassa sähköiset ja paperiset dokumentit ja julkaisut, verkkosivustot sekä henkilöt. Kysymyksen tarkennus johti siihen, että muutama vastaaja käytti näitä käsitteitä vastauksenaan kertomatta tarkemmin, mitä dokumentteja ja verkkosivustoja tai keitä henkilöitä ovat tiedonlähteinään käyttäneet. Nämä vastaukset eivät näy tuloksissa, jos siitä ei erikseen mainita.

Kyselyvastaukset liikkuvat kahdella tasolla. Osaltaan vastauksista ilmenee tiedonlähde tai kanava, joita ei tässä tutkimuksessa tarkasti erotella toistaan, ja osaltaan vastauksissa viitataan tiedonlähteen tai kanavan tyyppiin (dokumentti, henkilö, tietoverkko). Kaikista mainituista tiedonlähteistä tai kanavista ei kuitenkaan selviä, onko kyseessä dokumentti, henkilö vai tietoverkko. Esimerkiksi vastauksessa saatetaan viitata instituutioon, kuten arkistolaitokseen, lähteenä, mutta selväksi ei käy, onko lähde arkistolaitoksen tuottama dokumentti, verkkosivu vai asiantuntija. Monitulkintaiset vastaukset on jätetty huomiotta silloin kuin on laskettu tiettyyn ilmiöön viittaavien mainintojen määrää.

Vastauksista käy joka tapauksessa ilmi, että seulonnan tiedonlähteinä ja tiedonhankintakanavina käytettiin sekä dokumentteja että henkilö- ja verkkolähteitä. Tiedonlähteinä käytettyjä dokumentteja olivat erityisesti arkistolaitoksen seulontapäätökset (6/18) ja arkistonmuodostussuunnitelmat (4/18). Yksittäisiä mainintoja dokumenteista saivat esimerkiksi omat op-

pimateriaalit, edeltäviltä arkistonhoitajilta periytyneet aineistot ja ELY-keskusten tietohallintoyksikön ohjeet.

Tärkeäksi tiedonlähteeksi vastausten perusteella nousivat henkilölähteet, kuten oman organisaation nykyiset ja entiset työntekijät, samaa seulontatyötä tekevät kollegat sekä arkistolaitoksen asiantuntijat. Vastaajista 13 mainitsi selvästi vähintään yhden henkilölähteen. Vastauksista selvisi, että neuvoja seulontatyötä varten saadaan muilta seulojilta, aikaisemmilta arkistonhoitajilta sekä asiakirjoja laatineilta tai niitä käsitteleviltä asiantuntijoilta. Tiedon hankintaa kuvailtiin näin:

”Asiakirjojen tunnistamisessa ovat auttaneet asioiden käsittelyssä mukana olleet henkilöt” (V4),

”muut seulontahankkeeseen osallistuvat henkilöt” (V11),

”työtoverit joilla on tietämystä jo vuosikymmenien takaa” (V17) ja

”arkistonmuodostaneilta työntekijöiltä on toisinaan saanut vastauksia” (V2).

Suosittuja seulonnan tiedonlähteitä, tai pikemminkin tiedonhankintakanavia, olivat myös erilaiset verkkosivustot. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat mainitsevat selvästi vähintään yhden verkkosivuston tai yleisesti internetin tiedonhankintakanavana. Selvästi yleisin verkkolähde on arkistolaitoksen verkkosivusto (14/18). Osasta arkistolaitoksen verkkosivuston mainitsevista vastauksista käy ilmi, että sivuilta haetaan ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoja koskevia seulontapäätöksiä (6/14), mutta iso osa (6/14) mainitsee vain yleisesti arkistolaitoksen verkkosivut käytettynä tiedonlähteenä. Seulonta- ja järjestämishankkeen vuoksi arkistolaitoksen verkkosivuille on koottu ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden seulontapäätöksiä, mikä voi vaikuttaa sivuston suosimiseen tiedonhankintakanavana. Arkistolaitoksen sivujen sisällöstä mainitaan yksittäisissä vastauksissa myös yleinen seulontaan ja arkistointiin liittyvä tieto sekä arkistolaitoksen Vakka-tietokanta. Arkistolaitoksen verkkosivujen lisäksi verkkolähteistä mainitaan muun muassa ELY-keskusten verkkosivut, Finlex, Wikipedia ja ELY-intranet, mutta nämä saavat vain yksittäisiä mainintoja.

Arkistolaitos tiedonlähteenä ainakin jossain muodossa esiintyy useimmissa vastauksissa (15/18). Sen sijaan ELY-keskusten tietohallintoyksikköön on vain kolme suoraa viittausta. Lisäksi ELY-keskusten intranet mainitaan kahdesti, mutta koska intranetin sisältö voi olla joko tietohallintoyksikön tai paikallisen ELY-keskuksen tuottamaa, sitä ei voi suoraan tulkita viittaukseksi tietohallintoyksikköön. Arkistolaitoksen merkittävä rooli tiedonlähteenä korostui

myös kyselyn toisessa osiossa, jossa vastaajat arvioivat valikoituja tiedonlähteitä. Arkistolaitoksen seulontapäätökset sekä muut normit ja ohjeet koettiin erittäin tärkeiksi. Tämä tulos vahvistuu näiden sanallisten kyselyvastausten myötä.

Toinen tiedonlähteiden arvioinneista esiinnoussut huomio, joka saa sanallisista vastauksista vahvistusta, on työkavereiden ja kollegoiden merkitys tiedonlähteenä. Tiedonlähteitä arvioi-
dessa 88 prosenttia vastaajista koki työkaverit ja kollegat tärkeinä tai erittäin tärkeinä tiedonlähteinä. Sanallisissa vastauksissa organisaation sisäiset henkilötiedonlähteet nousivat esiin 12 vastauksessa. Vastauksissa mainitut henkilöttyypit voidaan kaikki tulkita ”työkavereiksi ja kollegoiksi”, vaikka ne vaihtelevat entisistä työntekijöistä projektipäällikköön ja substanssityötä tekevistä asiantuntijoista samaa työtä tekeviin seulojiin.

Tiedonlähteiden käyttöä kuvaavista vastauksista voidaan tehdä se havainto, että eri tiedonlähdettyypit painottuvat sen mukaan, onko kyse ulkoisista vai sisäisistä lähteistä ja kanavista. Arkistolaitoksen, joka on ELY-keskuksiin nähden ulkoinen tiedonlähde, tuottamaa tietoa lähestytään verkkosivujen ja dokumenttien (seulontapäätökset) kautta. Vain kolme vastaajaa mainitsee arkistolaitoksen henkilöstön tiedonlähteenä. Sen sijaan puhuttaessa ELY-keskusten sisäisestä tiedosta mainitaan useammin henkilölähteitä kuin dokumentteja tai tietoverkkoja. ELY-keskusten tietohallintoyksikön kohdalla maininnoista ei aina selviä tiedonlähdetyyppi. Kyseessä voivat olla dokumentit, ELY-keskusten yhteisen intranetin aineisto tai henkilölähteet. Toisaalta seulojat eivät välttämättä ole vastauksissaan erottaneet tietohallintoyksikön asiantuntijoita paikallisen ELY-keskuksen henkilökunnasta. Esimerkiksi henkilölähteiden kohdalla viittaukset ”ELY:n henkilöstö” tai ”muut seulontahankkeeseen osallistuvat henkilöt” voivat periaatteessa viitata paitsi paikallisen ELY-keskuksen henkilöstöön myös tietohallintoyksikön henkilöihin.

Seulojilta kysyttiin käyttämiensä tiedonlähteiden lisäksi, mitä muita seulontatyössä hyödyllisiä tiedonlähteitä he tietävät (Liite 2, taulukko 3). Vastauksissa ei juuri ilmennyt uusia tiedonlähteitä. Mahdollisina tiedonlähteinä mainittiin erityisesti vertaistuki eli muut vastaavia aineistoja seuloneet (5/13) sekä heidän tuottamansa dokumentit (2/13). Lisäksi mainintoja saivat muun muassa muut kollegat ja työntekijät (3/13), ELY-keskusten tietohallintoyksikkö (3/13) ja arkistolaitos (3/13).

Tiedonhankinnan tavat ja kanavat

Kyselyllä selvitettiin myös, miten seulojat ovat tulleet tietoisiksi käyttämistään tiedonlähteistä (Liite 2, taulukko 4). Tulosten mukaan tiedonhankinnassa painottuivat esimiesten ja työkave-
reiden antama työhön perehdytys ja vertaistuki (10/18). Tiedonlähteiden jäljille on päästy esimerkiksi näin:

”kollegoiden kanssa pohtimalla” (V10),

”Esimiehet ovat antaneet tietoa.” (V13),

”entinen arkistonhoitajamme opasti, mistä tieto löytyy” (V17).

Myös omaan asiantuntemukseen nojattiin (5/18). Pitkä työkokemus ja koulutus ovat vastaaji-
en mukaan väylä seulontatyön tiedonlähteiden löytämiseen. Muiden antaman avun lisäksi
oma aktiivisuus ja toiminta korostuivatkin tiedonlähteiden etsimisessä. Monet vastaajista ker-
toivat ottaneensa selvää tiedonlähteistä itse (7/18):

”Osa on löytynyt hakukoneiden avulla.” (V11) ja

”itse päättelemällä” (V5).

Vastauksissa nousi esiin joitain tiedonhankintakanavia, joiden kautta seulonnassa tarvittavaan
informaation on päästy käsiksi. Tiedonhankintakanavina toimivat ELY-keskusten tietohallin-
toyksikkö (4/18), arkistolaitoksen verkkosivut (4/18) ja ELY-keskusten intranet (2/18). Tieto-
verkoista tiedonlähteiden etsiminen voidaan myös tulkita omaksi aktiivisuudeksi tiedonhan-
kinnassa, samoin kuin keskustelut kollegoiden kanssa. Esimerkiksi vastauksista

*”Selvittämällä tiedonlähteitä -- yhdessä toisen henkilön kanssa jonka kanssa olen
tehnyt seulontatyötä yhdessä.”* (V15) ja

”Olen aktiivisesti KA [kansallisarkisto] sivuilla” (V3)

käy ilmi, että informaation lähteille voidaan päästä muiden kanssa yhdessä toimien tai oma-
toimisesti tietoa hakien. Molemmat ovat aktiivista toimintaa. Toisaalta vastauksista on luetta-
vissa, että tietoa tarjotaan myös ilman omaa aktiivisuutta, esimerkiksi työhön opastamisen
yhteydessä:

”Esimiehet ovat antaneet tietoa.” (V13).

Tiedonlähteiden valintaperusteet

Tiedonlähteiden valintaan ja käyttämiseen vaikuttavia tekijöitä selvitettiin kysymyksillä käytettyjen tiedonlähteiden valintaperusteista, hyvän tiedonlähteen ominaisuuksista ja tiedonlähteistä, joita ei käytetä mielellään. Tiedonlähteiden valintaperusteita koskevista vastauksista (Liite 2, taulukko 5) ilmeni, että seulojat ovat valinneet käyttämänsä tiedonlähteet pääasiassa niiden pakollisuuden ja luotettavuuden perusteella. Useassa vastauksessa painotettiin sitä, että tiedonlähde on pakko tai velvollisuus käyttää seulontatyössä (7/17). Vastauksissa viitattiin arkistolaitoksen rooliin valtion viranomaisten arkistotoimintaa määräävänä tahona tai arkistonmuodostussuunnitelman ensisijaisuuteen seulonnan työkaluna. Kuten eräs vastaaja kirjoitti:

”Seulontapäätösten ja arkistolaitoksen ohjeide[n] noudattaminen on laissa määrätty.” (V4).

Myös tiedon luotettavuus oli yleinen tiedonlähteen valintaperuste (5/17). Velvoittavuus ja luotettavuus liittyvät vastausten perusteella toisiinsa, esimerkiksi:

”tietolähteen luotettavuus, esim. ams ja arkistolaitos” (V1) ja

”luotettavat, koska ovat arkistolaitoksen sivulla” (V6).

Arkistonmuodostussuunnitelma ja arkistolaitos ovat toisaalta esimerkkejä luotettavasta tiedonlähteestä, ja toisaalta tiedonlähde on luotettava, koska se on arkistolaitoksen verkkosivulla ja siten arkistolaitoksen hyväksymä. Tiedonlähteen luotettavuuden ja sen käytön velvoittavuuden lisäksi vastauksissa mainittiin vain muutamia muita perusteita sille, miksi on käytetty juuri tiettyjä tiedonlähteitä. Vastauksissa saatettiin vedota esimerkiksi tiedonlähteen käytön nopeuteen ja helppouteen tai kokemukseen tiedonlähteen sopivuudesta.

Kysyttäessä yleisesti ominaisuuksia, jotka tekevät tiedonlähteestä hyvän, selvisi lisää tiedonlähteiden valintaperusteista (Liite 2, taulukko 6). Vastauksissa korostettiin tiedon luotettavuutta (7/17), selkeyttä (7/17), yksiselitteisyyttä (5/17) sekä käytön helppoutta ja nopeutta (7/17). Luotettavuus liitettiin jälleen tiedon alkuperään eli seulontatiedon tapauksessa yleensä arkistolaitokseen. Kuten eräs vastaaja asian tiivistä:

”AMSit ovat luotettavia, kun päätökset pysyvästi säilytettävistä asiakirjoista ovat tulleet arkistolaitokselta. Säilytysaikoihin voi luottaa.” (V14).

Tiedonlähteen selkeys ja yksiselitteisyys sekä muutaman vastaajan mainitsema kattavuus (3/17) liittyvät ominaisuuksina tiedon käytettävyyteen. Samoin käytettävyyteen kuuluvat tiedonlähteen käytön helppous ja nopeus. Vastaajat kuvailivat hyvää tiedonlähdettä muun muassa näin:

”Tietolähteen ohjeet on selkeät ja helposti ymmärrettävät” (V9),

”tieto on täsmällistä, eikä asian erilaisille tulkinnoille jää sijaa.” (V17) ja

”tieto on helposti ja nopeasti saavutettavissa” (V11).

Luotettavuus ensisijaisena tiedonlähteen valintaperusteena sai vahvistusta myös vastauksista kysymykseen, joka koski tiedonlähteitä, joita vastaajat eivät mielellään käytä (Liite 2, taulukko 7). Viisi kymmenestä kysymykseen vastanneesta kertoi syyksi jonkin tiedonlähteen vähäiseen käyttöön sen epäluotettavuuden. Mainittuja epäluotettavia tiedonlähteitä olivat verkkosivustot, joiden informaation luotettavuudesta ei ole varmuutta, muistinvarainen tieto, henkilökohtaiset työmuistiinpanot, joita ei ole päivitetty ja vahvistamattomat arkistonmuodostussuunnitelmat. Epäluotettavuuden lisäksi vastauksissa ei ilmennyt muita perusteita olla käyttämättä tiedonlähteitä. Ainoastaan yksi vastaaja viittasi ajankäyttöön perustellessaan, miksei mielellään käytä kirjoja tiedonlähteenä.

Kiinnostavaa on, että kaksi vastaajaa painotti käyttävänsä tiedonlähteitä, vaikka kokee ne epämieluisiksi tai hankaliksi käyttää. Yksi vastaaja toteaa, että arkistolaitoksen verkkosivuilla olevat ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioita koskevat seulontapäätökset ovat huonosti luettavissa ja tulkittavissa, mutta käyttää niitä silti. Luotettavuus ja velvoittavuus vievät tässä tapauksessa voiton vaikeakäyttöisyydestä. Koska arkistolaitoksen päätökset ovat viranomais-toimintaa määrääviä, niitä on noudatettava. Luotettavuus tiedonlähteen tärkeimpänä ominaisuutena saa tukea näistäkin vastauksista.

Ongelmatilanteet seulontatyön tiedonhankinnassa

Seulojat vastasivat myös kysymykseen seulontatyössä kohtaamistaan tiedonhankinnan ongelmatilanteista (Liite 2, taulukko 8). Vastauksissa nousi esiin tiedonhankinnan ongelmatilanteina tarvittavan tiedon katoaminen tai puuttuminen (9/17). Vastaajat kuvailivat, kuinka seulontapäätökset voivat olla joidenkin asiakirjaryhmien kohdalta vaillinaisia tai kuinka historia-tietoja ei ole koskaan koottu yhteen. Tietoa ei löydy, koska sitä ei ole koskaan kirjattu ylös. Ongelmaa luonnehditaan näin:

”Joillekin ryhmille ei löydy säilytysaikoja/koko ryhmää ei löydy AMS:ista tai muista seulontapäätöksistä.” (V5)

”Mitä vanhempia asiakirjoja, sitä vaikeampi niistä on löytää taustatietoja. Esi-merkiksi vanhempia lakeja ei aina löydy netistä. Ihmiset eivät aina muista tai tiedä vastauksia kysymyksiini. (V11).

Toinen usein toistuva ongelma vastausten perusteella on olemassa olevan tiedon tulkinnanvaraisuus (6/17). Erityisesti seulontapäätösten monitulkintaisuus ja niiden soveltaminen arkistoa-
aineistoon koetaan hankalana.

”Joku seulontapäätös voi olla epäselvä, eli jää varaa erilaisille tulkinnoille.” (V17)

”Arkistomuodostajien aineistot ovat monimuotoisia, on osittain tulkintaan perustuvia asioita, joiden säilytysaikaa on vaikea päätellä” (V8).

Tiedonhankinnan aikaa vievyys mainitaan ongelmana selvästi muutamassa vastauksessa (4/17). Lisäksi voidaan olettaa, että ajankäyttö on osa ongelmaa myös silloin, kun joudutaan etsimään kadoksissa olevaa tietoa tai tulkitsemaan epäselviä aineistoja. Aikaa voi kulua myös uusien seulontapäätösten odottamiseen:

”Arkistonmuodostussuunnitelmasta on saattanut jäädä puuttumaan jokin osuus ja sen saaminen ”ruotuun” vie aikaa.” (V3).

Arkistolaitokselta voi hakea taannehtivasti seulontapäätöstä, jos arkistosta paljastuu asiakirjoja, joiden säilytysarvoa ei ole aikaisemmin määritetty. Seulontaesityksen valmistelu ja päätöksen saaminen vievät aikaa. Seulojan kannalta edessä voi olla pitkä odotus.

Muita vastauksissa esiin nousseita seulontatyön tiedonhankinnan haasteita olivat muun muassa tiedon hajautuminen eri paikkoihin, avun saamisen vaikeus asiakirjojen tunnistamiseen sekä arkistolaitoksen verkkosivuilla olevien seulontapäätösten huono skannauslaatu. Maininnat näistä olivat yksittäisiä. Merkittävimmät kyselyaineistosta ilmenevät seulojen kokemat tiedonhankinnan ongelmat ovat tiedon puuttuminen ja tulkinnanvaraisuus.

Yhteenveto

Kyselyvastauksista selvisi, että seulojat tarvitsevat tietoa erityisesti asiakirjojen säilytysajoista, arkistonmuodostuksesta ja arkistonmuodostajan historiasta ja toiminnasta. Tiedonlähteinä käytettiin dokumenteista erityisesti arkistolaitoksen seulontapäätöksiä, muita normeja ja ohjeita sekä arkistonmuodostussuunnitelmia. Myös henkilölähteet, kuten muut arkistotyöntekijät

ja arkistoaineiston työnsä puolesta tuntevat asiantuntijat, sekä verkkolähteistä erityisesti arkistolaitoksen verkkosivut osoittautuivat merkittäviksi tiedonlähteiksi. Tiedonlähteille löydettiin esimiesten ja työkavereiden avulla tai oman ammattitaidon ja aktiivisuuden kautta.

Tärkeimpinä tiedonlähteiden valintaperusteina vastaajat pitivät tiedonlähteen luotettavuutta ja pakollisuutta. Esimerkiksi arkistolaitoksen määräykset velvoittavat viranomaisia, joten niiden käyttö tiedonlähteinä on välttämätöntä. Arkistolaitoksen määräyksiä pidettiin myös hyvin luotettavina. Muita hyviä ominaisuuksia tiedonlähteille ovat selkeys, yksiselitteisyys, käytön nopeus, helppous ja kattavuus. Näitä voidaan pitää toissijaisina tiedonlähteen valintaperusteina, sillä luotettavuus ja pakollisuus ohjaavat ensisijaisesti tiedonlähteen valintaa. Seulontatyön tiedonhankinnan suurimpina ongelmina pidettiin informaation puuttumista tai sen tulokinnanvaraisuutta.

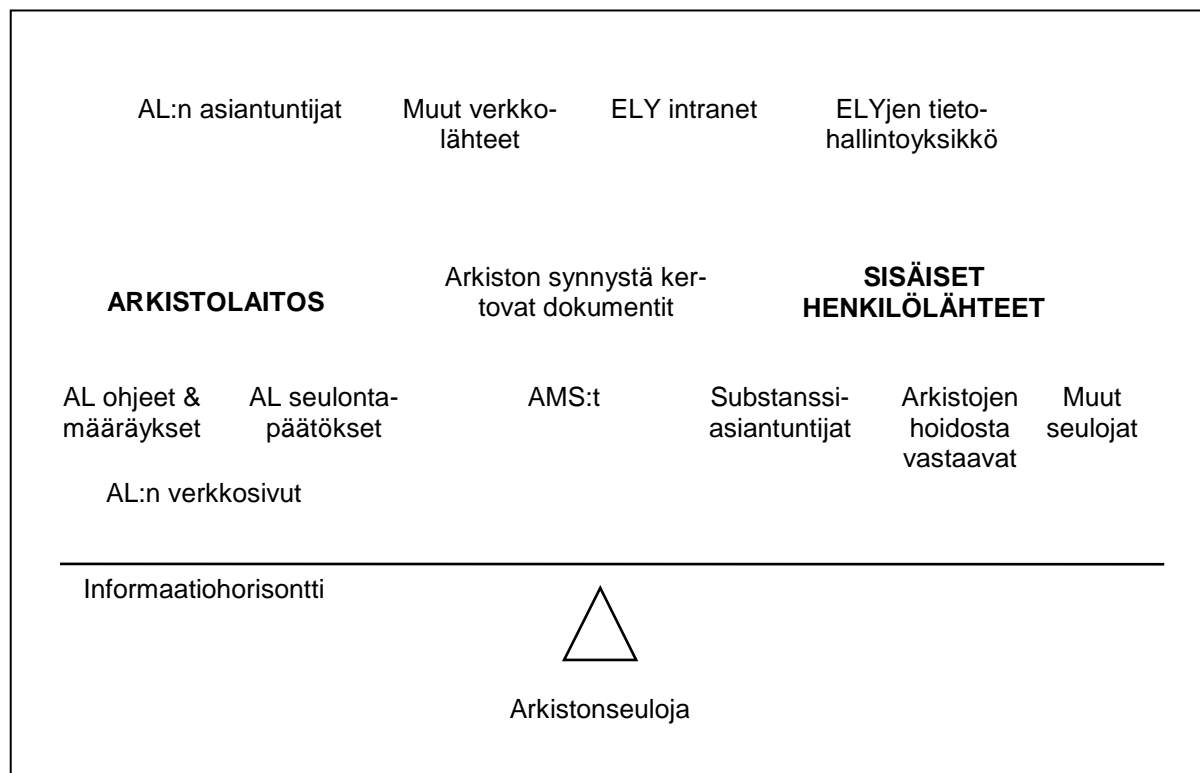
5.4 Arkistonseulojan informaatiohorisontti

Tutkimustulosten perusteella on rakennettu kuvaus arkistonseulojen informaatiohorisontista (Kuva 1). Informaatiohorisonttikartan muodostamisessa on huomioitu koko kyselyaineisto, mutta pääpaino on annettu seulojen sanallisille vastauksille koskien kysymystä käytetyistä tiedonlähteistä sekä monivalintakysymysten arvioinneille koskien valikoituja tiedonlähteitä. Sanallisissa vastauksissa käytettyinä tiedonlähteinä mainittiin erityisesti työkaverit ja kollegat sekä arkistolaitos verkkosivuineen. Arkistolaitoksen merkittävä asema tiedonlähteenä nousi esiin läpi aineiston. Vastauksissa painotettiin muun muassa arkistolaitoksen seulontapäätösten ja muiden normien velvoittavuutta ja luotettavuutta. Työkaverit ja kollegat mainittiin paitsi käytettyinä tiedonlähteinä myös kysyttäessä sellaisia tiedossa olevia lähteitä, joita olisi mahdollista hyödyntää seulontatyössä. Tällaisina mahdollisina henkilölähteinä mainittiin erityisesti muut seulonta- ja järjestämishankkeen seulojat sekä heidän tuottamansa dokumenttiaineisto. Yksittäisistä dokumenteista käytettiin erityisesti arkistolaitoksen seulontapäätöksiä sekä arkistonmuodostussuunnitelmia, jotka nousivat vahvasti esiin muun muassa kysyttäessä seulojen tiedontarpeista. Vastauksista kävi selvästi ilmi, että seulontapäätöksiä ja arkistonmuodostussuunnitelmia käytetään yleisesti tiedonlähteinä.

Kun seulojia pyydettiin arvioimaan viisiportaisella asteikolla valikoitujen tiedonlähteiden tärkeyttä ja luotettavuutta, kolme tiedonlähdettä nousi ylitse muiden. Erittäin tärkeinä tiedonlähteinä pidettiin ensinnäkin arkistolaitoksen seulontapäätöksiä sekä arkistolaitoksen muita normeja ja ohjeita. Lisäksi työkaverit ja kollegat olivat erittäin tärkeä lähde joka toisen vastaa-

jan mielestä. Nämä samat tiedonlähteet arvioitiin myös luotettavimmiksi tiedonlähteiksi. Luotettavuus nousi kyselyaineistossa merkittäväksi tiedonlähteiden valintaperusteeksi, joten vastaajien näkemys tiedonlähteiden luotettavuudesta huomioitiin informaatiohorisonttikartan rakentamisessa.

Tutkimusaineiston analyysin tuloksena muodostettu arkistonseulojien jaettu informaatiohorisonttikartta kuvaa sitä, mitkä tiedonlähteet ja tiedonhankintakanavat ovat kyselyaineiston perusteella merkittävimpiä ELY-keskusten arkistojen seulonta- ja järjestämishankkeen parissa tehtävän seulontatyön kannalta. Merkittävyys perustuu kahteen asiaan. Siihen että useat seulojat kertoivat vastauksissaan käyttäneensä näitä lähteitä, ja siihen että lähteet arvioitiin kyselyaineistossa tärkeiksi. Informaatiohorisonttikartta kuvaa yleistettynä arkistonseulojille merkittäviä tiedonlähteitä ja kanavia, eikä se siis ole kenenkään yksittäisen seulojan informaatiohorisontti. Informaatiohorisonttikartalla merkittävimmät lähteet sijoittuvat lähimmäksi seulojaa ja vähemmän merkittävät kauemmaksi horisonttiin. Kartta esittää sen, mitä tiedonlähteitä ja kanavia seulojat ovat käyttäneet, mutta ei sitä, miten lähteitä on käytetty. Kartasta ei esimerkiksi voi päätellä lähteiden käyttöjärjestystä.

Kuva 1. ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeen arkistonseulojien informaatiohorisontti.

Kartassa seulojaa lähinnä olevat tiedonlähteet ja tiedonhankintakanavat ovat merkittävimmät seurantatyön kannalta. Ne mainittiin toistuvasti ja yleisesti kyselyvastauksissa. Lisäksi niitä pidettiin tiedonlähteiden arvioinneissa erityisen tärkeinä sekä luotettavina. Nämä tiedonlähteet ovat arkistolaitoksen (AL) seurantapäätökset, ohjeet ja normit sekä henkilöt omasta organisaatiosta tai ELY-keskuksista yleensä. Kartalla on lihavoituna tärkeimmät lähteiden tai kanavien yläluokat, arkistolaitos instituutiona ja sisäiset henkilölähteet. Kyselyvastausten perusteella viranomaisten seurantatyön merkittävin tiedonlähteiden tuottaja on arkistolaitos, koska arkistolaitoksella on viime kädessä valta määrätä viranomaisten pysyvästi säilytettävistä asiakirjoista. Arkistolaitoksen verkkosivut toimivat tiedonhankintakanavana arkistolaitoksen seurantapäätöksiin, muihin normeihin ja ohjeisiin. Myös henkilölähteet voivat yhtä hyvin olla tiedonhankintakanavia kuin varsinaisia tiedonlähteitäkin.

Sisäisiä henkilölähteitä ovat esimerkiksi hankkeen muut seulojat, seurottavien arkistosarjojen tai -aineistojen muodostumisesta ja hoidosta tietävät entiset tai nykyiset arkistoammattilaiset sekä asiakirjoja laatineet tai niitä viranomaistyössään käyttäneet tai käyttävät substanssiasiantuntijat. ELY-keskusten sisäisistä tiedonlähteistä vastauksissa nousivat pääosaan henkilölähteet. Tosin myös arkistonmuodostussuunnitelmat (AMS) esiintyivät kyselyvastauksissa olennaisina tiedonlähteinä. Ne ovat edeltäjäorganisaatioilta periytyneitä suoraan arkistoihin ja niiden muodostumiseen liittyviä sisäisiä lähteitä. Arkistonmuodostussuunnitelmia on tosin käytetty arkistolaitokselle annettuina seurotaesityksinä, joten hyväksytyinä ne edustavat myös arkistolaitoksen määräyksiä. Arkistomuodostussuunnitelmia voidaan käyttää lähteenä säilytysaikojen hankkimisessa, mutta niissä on myös muuta arkistonmuodostukseen liittyvää tietoa. Siinä mielessä ne liittyvät samaan tiedonlähdeperheeseen muiden vastauksissa mainittujen arkistojen järjestyksestä ja historiasta kertovien dokumenttien kanssa.

Arkistolaitoksen asiantuntijat henkilölähteinä, muut kuin arkistolaitoksen verkkosivut, ELY-keskusten intranet ja ELY-keskusten tietohallintoyksikkö saivat myös kyselyvastauksissa mainintoja käytettyinä tiedonlähteinä tai kanavina. Niihin viitattiin tiedonlähteinä kuitenkin harvemmin kuin esimerkiksi seurantapäätöksiin tai työkavereihin. Ne ovat siksi informaatiohorisonttikartalla muita lähteitä kauempana seulojasta. Kyselyaineistossa oli joitain mainintoja muistakin lähteistä kuin informaatiohorisonttikarttaan on sisällytetty. Mutta koska ne ovat yksittäisten vastaajien yksittäisiä mainintoja, niitä ei sisällytetty arkistonseulojien jaettua informaatiohorisonttia kuvaavaan karttaan. Kyselyssä vastaajien arvioitavana olleet valikoidut tiedonlähteet eivät nekään kaikki ole sellaisinaan kartalla, koska ne eivät nousseet sanallisissa vastauksissa esiin. Esimerkiksi tietohallintoyksikön ohjeet ja

määräykset tai asiantuntijat eivät tässä muodossa mainittuina saaneet sanallisissa vastauksissa juurikaan mainintoja. Tietohallintoyksikköön organisaationa viitattiin kuitenkin jonkin verran, siksi se on sijoitettuna informaatiohorisonttiin. Tietohallintoyksikön asiantuntijat voivat lisäksi sisältyä kartan sisäisiin henkilölähteisiin, kuten myös ELY-keskusten johto ja esimiehet, jotka eivät muuten nousseet kyselyaineiston sanallisissa vastauksissa merkittäviksi tiedonlähteiksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että ELY-keskusten arkistonseulojat suosivat tiedonlähteinään erityisesti arkistolaitoksen päätöksiä ja ohjeita, organisaation arkistonmuodostussuunnitelmia sekä työkavereita ja kollegoja. Seulojien informaatiohorisontti muodostuu siis arkistolaitoksen tuottamista aineistoista, organisaation sisäisistä arkistonmuodostuksesta kertovista aineistosta sekä henkilölähteistä. Näitä täydentävät arkistolaitoksen asiantuntijat, ELY-keskusten tietohallintoyksikkö sekä erinäiset verkkolähteet. Tiedonlähteiden ja kanavien valintaan vaikuttavat erityisesti lähteen luotettavuus ja sen käytön pakollisuus. Suurin ongelma tiedonhankinnassa ja tiedonlähteiden käytössä on tiedon monitulkintaisuus tai tiedon puuttuminen kokonaan.

Tutkimuksen tekoa ohjasi oletus, että seulojien tiedonhankinnan konteksti muodostuu arkistolaitoksen, ELY-keskusten tietohallintoyksikön sekä paikallisten ELY-keskusten vaikutuksesta. Lisäksi seulonta- ja järjestämishankkeen organisointi ja resurssit nähtiin etukäteen olennaisina kontekstitekijöinä. Tutkimustulokset vahvistavat arkistolainsäädännön ja sen myötä arkistolaitoksen vahvan merkityksen viranomaisten seulontatyölle. Arkistolaitoksen seulontapäätökset ja muut aineistot ovat iso osa arkistonseulojien informaatiohorisonttia. ELY-keskusten tietohallintoyksikön rooli instituutiona ei lopulta ollut yhtä vahva kuin arkistolaitoksen, mutta sen sijaan paikallisten ELY-keskusten henkilöstöt olivat tärkeä voimavara tiedonhankinnassa. Seulonta- ja järjestämishankkeen luoma erityistilanne ei suoraan noussut esiin vastauksista, vaikka saattoikin vaikuttaa joihinkin tutkimustuloksiin.

Sonnenwaldin (1999) mukaan informaatiokäyttäytymiseen vaikuttavat yksilöt, sosiaaliset verkostot, tilanteet ja kontekstit. Tässä tutkimuksessa ei pyritty syvällisesti tarkastelemaan yksilöiden, tilanteiden tai sosiaalisten verkostojen merkitystä tiedonhankintaan. Yksilö- ja tilannetekijöiden, kuten tiedonhankkijan ammattitaidon ja kokemuksen sekä lähteiden saavutettavuuden, vaikutusten voi kuitenkin tulkita näkyvän tutkimustuloksissa. Esimerkiksi arkistolaitoksen verkkosivut tiedonhankintakanavana saattoivat korostua, koska hankkeen vuoksi ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden seulontapäätökset on koottu keskitetysti sivustolle. Niiden tiedettiin olevan siellä ja niitä osattiin siten sieltä hakea. Arkistolaitoksen rooli seulontaa ohjaavana tahona myös tunnettiin vastausten perusteella hyvin. Kyselyn taustakysymysten perusteella tämä oli odotettavaa, koska suurimmalla osalla hankkeen seulojista on alan koulutusta ja aiempaa työkokemusta. He ovat siis arkistoalan ammattilaisia, joiden voi olettaakin

tietävän arkistolainsäädännön vaatimukset arkistotyölle. Lisäksi koska organisaation sisäiset henkilölähteet korostuivat tuloksissa, on oletettavaa, että sosiaalisilla verkostoilla on myös vaikutusta seulojen tiedonhankintaan. Sosiaalisten verkostojen merkityksen selvittäminen vaatisi kuitenkin lisätutkimusta.

Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kuin Sini Lehdon (2012) tutkielmassa. Arkistoalan ammattilaiset hyödyntävät näiden tulosten valossa tiedonlähteinään sekä painettuja ja sähköisiä lähteitä että henkilölähteitä. Organisaation sisäisten henkilölähteiden rooli korostui molemmissa tutkimustapauksissa, kuten myös lainsäädännöstä johtuva arkistolaitoksen merkitys tiedonlähteenä. Tutkimustulokset antavat viitteitä ELY-keskusten lisäksi myös muiden valtion virastojen sekä julkishallinnon viranomaisten arkistotyöhön liittyvästä tiedonhankinnasta sekä sen tiedonlähteistä ja kanavista. Arkistolaitos on merkittävässä ohjaavassa ja määräävässä asemassa viranomaisten asiakirjahallinnan suhteen, joten viranomaisten arkistoaineistoja seuloivat joutuvat yleisestikin nojaamaan paljon arkistolaitoksen tuottamiin tiedonlähteisiin.

Tutkimuksessa päädyttiin Huvilan (2009) mallin mukaan tutkijan piirtämään analyttiseen informaatiohorisonttikarttaan, joka kuvaa arkistonseulojen jaettua informaatiohorisonttia. Informaatiohorisontti esittää seulojen käytössä suosimat ja tärkeänä pitämät tiedonlähteet ja tiedonhankintakanavat niin, että tärkeimmät ovat kartalla lähinnä seulojaa ja vähemmän tärkeät etäämpänä. Tutkijan piirtämä analyttinen informaatiohorisonttikartta täyttää tässä tapauksessa hyvin tarkoituksensa. Se tiivistää ja havainnollistaa tutkimustulokset tiedonlähteiden ja kanavien käytön osalta, ja kuvaa siten hyvin arkistonseulojen jaetun informaatiohorisontin. Kyselytutkimuksen rajoitteet näkyvät analyttisessä informaatiohorisonttikartassa siten, että eri tiedonlähteiden suhteita toisiinsa, esimerkiksi niiden käyttöjärjestystä, ei ole mahdollista kuvata tutkimusaineiston perusteella. Tämä oli tiedossa, kun tutkimusmenetelmä valittiin. Lisäksi koska verkkokysely ei ole luonteeltaan vuorovaikutteinen aineistonkeruumenetelmä, kysymysten ja vastausten muotoilut johtavat herkästi tulkintaongelmiin, kun selventäviin kysymyksiin ei ole mahdollisuutta. Ei ollut esimerkiksi tarkoitus, että koska kyselylomakkeessa kerrottiin tiedonlähteillä tarkoitettavan dokumentteja, julkaisuja sekä verkko- ja henkilölähteitä, vastaajat käyttäisivät vastauksissaan näitä käsitteitä tarkempien tiedonlähteiden kuvausten sijaan, kuten joissain tapauksissa kävi. Kaiken kaikkiaan tutkimustulokset antavat kuitenkin selkeän kuvan arkistonseulojen käyttämisestä tiedonlähteistä ja kanavista sekä niiden valintaperusteista, mikä oli tutkimuksen tavoitteena.

Syvemmän tiedon kartuttaminen seulontatyön tiedonhankintaprosessin etenemisestä ja lähteiden käytöstä edellyttäisi esimerkiksi arkistonseulojien teemahaastatteluja. Haastatteluissa olisi mahdollista paneutua tarkemmin tiedonlähteiden valintaan ja käyttöön arkistojen seulontatyössä. Koska arkistolaitos on merkittävässä osassa viranomaisten arkistojen seulonnan tiedonlähteiden tuottamisessa, olisi olennaista tutkia tarkemmin erityisesti arkistolaitoksen määräysten ja ohjeiden käyttöä tiedonlähteinä. Seulontatyön tiedonhankinnan ja lähteiden käytön tarkempi tutkimus toisi tietoa arkistoammattilaisten tiedonhankinnan ominaispiirteistä, arkistojen seulonnan haasteista sekä seulonnan tiedonlähteiden vahvuuksista ja heikkouksista. Tämä auttaisi kehittämään edelleen seulonnan tiedonlähteitä ja kanavia sekä seulontatyön ohjausta.

LÄHTEET

Julkaistut lähteet

Aaltola Juhani & Valli Raine, 2007. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aluehallintoviranomaisten arkistokokoelmien seulonta- ja järjestämishanke -työryhmä. Valtiovarainministeriön julkaisuja 4/2011. Helsinki 2011. Saatavilla verkossa: <http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20110121Alueha/Aluehallintoviranomaisten.pdf> (viitattu 2.11.2012).

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2008–2010, 6.10.2008. Saatavilla verkossa: <<http://www.arkisto.fi/uploads/SEULONTAPOLITIikka-2008-10-6-versio-2.pdf>> (viitattu 17.10.2012).

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka, 17.12.2012. Saatavilla verkossa: <<http://www.arkisto.fi/uploads/Arkistolaitos/Teht%C3%A4v%C3%A4t%20ja%20toiminta/Seulonta/SEULONTAPOLITIikka-17-12-2012.pdf>> (viitattu 24.6.2014).

Arkistolaitoksen seulontastrategia, 17.12.2012. Saatavilla verkossa: <<http://www.arkisto.fi/uploads/Arkistolaitos/Teht%C3%A4v%C3%A4t%20ja%20toiminta/Seulonta/SEULONTASTRATEGIA-17-12-2012.pdf>> (viitattu 24.6.2014).

Arkistolaki 23.9.1994/831. Saatavilla verkossa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831>> (viitattu 11.12.2012).

Asetus ELY-keskuksista 1144/2013. Saatavilla verkossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131144> (viitattu 24.6.2014).

Case Donald O. (toim.), 2012. *Looking for Information: a Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behaviour*. 3. painos. United Kingdom: Emerald.

Byström Katriina & Hansen Preben, 2005. Conceptual framework for tasks in information studies. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 56 (10), 1050-1061.

Cool Colleen, 2001. The Concept of Situation in Information Science. Teoksessa: Williams Martha E. (toim.), *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)*, 35, 5-42. Medford, New Jersey: Information Today, Inc.

Courtright Christina, 2007. Context in Information Behavior Research. Teoksessa: Cronin Blaise (toim.), *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)*, 41, 273-306. Medford, New Jersey: Information Today, Inc.

Dervin Brenda, 1997. Given a Context by any Other Name: Methodological Tools for Taming the Unruly Beast. Teoksessa: Vakkari Pertti, Savolainen Reijo & Dervin Brenda (toim.), *Information Seeking in Context. Proceedings of an International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts, 14-16 August 1996, Tampere, Finland*, 13-38. London: Taylor Graham.

- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten edeltäjäorganisaatioiden eräiden asiakirjojen pysyvä säilyttäminen*, 18.12.2013, Arkistolaitoksen päätös AL/22595/07.01.01.03.01/2013. Saatavilla verkossa: <http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/seulontapaatokset/ELY_keskusten_edeltajat_paatos_18122013.pdf> (viitattu 24.6.2014).
- ELY-keskusten www-sivut*: <<http://www.ely-keskus.fi>> (viitattu 6.1.2013).
- Foster Allen, 2004. A Nonlinear Model of Information-Seeking Behavior. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 55 (3), 228-237.
- Haasio Ari & Savolainen Reijo, 2004. *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Huvila Isto, 2009. Analytical information horizon maps. *Library & Information Science Research*, 31, 18-28.
- Johnson J. David, 2003. On contexts of information seeking. *Information Processing and Management*, 39, 735-760.
- Johnson J. David E., Case Donald O., Andrews James, Allard Suzanne L. & Johnson Nathaniel E. 2006. Fields and pathways: contrasting or complementary views of information seeking. *Information Processing and Management*, 42, 569-582.
- Kansallisarkiston periaatepäätös toimintansa päättävien viranomaisten arkistoista* (25.3.2009). Arkistolaitoksen uutisarkisto. Saatavilla verkossa: <<http://www.arkisto.fi/fi/news/113/437/Kansallisarkiston-periaatepaeatoes-toimintansa-paeattaevien-viranomaisten-arkistoista/>> (viitattu 2.11.2012).
- Laki ELY-keskuksista 20.11.2009/897*. Saatavilla verkossa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090897>> (viitattu 6.1.2013).
- Leckie Gloria J. & Pettigrew Karen E., 1997. General Model of the Information Seeking of Professionals: Role Theory through the Back Door? Teoksessa: Vakkari Pertti, Savolainen Reijo & Dervin Brenda (toim.), *Information Seeking in Context. Proceedings of an International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts, 14-16 August 1996, Tampere, Finland*, 99-110. London: Taylor Graham.
- Lybeck Jari et al, 2006. *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti, asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitoksen toimituksia 2. Arkistolaitos: Helsinki 2006. Verkkojulkaisu, versio 1.0, 22.5.2006: <http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf> (viitattu 2.1.2013).
- Savolainen Reijo & Kari Jarkko, 2004. Placing the Internet in information source horizons. A study of information seeking by Internet users in the context of self-development. *Library & Information Science Research*, 26 (4), 415-433.
- Savolainen Reijo, 2006. Spatial factors as contextual qualifiers of information seeking. *Information Research*, 11 (4), paper 261. Saatavilla verkossa: <<http://InformationR.net/ir/11-4/paper261.html>> (viitattu 7.1.2014).

- Savolainen Reijo, 2008. Source preferences in the context of seeking problem-specific information. *Information Processing & Management*, 44 (1), 274-293.
- Savolainen Reijo, 2009. Small world and information grounds as contexts of information seeking and sharing. *Library & Information Science Research*, 31, 38-45.
- Sonnenwald Diane H., 1999. Evolving perspectives of human information behaviour: contexts, situations, social networks and information horizons. Teoksessa: Wilson Thomas D. & Allen David K. (toim.), *Exploring the contexts of information behaviour: proceedings of the second International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts, 13/15 August 1998, Sheffield, UK*, 176-190. London: Taylor Graham.
- Sonnenwald Diane H., Wildemuth Barbara M. & Harmon Gary L., 2001. A reaserch method to investigate information seeking using the concept of information horizons: an example from a study of lower socio-economic students' information seeking behaviour. *The New Review of Information Behaviour Research*, 2, 65-86.
- Talja Sanna, Keso Heidi & Pietiläinen Tarja, 1999. The production of 'context' in information seeking research: a metatheoretical view. *Information Processing and Management*, 35, 751-763.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli, 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle aluehallintouudistuksen toimeenpanosta ja toteutumisesta. Helmikuu 2013. Valtiovarainministeriö. Saatavilla verkossa: <http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/Valtioneuvoston_selonteko_Eduskunnalle.pdf> (viitattu 27.2.2013).
- Valtiovarainministeriön www-sivut: <http://www.vm.fi/vm/fi/13_hallinnon_kehittaminen/02_hallintorakenteen_kehittaminen/01_aluehallinto/index.jsp> (viitattu 2.11.2012).
- Wilson T.D., 1981. On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 37 (1), 3-15. Uudelleen julkaistu: *Journal of Documentation*, 62 (6), 658-670.
- Wilson T.D., 1997. Information behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information Processing & Management*, 33 (4), 551-572.
- Wilson T.D., 1999. Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, 55 (3), 249-270.

Julkaisemattomat lähteet

- ALKU-järjestämishankkeen loppuraportti vuodelta 2011. Raportti 26.3.2012. Helsinki: Kansallisarkisto. (Aineisto tekijän hallussa.)
- Kangas Suvi, 2014. ELY-keskusten tietohallintoyksikön tietohallinnon erityisasiantuntija. *Sähköpostikirjeenvaihto* 30.6.2014. (Aineisto tekijän hallussa.)

Lehto Sini, 2012. *Ammatillinen tiedonhankinta Espoon kaupunginarkistossa*. Tampereen yliopisto, informaatiotieteiden yksikkö, informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu -tutkielma.

Määrärahan osoittaminen arkistojen seulontahankkeen toteuttamiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön päätös 3.6.2013, TEM/1272/02.01.07/32013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Aineisto tekijän hallussa.)

LIITE 1: KYSELY

Tiedonlähteet ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa

Kyselyllä selvitetään arkistojen seulontaan liittyviä tiedonlähteitä ja niiden käyttöä ELY-keskusten edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistojen seulonta- ja järjestämishankkeen yhteydessä. Vastaukset muodostavat tutkimusaineiston Tampereen yliopistolle tehtävään informaatiotutkimuksen pro gradu -työhön.

Valitse ELY-keskus, jossa toimit seulonnan aikana.

Jos olet toiminut seulonta- ja järjestämishankkeessa useammassa kuin yhdessä ELY-keskuksessa, valitse viimeisin.

Minkä vastuualueen tai vastuualueiden edeltäjäorganisaatioiden arkistoaineistoa olet seulonut seulonta- ja järjestämishankkeen aikana?

☐ E-vastuualueen

☐ L-vastuualueen

☐ Y-vastuualueen

☐ Muu:

Onko sinulla arkistoalan koulutusta?

Arkistoalan koulutusta järjestävät muun muassa arkistolaitos ja eräät yliopistot.

☐ Kyllä

☐ Ei

Onko sinulla seulonta- ja järjestämishanketta edeltävää kokemusta arkistotyöstä?

☐ Kyllä

☐ Ei

Onko sinulla seulonta- ja järjestämishanketta edeltävää kokemusta arkistojen seulonnasta?

☐ Kyllä

☐ Ei

Jatka »

33 % valmiina

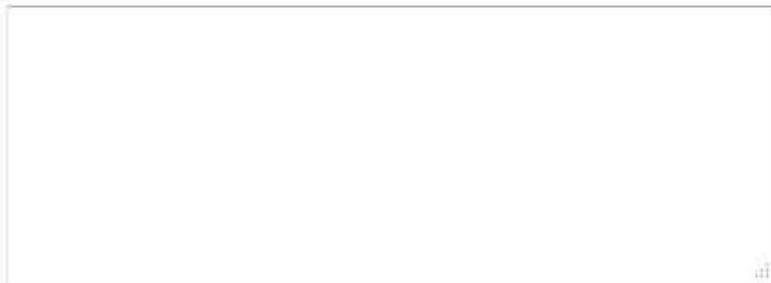
Tiedonlähteet ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa

Millaista tietoa olet tarvinnut arkistoaineiston seulontatyöhön liittyen?

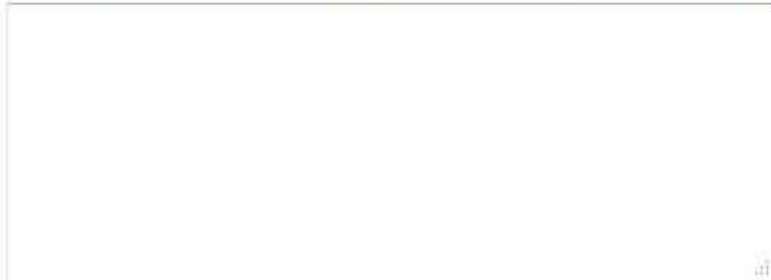

Mistä tiedonlähteistä olet etsinyt tai saanut tietoa seulontatyön avuksi?

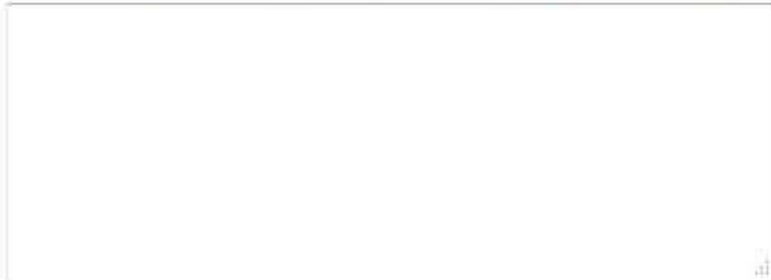
Tiedonlähteitä voivat olla muun muassa sähköiset ja paperiset dokumentit ja julkaisut, verkkosivustot sekä henkilöt.

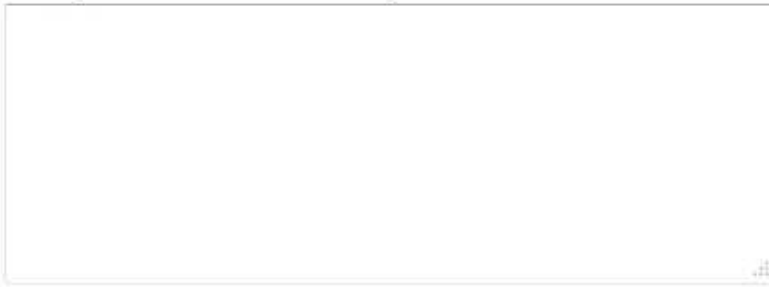
Mitä muita tiedonlähteitä tiedät, joista voisi olla apua seulontatyössä?

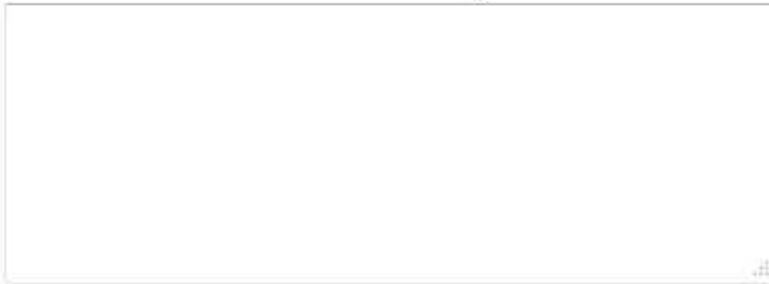
Miten olet tullut tietoiseksi seulontatyön tiedonlähteistä eli mitä kautta olet löytänyt ne?

Millä perusteella olet valinnut käyttämäsi tiedonlähteet?

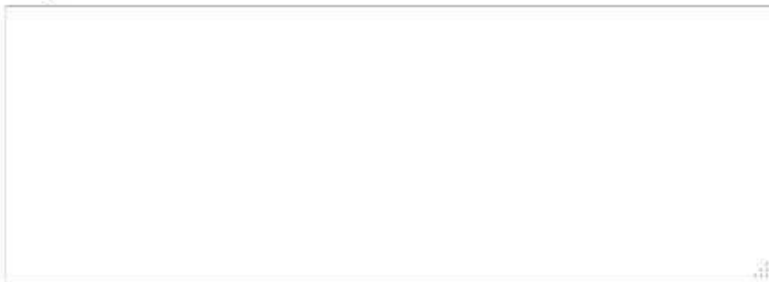
Mikä mielestäsi tekee tiedonlähteestä hyvän?

Onko joitain seulontaan liittyviä tiedonlähteitä, joita et käytä mielelläsi? Miksi et?

Millaisiin ongelmiin olet törmännyt seulontatyössä tiedonlähteisiin ja tiedonhankintaan liittyen?

« Takaisin

Jatka »

66 % valmiina

Tiedonlähteet ELY-keskusten seulonta- ja järjestämishankkeessa

Arvioi seuraavien tiedonlähteiden saavutettavuutta (miten helposti ne ovat saatavilla tai tavoitettavissa).

	huono	tydyttävä	hyvä	erinomainen	en osaa sanoa
arkistolaitoksen seulontapäätökset	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen normit ja ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön ohjeet ja määräykset	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen omat ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen johto / esimiehet	☐	☐	☐	☐	☐
työkaverit / kollegat	☐	☐	☐	☐	☐

Arvioi seuraavien tiedonlähteiden käytettävyyttä (miten helppo niissä olevaa tietoa on käyttää).

	huono	tydyttävä	hyvä	erinomainen	en osaa sanoa
arkistolaitoksen seulontapäätökset	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen normit ja ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön ohjeet ja määräykset	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen omat ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen johto / esimiehet	☐	☐	☐	☐	☐
työkaverit / kollegat	☐	☐	☐	☐	☐

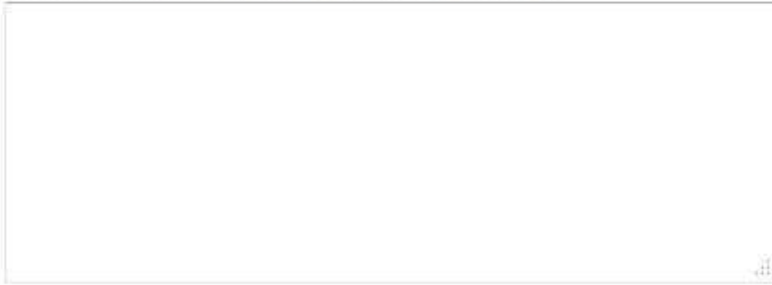
Arvioi seuraavien tiedonlähteiden luotettavuutta (miten pätevää ja paikkansapitävää tietoa on).

	huono	tydyttävä	hyvä	erinomainen	en osaa sanoa
arkistolaitoksen seurantapäätökset	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen normit ja ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön ohjeet ja määräykset	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen omat ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen johto / esimiehet	☐	☐	☐	☐	☐
työkaverit / kollegat	☐	☐	☐	☐	☐

Arvioi seuraavien tiedonlähteiden tärkeyttä seurantatyössä.

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	tärkeä	erittäin tärkeä	en osaa sanoa
arkistolaitoksen seurantapäätökset	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen normit ja ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
arkistolaitoksen asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön ohjeet ja määräykset	☐	☐	☐	☐	☐
ELYjen tietohallintoyksikön asiantuntijat	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen omat ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
ELY-keskuksen johto / esimiehet	☐	☐	☐	☐	☐
työkaverit / kollegat	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentoi lisää tai anna palautetta kyselystä.

« Back

Submit

Never submit passwords through Google Forms.

100%: You made it.

LIITE 2: KYSELYVASTAUSTEN ANALYYSITÄULUKOT

Taulukko 1. Millaista tietoa olet tarvinnut arkistoaineiston seulontatyöhön liittyen? (vastauksia 18/18)		
Vastaus	Ryhmä	Tiedontarve
(V1) arkistolaitoksen päätökset säilytysajoista (V2) seulontapäätökset (V5) seulontapäätöksiä (V6) taannehti[vi]ja seulontapäätöksiä (V8) seulontapäätöksiä (V11) seulontapäätöksiä (V15) seulontapäätöksiä (V16) annetut seulontapäätökset	seulontapäätökset	tietoa säilytysajoista: pysyvä säilyttäminen ja hävitys
(V4) etsimään niille [asiakirjoille] säilytysajat (V7) säilytysajat (V10) säilytysajat ovat olleet hakusassa (V10) mitä aineistoa on tarpeen säilyttää ja mitä ei (V13) mitä seulonta-asineistosta säilytetään pysyvästi (V14) kuinka kauan asiakirjoja säilytetään, mitä voi hävittää ja mitkä säilytetään pysyvästi (V17) mitä asiakirjoja säilytetään pysyvästi, mitkä saa hävittää	säilytysajat	
(V1) arkistonmuodostussuunnitelmat (V2) AMSit (V3) voimassa olevat arkistonmuodostussuunnitelmat (V5) arkistonmuodostussuunnitelmia (V6) voimassa olevia arkistonmuodostussuunnitelmia ja tiedon-ohjaussuunnitelmia (V8) vanhojen organisaatioiden arkistonmuodostussuunnitelmia (V9) arkistonmuodostussuunnitelmat eri vuosilta (V14) arkistonmuodostussuunnitelmasta löytyvät säilytysajat ja tieto, mitkä asiakirjat ovat pysyvästi säilytettäviä (V15) asiakirjahallinnansuunnitelmien (V16) vanhat arkistonmuodostussuunnitelmat	arkistonmuodostus-suunnitelmat	tietoa arkistojen ja sarjojen muodostumisesta
(V5) arkistokaavoja (V9) diaarikaavat (V18) vanhat arkistokaavat ja arkistoluettelot ovat tärkeitä	arkistonmuodostus ja -hoito	
(V2) tietoa arkistonmuodostuksesta jos ei ole toimittu AMSin mukaan tai jos AMS ei ole asiassa ohjeistanut (V8) arkistotuntemusta niiden [ams, seulontapäätökset] osalta (V11) taustatietoja asiakirjojen laadinnasta ja aikaisemmista järjestämistöistä (V18) miten arkistoaineisto on muodostunut, millä logiikalla arkistoaineisto on hyllyihin päätynt		
(V5) luettelomalleja (V7) tietoa asiakirjojen siirrosta arkistolaitokseen (V17) miten seulottu materiaali käytännössä järjestetään ja laitetaan fyysisesti siirtokuntoon (V17) miten tiedot syötetään arkistolaitoksen extranet-ohjelmaan	aineiston järjestäminen, siirtäminen ja luettelointi	tietoa aineistojen siirtokuntoon laittamisesta
(V1) organisaation historia (V2) organisaation historia tietoa (V3) organisaation toiminta (V4) arkistonmuodostajien organisaatorakenteen ja tehtävien tuntemusta (V11) arkistonmuodostajan historiaa (V15) asiakirjoihin tutustumista ja tunnistamista ja "vertaistukea" tiimin henkilöltä joka on tehnyt työtä ja jolla on asiantuntemusta ELY-keskuksen edeltäjäorganisaatioista (V18) historiatietoa, eli tietoa edeltäjäorganisaatioista ja niiden toimintavuosista	arkistonmuodostajan historia ja toiminta	tietoa arkistonmuodostajan historiaan ja toimintaan liittyen
(V2) eri lakien tekstejä salassapito merkintöjen tekemiseen (V11) lainsäädännöllistä taustaa	lainsäädäntö	lainsäädäntötietoa
(V3) kaikki KA antamat erilliset määräykset ja ohjeet asian tiimoilta	arkistolaitoksen määräykset ja ohjeet	erilaisista ohjeista saatavaa tietoa (tiedon sisältö epäselvä)
(V5) ELY:n seulontaohjeita (V12) seulontaohjeita	seulontaohjeet	
(V16) hallintoviranomaisen ohjeita liittyen EU-hankekausiin, viraston omat annetut ohjeet	ohjeet	
(V4) jotta pystyy tunnistamaan asiakirjat oikein (V7) arkistonkaavamalli (V11) apua puuttuvien asiakirjojen etsimisessä	muut maininnat	muita, yksittäisiä tiedontarpeita

Taulukko 2: Mistä tiedonlähteistä olet etsinyt tai saanut tietoa seurantatyön avuksi? (vastauksia 18/18)		
Vastaus	Tiedonlähde/kanava	Tyyppi
(V4) arkistolaitoksen antamat seurantapäätökset (V5) seurantapäätökset (V8) (Arkistolaitoksen sivuilta lisätietoja) seurantapäätöksistä (V10) Arkistolaitoksen päätökset (V13) Arkistolaitoksen seurantatietoon liittyvät päätökset (V18) seurantapäätöksiä koskien ELY- ja AVI-organisaatioiden edeltäjäorganisaatioita	seurantapäätökset	dokumentit
(V5) TE-keskuksen arkistonmuodostussuunnitelmat työpaikalta (V13) Paperinen AMS ja TOS (V14) Eri arkistonmuodostajien AMSit (V17) fyysisesti käytössä olevat arkistonmuodostussuunnitelmat	arkistonmuodostussuunnitelmat	
(V14) diaarikaavat	arkistoon tai arkistointiin liittyvät aineistot	
(V16) oma arkisto		
(V9) Vanhoista asiakirjoista edeltäviltä arkistonhoitajilta perityt neet		
(V5) omat oppimateriaalit	henkilökohtaiset aineistot, oppimateriaalit	
(V1) "vanhat työntekijät"; hiljainen tieto (V2) arkistonmuodostaneilta työntekijöiltä on toisinaan saanut vastauksia (V4) Asiakirjojen tunnistamisessa ovat auttaneet asioiden käsitelystä mukana olleet henkilöt (V5) ELY:n henkilöstö (V6) projektipäälliköitä (V6) samaa työtä tekeviltä (V6) substanssityötä tekeviltä (V11) kyseisiä asiakirjoja laatineet ja aikaisemmin järjestäneet henkilöt (V11) muut seurantahankkeeseen osallistuvat henkilöt (V12) ELY-keskuksen henkilökunta [x-yksikkö] (V13) Keskustelut viraston henkilöstön kanssa (V14) työntekijät (tietävät itse parhaiten, kuinka kauan tarvitsevat ko. asiakirjaa käyttöön) (V15) asiantuntijahenkilöt joilla on pitkä työkokemus organisaatiossa (V17) työtoverit joilla on tietämystä jo vuosikymmenien takaa (V18) tietoa henkilöiltä, jotka ovat aikoinaan ko. aineiston kanssa tekemisissä olleet	organisaation nykyiset ja entiset työntekijät; työkalorit ja kollegat	henkilöt
(V5) Turun maakunta-arkiston henkilöstö (V10) Maakunta-arkiston asiantuntijat (V11) Arkistolaitoksen --- henkilökunta	arkistolaitos	
(V16) Arkistolaitos, paikallinen maakunta-arkisto	arkistolaitos	henkilö- tai verkkolähde
(V3) KA sivuilla on hyvin koottu ELY -keskuksien ed. organisaatioiden tietoutta (V4) (arkistolaitoksen antamat seurantapäätökset, jotka löytyvät) arkistolaitoksen verkkosivuilta (V5) Arkistolaitoksen nettisivut (seurantapäätökset) (V6) arkisto.fi –palvelusta (V7) arkistolaitoksen sivut (V8) Arkistolaitoksen sivuilta (lisätietoja seurantapäätöksistä) (V9) Arkistolaitoksen nettisivuilta yleistä tietoa seurantatietoon ja arkistoinnin periaatteista (V10) Vakka (V11) Arkistolaitoksen nettisivut (V12) Arkistolaitoksen sivu (V13) (Arkistolaitoksen seurantatietoon liittyvät päätökset) arkistolaitoksen verkkosivuilta (V14) arkisto.fi (V17) Arkistolaitoksen nettisivuilta (V18) arkistolaitoksen nettisivuilta (löytyviä seurantapäätöksiä koskien ELY- ja AVI-organisaatioiden edeltäjäorganisaatioita)	arkistolaitos	tietoverkot
(V11) ELY:n omat nettisivut	yksittäiset verkkosivut tai internet yleisesti	
(V11) Finlex		
(V11) Eduskunnan nettisivut		
(V11) Wikipedia		
(V2) etsinyt historiatietoja myös kirjastojen tietokannoista		
(V1) internet (V2) organisaatioiden nettisivuilta (V15) verkkosivut		
(V7) ELYn intra (V12) ELY-intranet	ELY-keskusten intranet	

(V3) erilisohteita on tullut myös tietohallintoyksiköstä (V8) ELY:n tietohallinnon yksiköstä ohjeita (V16) ELY:n tietohallintoyksikkö	ELY-keskusten tietohallintoyksikkö	henkilö tai dokumentti
(V1) paperiset --- dokumentit (V2) paperisista dokumenteista (V7) paperiset dokumentit (V15) Paperiset dokumentit	paperiset dokumentit (sisältö epäselvä)	dokumentit
(V1) sähköiset dokumentit (V2) Sähköisistä --- dokumenteista	sähköiset dokumentit (sisältö epäselvä)	
(V2) julkaisuista (V15) julkaisut	julkaisut (sisältö epäselvä)	julkaisut

Taulukko 3: Mitä muita tiedonlähteitä tiedät, joista voisi olla apua seurantatyössä? (vastauksia 13/18)		
Vastaus	Tiedonlähde/kanava	Tyyppi
(V15) Henkilöt jotka ovat tehneet jo saman aineiston seurantatyötä heiltä sähköiset/paperiset dokumentit. (V16) Malleja muiden organisaation vastaavista hankkeista	kollegat, seulojat ja heidän tuottamansa dokumentit	dokumentit
(V1) seulojien tapaamiset ja yhteydenpito. Pelkkä "klinikka"-luontoinen* ohjaus ei minusta riitä, sillä siihen ei osallistu juurikaan itse työn suorittajat, vaan asiantuntijat. (V10) Seurantaklinikat* (V11) muut samantyyppisiä aineistoja muissa ELYissä järjestäneet henkilöt (V17) Toisten ELY-keskusten arkistonseulojat (V18) olen keskustellut toisten seulojien --- kanssa		henkilöt
(V3) Apua on teitysti niistä henkilöistä, jotka ovat työskennelleet kyseisenä aikana. Heiltä sujuvasti on helpompi saada tietoa erilaisista prosesseista. (V10) Kollegat tietävät aika paljon (V18) olen keskustellut --- kollegoiden kanssa.		
(V10) Seurantaklinikat* (V11) ELY:n tietohallintoyksikkö (V18) olen keskustellut --- ELY tietohallinnon --- kanssa.		henkilöt, dokumentit
(V9) Kansallisarkisto (V13) Arkistolaitoksen seurantavastaava	arkistolaitos	henkilöt, dokumentit, verkkosivut
(V18) Olen etsinyt lisätietoja arkistolaitoksen nettisivuilta, käytössä on ollut mm: Valtionhallinnon asiakirjojen seurlonta ja hävittäminen		
(V2) Itse seurottavassa arkistossa on usein mukana erilaisia ohjeita ja selvityksiä aineistoon liittyen. Perustamisasiakirjat antavat luotettavaa tietoa organisaation historiasta ja erilaiset esim. tukien käsitte-lyohjeet antavat selkoa siitä kuinka kyseinen sarja on muodostettu. (V14) Luovutussopimukset arkistolaitokselle	arkistoaineisto	arkistoasiakirjat
(V11) Lakikirjat, historiankirjat	julkaisut	julkaisut
(V6) ylimmän organisaation (ministeriöiden ams:t ja tos:t taustatiedoksi; yhteinen paikka)	muiden organisaatioiden AMSit	dokumentit

Taulukko 4: Miten olet tullut tietoiseksi seulontatyön tiedonlähteistä eli mitä kautta olet löytänyt ne? (vastauksia 18/18)	
Vastaus	Tiedonhankintakanava
(V1) työhön opastus (V5) ELYn henkilöstön avulla (V6) projektipäälliköltä (V7) Työkaverit (V8) oman ELYn arkistovastaavilta (V10) kollegoiden kanssa pohtimalla (V13) Esimiehet ovat antaneet tietoa (V14) Arkistopuolen työntekijät ovat kertoneet mistä AMSit löytyvät ja keihin työntekijöihin kannattaa ottaa yhteyttä. (V15) Selvittämällä tiedonlähteitä --- yhdessä toisen henkilön kanssa jonka kanssa olen tehnyt seulontatyötä yhdessä. (V17) (Aikaisempien työsuhteiden aikana ELY:n palveluksessa) entinen arkistonhoitajamme opasti, mistä tieto löytyy.	kollegat, esimiehet
(V8) ELYjen tietohallinnon seulontavideoneuvotteluista* (V9) Elyjen tietohallinnosta olen saanut ohjeistusta (V10) tietohallintoyksikön asiantuntevien henkilöiden kanssa pohtimalla (V18) jonkin verran on myös ELY tietohallinnosta tullut vinkkejä	ELY-keskuksen tietohallintoyksikkö
(V2) Arkistolaitoksen sivuilta on hyvä lähteä etenemään (V3) Olen aktiivisesti KA sivuilla (V15) Arkistolaitoksen verkkosivuilla ELY-keskuksen edeltäjäorganisaatioiden seulontapäätökset ja yhteydenpito arkistolaitoksen asiantuntija henkilöön (V18) Arkistolaitoksen sivuilta oli luontevaa etsiä tietoa	arkistolaitos
(V10) Intranetista (V12) ELY-intranetin kautta olevasta asiakirjahallinnon sivustolta, josta löytyi linkki Arkistolaitoksen aikaisempien organisaatioiden seulontapäätöksiin.	ELY-keskusten intranet
(V6) pitkä työkokemus (V11) Suurin osa tuli tutuksi silloin kun työskentelin arkistolaitoksessa, lähinnä ohjaajan kautta (V13) koulutuksen antamat eväät sekä työkokemus (V15) Oma asiantuntemusta ELY-keskuksen edeltäjäorganisaatioista ja arkistonmuodostussuunnitelmista (V17) Aikaisempien työsuhteiden aikana ELY:n palveluksessa (entinen arkistonhoitajamme opasti, mistä tieto löytyy.)	työkokemuksen ja koulutuksen tuoma asiantuntemus
(V1) oma-aloitteinen tutkimustyö (V3) mukana olen oman organisaation asianhallinta toiminnassa (V4) Olen hakenut itse tietoa netistä (V5) itse pääättelemällä (V11) Osa on löytynyt hakukoneiden avulla (V15) Selvittämällä tiedonlähteitä itsenäisesti (V16) Itse etsimällä ja kysymällä (internet, sähköposti)	oma aktiivisuus

Taulukko 5: Millä perusteella olet valinnut käyttämäsi tiedonlähteet? (vastauksia 17/18)	
Vastaus	Peruste
(V3) Materiaali määrää, mitä kulloinkin tulee käyttää. (V4) Seulontapäätösten ja arkistolaitoksen ohjeidet noudattaminen on laissa määrätty. (V5) Ne ovat olennaisimmat ja välttämättömät työn kannalta. (V8) Ensimmäisistä arkistonmuodostussuunnitelma (V13) Lähteet ovat --- pakollisia (V15) Arkistolaitoksen kansallisarkiston vahvistama --- asiakirjahallinnansuunnitelmaan sisältyvien asiakirjojen pysyvän säilytyksen. --- aineistoon mitä olen seulonut on käytetty Maa- ja metsätalousministeriön päätöstä 214/76 --- (V18) Arkistolaitoksen tehtävä on ohjata viranomaisen arkistotoimea, joten sen mukaan mennään.	velvoittavuus, pakollinen lähde
(V1) tietolähteen luotettavuus, esim. ams ja arkistolaitos (V2) Luotettavuuden (V6) luotettavat, koska ovat arkistolaitoksen sivulla (V11) Tiedon luotettavuuden ---. Etsin tietoa ensin luotettavimpina pitämistäni lähteistä ja jos niistä ei löydy, siirryn vähän vähemmän luotettaviin lähteisiin, esimerkiksi Wikipediaan. (V12) Luotettavuuden perusteella	luotettavuus
(V2) helppouden (V11) löytämisen helppouden ja nopeuden perusteella. (V17) Nopeus ja helppokäyttöisyys.	helppous ja nopeus
(V10) Kun on ollut pakko löytää vastaus (V13) tarvitsen lisätietoa henkilöiltä	tiedon on löydettävä
(V9) Muiden kokemukset ja kokeilemalla käytännössä (V14) Valmiit arkistonmuodostussuunnitelmat, joita voi käyttää myös taannehtivasti, ovat minusta parhaimmat työkalut arkiston seulomiseen. (V16) vastannut meidän tarpeita	kokemus lähteen sopivuudesta

Taulukko 6: Mikä mielestäsi tekee tiedonlähteestä hyvän? (vastauksia 17/18)		
Vastaus	Peruste	
(V2) Tieto täytyy olla luotettavaa, eli mahdollisimman primäärlähteestä ja organisaation itsensä tai arkistolaitoksen varmistamaa. (V6) luotettavat, koska ovat arkistolaitoksen sivulla (V11) tieto on luotettavaa (V12) luotettavuus (V14) AMSit ovat luotettavia, kun päätökset pysyvästi säilytettävistä asiakirjoista ovat tulleet arkistolaitokselta. Säilytysaikoihin voi luottaa. (V15) Seulontapäätös --- on vahvistettu kansallisarkistossa ja sen perusteella seulontatyötä tehdään (V18) tieto sen alkuperästä	luotettavuus (alkuperä)	
(V1) johdonmukainen (V3) Selkeä (V4) selkeä (V9) Tietolähteen ohjeet on selkeät ja helposti ymmärrettävät (V10) Se on selkeä (V12) Selkeys (V16) kuvailutiedot ovat selkeät että tietää mitä etsii. Helppotajuinen.	selkeys	
(V4) eikä tulkinnanvaraa juuri jää (V5) --- on hieman eritelty millaista asiakirjamateriaalia ryhmään kertyy (V8) Riittävän tarkka (V17) tieto on täsmällistä, eikä asian erilaisille tulkinnoille jää sijaa. (V18) Helppo --- tulkittavuus	yksiselitteisyys	
(V3) Otsikointi tulee olla hyvä (V5) Säilytysaikoja etsiessäni hyvä AMS on sellainen, josta löytää sujuvasti diaariryhmät ja niiden säilytysajat (V11) [tieto on] helposti --- saavutettavissa (V12) helposti löydettävyyden tiedon etsimisessä (V16) löytyy helposti (V18) Helppo luotettavuus	käytön helppous ja nopeus	
(V11) [tieto on] nopeasti saavutettavissa (V17) Tiedon saa nopeasti		
(V3) lyhyt ja informatiivinen kaiken kaikkiaan (V16) Ei liian pitkä.		
(V1) aukoton (V3) ja kaikki mukana. (V4) kattava	kattavuus	
(V5) Se vastaa tarpeeseen.	tarpeenmukaisuus	
(V3) arkistonmuodostussuunnitelman tärkeys kunakin aikana tulee olla ajantasainen	ajantasaisuus	
(V15) --- ja sen perusteella seulontatyötä tehdään, ohjeistuksen mukaan.	ohjeistuksen noudattaminen	
(V13) AMS ja TOS kertovat ne asiakirjat, jotka säilytetään pysyvästi eli ne ovat parhaat ja tärkeimmät tietolähteet. Henkilöt voivat antaa lisävalaistusta esim. siihen kannataako jotain muutakin ottaa pysyvään säilytykseen esim. mahdollisten tulevien tutkijoiden käyttöön.	tiedon sisältö	

Taulukko 7: Onko joitain seulontaan liittyviä tiedonlähteitä, joita et käytä mielelläsi? Miksi et? (vastauksia 10/18)		
Vastaus	Tiedonlähde	Peruste
(V1) kuultu tieto, jonka todentaminen on vain yhden henkilön varassa Muisti voi tehdä kepposet kokeneellekin ammattilaiselle.	muistinvaramainen tieto	epäluotettavuus
(V2) En mielellään käytä Internetin hakukoneiden antamaa materiaalia, jos en voi varmistua lähteen luotettavuudesta. (V11) En myöskään käytä mielelläni esimerkiksi yksityishenkilöiden nettisivuja luotettavuusongelmien vuoksi.	alkuperältään kyseenalaiset internetlähteet	
(V6) Aikaisemmin mapittamani arkiston hoitoon liittyvä aineisto; luotettavuus. Ei ole tullut päivitettyä.	henkilökohtaiset työmuistiinpanot	
(V15) Arkistolaitoksen hyväksymättömiä asiakirjahallinnansuunnitelmia	vahvistamattomat seulontapäätökset	
(V11) En mielelläni käytä kirjoja tiedonlähteinä, koska niiden hankkiminen ja lukeminen vie liikaa aikaa tällaisen hankkeen puitteissa.	kirjat	ajankäyttö
(V10) Tässä työssä pitää käyttää kaikkia mahdollisia tietolähteitä, olipa ne mieluisia tai ei. Hankalia tai vähemmän hankalia (V18) Edellä mainitut ELY- ja AVI organisaatioiden seulontapäätökset eivät ole helpolukuisia eivätkä helposti tulkittavia, mutta niitä käytän. Sivustolta on vaikea hahmottaa mikä seulontapäätös koskee minkäkin vuoden aineistoa, lisäksi sivustolle viedyt asiakirjat ovat huonoja, suttuisia ja vinoja skannauksia, joita joutuu näytöllä kääntelemään, ennen kuin niitä voi lukea.	vaikeakäyttöinen lähde	käytetään käytön hankaluudesta huolimatta
(V3) Ei ole tullut vastaan. (V9) Ei ole (V13) Ei ole.	ei ole	

Taulukko 8: Millaisiin ongelmiin olet törmännyt seulontatyössä tiedonlähteisiin ja tiedonhankintaan liittyen? (vastauksia 17/18)	
Vastaus	Ongelma
<p>(V4) Arkistonmuodostussuunnitelmat/seulontapäätökset ovat usein tulkinnanvaraisia ja puutteellisia, jolloin joudutaan tekemään asiakirjojen arvonnäytystä, jossa on aina riskinä.</p> <p>(V8) Arkistomuodostajien aineistot ovat monimuotoisia, on osittain tulkintaan perustuvia asioita, joiden säilytysaikaa on vaikea päätellä</p> <p>(V10) Epävarmuuteen siitä, mitä päätöstä pitää milloinkin soveltaa, kun tässä on lukuisia. Kun olisi yksi selkeä päätös ALKU-hankkeesta tehty, mitä sovelletaan, niin sekaannuksil-takin olisi välttytty.</p> <p>(V13) Mahdolliset tulkintavaikkeudet mikäli sellaisia on.</p> <p>(V17) Joku seulontapäätös voi olla epäselvä, eli jää varaa erilaisille tulkinnoille. (Tarkoite-taanko tällä nyt tuota vai tätä)</p> <p>(V18) Edellä mainitut ELY- ja AVI organisaatioiden seulontapäätökset eivät ole helppolu-kuisia eivätkä helposti tulkittavia---. Sivustolta on vaikea hahmottaa mikä seulontapäätös koskee minkäkin vuoden aineistoa</p> <p>(V18) Seulontapäätöksissä on mielestäni päällekkäisyyksiä ja se aiheuttaa tulkintavaike-uksia.</p>	tiedon tulkinnanvaraisuus
<p>(V1) vaillinaiset ams:it</p> <p>(V2) luotettavaa historiaa on välillä erittäin vaikeaa löytää, koska sitä ei ole välttämättä aiemmin koottu.</p> <p>(V3) Arkistonmuodostussuunnitelmasta on saattanut jäädä puuttumaan, jokin osuus</p> <p>(V4) Arkistonmuodostussuunnitelmat/seulontapäätökset ovat usein --- puutteellisia</p> <p>(V5) Joillekin ryhmille ei löydy säilytysaikoja/koko ryhmää ei löydy AMS:ista tai muista seulontapäätöksistä.</p> <p>(V9) Joihinkin vanhoihin asiakirjoihin liittyen on ollut vaikeaa selvittää misä löytyy AMS ym. ohjeet niitä ei välttämättä ole koskaan tehty niin laajasti kuin nykyiset ohjeet.</p> <p>(V11) Mitä vanhempia asiakirjoja, sitä vaikeampi niistä on löytää taustatietoja. Esimerkiksi vanhempia lakeja ei aina löydy netistä. Ihmiset eivät aina muista tai tiedä vastauksia kysymyksiini.</p> <p>(V12) Puutteellisuus (vanhemmasta organisaatiosta on vähän tietoa), henkilöstön lähtemi-nen organisaatioista (tiedon katoaminen matkalla -> miksi asiat on aikoinaan tehty niinkuin ne on tehty)</p> <p>(V17) Ei ole tarpeeksi tarkasti määriteltä esim. samaan asiaan liittyviä kaikkia asiakirjoja, vain osa niistä.</p>	puuttuva/kadonnut tieto
<p>(V2) Tietoa ei löydy tarpeeksi kohtuullisella vaivalla esim. organisaation historiatietoihin ei haluaisi käyttää erityisen kauan aikaa</p> <p>(V3) (Arkistonmuodostussuunnitelmasta on saattanut jäädä puuttumaan jokin osuus ja) sen saaminen "ruotuun" vie aikaa.</p> <p>(V10) Ja aikaa viedä välttämättä pohtimiselta [olisi välttytty].</p> <p>(V16) jos esim. joku seulontapäätös on kumottu ja korvattu uudella, uuden päätöksen löytäminen on ollut työlästä.</p>	ajankäyttö
<p>(V6) Samaa tietoa on useammassa paikassa; oma hallinnon intranet ja arkistolaitos. Luotan arkistolaitoksen sivustoon!</p> <p>(V16) Yleisesti ottaen tieto on hajallaan, joutuu hakemaan monesta eri paikasta.</p>	hajallaan oleva tieto
<p>(V4) Asiakirjojen tunnistaminen ja asiayhteyksiin liittäminen on myös usein haasteellista ja apua tähän on vaikea saada.</p>	asiakirjojen tunnistaminen
<p>(V15) Seulontatyössä on hyvä kun on tiimissä henkilö jolta voi kysyä sekä pitkään työssä työskenteeltä asiantuntijalta.</p>	oman tiedon riittämättömyys
<p>(V18) asiakirjat [ELY- ja AVI organisaatioiden seulontapäätökset arkistolaitoksen verk-kosivuilla] ovat huonoja, suttuisia ja vinoja skannauksia, joita joutuu näytöllä kääntele-mään, ennen kuin niitä voi lukea.</p> <p>(V18) Seulontapäätösten huono luettavuus on myös ongelma.</p>	asiakirjojen huono skannauslaatu
<p>(V14) Kun asiakirjan tekijä on merkinnyt tietoja väärin tai ei ollenkaan tai kun asiakirjan luoja ei tiedä arkistoinnista mitään.</p>	virheet/puutteet seulottavissa asiakirjoissa tai arkistoinnissa
<p>(V3) Uuden organisaation alkaessa tulee myös arkisto katkaista. Näin asiat sujuvat pa-remmin.</p>	sarjojen jatkuminen yli organisaa-tiorajojen

* Seulontaklinikat ovat ELY-keskusten tietohallintoyksikön järjestämiä videoneuvottelutilaisuuksia, joihin ELY-keskusten asiakir-jahallinnon henkilöstön ja seulojen on ollut mahdollista osallistua. Niissä on voinut osallistua keskusteluun ja esittää kysymyk-siä.